

İDAREHANE

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Mezunları Cemiyeti
Genel Merkezi

Nuruosmaniye Caddesi No: 8/6

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Telefon:22 46 02

Haberleşme ve Havale Adresi :

İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ — İST.

TEMSİLCİLERİMİZ

Kayseri : T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı: İsmail ELİUZ

Konya : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Baş.: Ali MARAŞLIGİL

İzmir : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Başkanı: Ali ARSLAN

Erzurum : Y.İ.E. Talebe Cemiyeti Başkanı: N. Tayyar TAŞ

Reğsam:

Turan SEVGİLİ

Tarih: 30/12/1972

Yıl: 3 — Sayı: 26

Dizgi ve Baskı

İRFAN MATBAASI — İSTANBUL

ABONE

Yıllık: 12 sayı 40 TL.

6 Aylık: 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere
posta ücreti eklenir.

İLÂN TARİFESİ

Her türlü reklâm ve ilânlar
özel tarifeye tabidir.

Bir sayısı 400 Kuruştur.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınamaz.
Gönderilen yazılardan yayımlanmayanlar istenildiğinde altı ay
sonra iade edilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Muhterem Okuyucularımız,

Mecmuamız İSLÂM MEDENİYETİ neşir hayatında Müslüman Türk milletine 25 sayı hizmet etmenin bahtiyarlığını içindedir.

Bu sayıdan itibaren İSLÂM MEDENİYETİ, şimdiye kadar esas vazifeleri talebelik olan, fakat hizmette yarış etmek için çarpınan genç kardeşlerimizin çalışmalarının bir devamı olarak, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Mezunları Cemiyeti tarafından neşriyatına devam edecektir. Temennimiz mecmuanın üzerimizde bir külfet olarak muattal kalmamasıdır. Bu arzıyla vazifeye başladık. Ancak ümit kaynağımızın sizler olduğunu bilmiyoruz hatırlatmaya lüzum var mıdır?

Düşündük, istişare ettik. Mezun ve mensuplarımızın imkânları, talebe kardeşlerimize nazaran daha geniş olduğu için bu kararı verdik. Mecmua, mezunlarımızın üzerine geçmekle hiçbir zaman talebe kardeşlerimizi ve hizmetlerini unutmaya çağır. Ortada bir hizmet yarışı vardır. Bu hizmette zerre kadar hissesi bulunmasını isteyen her okuyucu, mezun ev talebe arkadaşlarımız yarışa katılabirler. Bu dâva şahıs ve zümrenin değil; İslâmın dâvasıdır. Dâvaların izzet ve şerefi ise, o dâvayı yürütenlerin izzet ve şerefine bağlıdır. İzzet ve şerefini yüceltmek isteyen her Müslüman Türk, bu dâvaya gönül vermiş demektir. Gücümüzün kaynağı budur. Onun için kendimizi kuvvetli hissediyor ve bu imanla işe başlıyoruz.

Şimdiye kadar mecmuanız İSLÂM MEDENİYETİ'nde ufak tefek kusurlar bulmuş olabilirsiniz. Bunları bize bir mektupla bildirme zahmetine katlanırsanız memnuniyetimiz sonsuz olacaktır.

İSLÂM MEDENİYETİ'nin; gerek şekil, gerek yazıların muhteviyâtı, gerekse aktüalite yönünden müsbet gelişmeler kaydedeceğini inşaallah zaman gösterecektir. Bu husustaki çalışmalarımız aralıksız devam etmektedir. Okuyucu ve arkadaşlarımızın maddî ve mânevî desteği, mecmuanızın zamanında ve en nefis şekliyle elinizde bulunabilmesini sağlayacaktır.

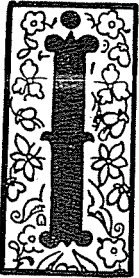
Nusrat ALLAH (C.C.) dan, çalışmak bizdendir. Bu çalışmalarımızda yardımcı olan bütün okuyucularımıza gönül dolusu selâm ve saygılar...

İSLÂM MEDENİYETİ

BAŞYAZI

Din ve Medeniyet

Prof. Dr. Osman TURAN

İNSANOĞLU, en ibtidâî cemiyetlerden en yükseğine kadar, akıl ve muhakemesi ile, vicdan ve duygularının yüceliği ile, başka yaratıklardan mümtaz bir varlıktır. Bununla beraber hayat ve kâinat muammaları karşısında kendi aczini kavramış ve yalnızlığını hissetmiştir. Bu idrâk onu Kaadir-i Mutlak bir Allah'ın mevcûdiyetini kabûle ve ona sığınmaya sevk etmiş; ferdî ve ictimâî saâdeti de bu inançta bulmuştur. Bu dünyada Allah'ın varlığına duyulan bu ihtiyaç ile rûhun

bekâsı veya yok olmamak arzusu dinin beşeriyetle birlikte mevcût olmasının tabîi ve psikolojik sebebidir. Bununla beraber insanın bu şuûr ve sezisi de insanlığı mümtaz kılan ilâhî bir sır olduğundan Allah'ın varlığı fikrini yalnız bu sebep veya ihtiyaçlara bağlamak mümkün değildir. Zirâ, bu takdirde, ilmin tekâmülü ile Allah fikrinin zayıflaması icab ederdi. Halbuki bu şuûr âleminde müstakil olarak Allah vardır. Gerçekten devrî buhranlara ve materyalist gelişmelere rağmen Allah fikri ve din ihtiyacı beşeriyetin tekâmülü ile birlikte yükselmiştir. İlim ile din arasında tedâhüller ve çatışmalar devam etmiş; bugün ise ikisinin hudutları ayrılmıştır. Lâkin medeniyet ile din arasında daimi bağlar mevcûd bulunmuş; insanlığın saâdeti madde-rûh muvâzenesi sayesinde mümkün olmuş; dinsiz bir cemiyet ve medeniyete de ne rastlanmış ve ne de tasavvur edilebilmiştir.

Filhakika tarih ictimâî ve siyasî nizâmın kuruluşunda, ahlâk ve fazilet duygularının yükselişinde, ilim, edebiyat, hukuk, felsefe ve san'atların gelişmesinde, kültür ve medeniyetlerin teşekkülünde, vatan ve milliyet duygularının doğuşu ve ilerlemesinde, iktisadî ve ticarî faaliyetlerde ve nihayet günlük hayatın her safhasında din kadar derin bir rol oynamış bir kuvvet ve müesseseye şahid olmamıştır. Nitekim nerede bir din, bir mezhep ve bir tarikat zuhûr etmiş ise orada mutlaka yeni bir medeniyet ve kültür doğmuş; yeni bir hayal ve dünya görüşü meydana çıkmıştır. Dinler medeniyet yarattığı halde kadim medeniyetlerin meydana getirdiği bir din görülmemiştir. Meselâ; eski Yakın-şark ve Yunan medeniyetleri çok tanrılı olduğu gibi peygamberleri de yoktur.

Yunan filozofları, akıl ve muhakeme yolu ile, politeist olan soydaşlarına mukâbil tek Tanrı inancına yaklaşmış; fakat bunlardan hiç biri peygamberlik vazifesini yapamamış ve cemiyetlerinin dinî inançlarını düzeltmemişlerdir. Bu münasebetle ne bir peygambere ve ne de bir feylesofa sâhip eski Türklerin, kendi sezîş kabiliyetleri ile «Bir Tanrı» inancı seviyesine yükseldiklerini belirtelim.

TARİH insanların din bakımından üç zümreye ayrıldığını gösterir. Büyük halk kitleleri dâima normal dinden iken bunların bir ucunda çok dindarlar veya zâhidler, mukabil ucunda da dinsiz veya Allahsızlar bulunur, ki bu iki zıd zümrenin yüzde 3-5 nisbetini aşmadığı tesbit edilmiştir. Bununla beraber cemiyetlerin buhranlı zamanlarında bu aşırı iki ucun nisbetleri artar ve medenî inhitat başlar. Yunan-Roma medeniyeti materyalizmin azgınlaşması ile sükût etmiş ve imparatorluk yıkılmıştır. Hristiyanlık ahlâkî ve dinî çöküş zamanında şiddetli bir tepki olarak çıkıp yayılmış; fakat bu sefer de Avrupa derin bir taassuba saplanmıştır, ki XI. asrın sonunda başlayan haçlı seferleri garbın bu rûhî baskı ile patlamasının ifâde eder. Fakat cehâlet ve taassubun eseri olan bu seferler aynı zamanda, İslâm Medeniyeti ile teması sağlamış; bu sâyede Avrupa uyanmaya ve aydınlanmağa başlamıştır. Bu uyumş, yolunda, asırlar boyunca garb medeniyeti yükselmiş; dünyayı d atesir ve hâkimiyeti altına almıştır. Fakat bu medeniyet de zirveye ulaşırken kendi bünyesinde gelişen materyalizm ile madde-ruh muvazenesini kaybetti; dinî ve ahlâkî sükût Avrupa ile birlikte bütün dünyayı sarmağa başladı. Böylece ortaçağ Avrupasında idealizmin aşırılığı nasıl hayatı uyuşturmuş ve medeniyeti fosilleştirmiş ise bugün de materyalizmin ağır basması ile manevî nizâm ve çözümlüş de öylece medeniyeti tehlikeye düşürmüştür. İslâmiyet şarkta put-perestlik ve Hristiyanlıkla bozulan madde-ruh muvâzenesini kurmuş; ilim ile din ve dünyâ ile âhîret aynı derecede ehemmiyet kazanmıştır. İki dinin birbirine zıd bu hüviyetleri dolayısıyla ki, eski kültürleri yeni bir medeniyet sentezi hâline getirme vazifesini Hristiyanlık değil İslâmiyet başarmıştır. Bununla beraber yükselen İslâm medeniyetii de, X. asrda, maddenin tahakkümü, eski İran'dan gelen komünist ve Batınî cereyanlar içinde çöküntüye uğruyordu. Millî ve İslâmî idealleri kaynaştıran Türkler XI asrda İslâm Dünyasına hâkim olunca bu medeniyet yeni bir kudret ve hayâtiyetle canlandı. Haçlı seferleri ile de Avrupa'ya medeniyet aşısı verdi. İctimâî adâlet, din hürriyeti ve insalık ülküleri üzerinde kurulan Osmanlı «Nizâm-ı Âlem» dâvası, bugün nazariyatta kalan Bilemiş Milletler ideâlinden daha üstün bir sulhun örneği oldu. Slav milletleri yazı, edebiyat ve kültürlerini ne kadar Ortodoksluğa borçlu ise bunlarla birlikte millî varlıklarını da o derece Osmanlı İmparatorluğu sâyesinde korumuşlardır. Garbî Avrupa milletleri de Katolik ve Protestan mezheplerine göre şekillenmişler veya Hristiyanlığı Lâtin ve Germen karakterlerine uygun olarak ta'dil etmişlerdir. Dinin, milletlerin varlığı üzerindeki rolü hakkında Yahudiler dikkate şayan bir misal teşkil eder. Filhakika dünyanın her tarafına cemaatler hâlinde dağılmış bu küçük millet Musâ Dini sâyesinde üçbin yıl varlığını muhafaza edebilmiş ve nihâyet kadim yurdunda İsrail devletini kurabilmiştir, ki dinin verdiği bu derece hayâtiyet başka milletlerde görülmemiştir.

Dinler cemiyet, medeniyet ve milletlerin teşekkülünde başlıca âmîl olurken kavimler de dinler üzerinde kendi ruh ve karakterlerine göre

bazı ta'diller vücuda getirmiştir. Meselâ: İslâmiyetle birlikte yükselen ve onun uğrunda her şeyi fedâ eden Türkler hukukta, tarikatlerde ve san'atlarda millî husûsiyetlerini göstermişler fakat bu yenilikler yine İslâmiyet hudutları içinde ve onu kuvvetlendirme gâyesi ile vuku' bulmuştur. Nitekim Osmanlı kanûn-nâmeleri «Nizâm-ı Âlem» dâvâsına ve İslâm adâletine hizmet sağlamış; tarikat âyinlerinde görülen zikir şekilleri, musîkî ve semâ Türklere mahsûs dinî aşk kuvvetlendirmeye yaradığı için faydalı sayılmıştır. Zâten esaslardaki ayniyete mukâbil Arap, Türk ve İrankıların İslâmiyetlerinde bazı farklar dâimâ mevcût olmuştur. Bir kısım irankılar millî husûsiyetlerini muhâfazada çok müfrit gittikleri içindir, ki ortaçağda Komünist Nazdak'ın tesirlerine göre aşırı-şii adı altında ve Bâtınî bir takım gizli mezheplerle islâmiyeti hayli sarsmışlardır. Avrupa'da Hıristiyanlık âdetâ yeniden imâl edilirken Lâtin ve Germenler de bu dinî kendilerine göre değiştirmişlerdir. Budizm Hindistan'da Hindû dinî ve cemiyeti içinde kaybolurken uzak-şark ülkelerinde çok değişikliklere uğramıştır. Put-perest Yunan-Roma dünyasının kendi hayallerine göre yarattıkları semâ âlemi, tanrılara verdikleri sıfat ve atfettikleri macerâların tesirlerini Hıristiyanlıkta da bulmak mümkündür.

DİNİN tarihî ve ictimâî büyük mevkiî hakkında hiç bir tereddüt câiz değil iken pozitivistler, marksistler ve daha umûmî olarak materyalistler onun yalnız bu mevkiini ve lüzumunu inkâr etmemiş; kendi doktrinlerine göre zararlı olduğunu da ileri sürerek dine karşı şiddetli bir mücadeleye de girişmişlerdir, İlim ve tekniğin hârikülâde keşiflerine ve pozitivistlerin ilmi dinin yerine oturtmak iddialarına rağmen onların bu ümîd ve gururları tamâmiyle boşuna çıkmıştır. Zîra ilim ve keşifler ilerledikçe, cihân-şümûl kanunlar ve surlar da hayret verici bir şekilde aktarmakta, bunların hepsi birbirlerine bağlanmakta ve âlemin nizâmını vücuda getiren surlar gittikçe daha mu'dil (compliqué) bir mâhiyet almaktadır. Bununla beraber bu keşifler insanın manevî ihtiyaçları, saâdeti ve bu fânî hayatın sonunda kendi âkıbeti hakkında hiç bir ümîd ve destek getirmemiştir. Gerçekten, sanıldığı gibi aksine, maddenin esrarına nüfûz edildikçe daha büyük meçhûller ve daha müthiş muammlar meydana çıkmakta; insan daha muğlak bir kâinat ve surları ile karşılaşarak hayranlık veya şaşkınlıktan başka bir neticeye varamamaktadır. Bu sebeple de ilmî bir muhakeme yeni keşifler ile dinî inanışların daha sağlam temellere dayandığını göstermiş ve materyalistlerin aksi ididaları menfi bir his ve tasarruftan başka bir şey ifade etmemiştir. Nitekim bugünkü medeniyet seviyesine rağmen metafizikte Eski Yunan'ın eriştiği merhaleye yeni bir şey ilâve edilememiştir. Fakat daha mühimmi Kur'ân'ın Allah ve ruh anlayışı bütün kudreti ile sağlamlığını muhâfaza etmesidir, ki bu da onun ilâhî menşei ile alâkâdır.

Filhakîka sâdece madde üzerinde cerayan eden keşifler onun surlarını gözdükçe hâdiseleri, bunların tâbi bulunduğu kanunları ve bunlar arasında mevcûd münasebetleri ve âhengi meydana koydukça alem-şümûl bir nizâm ve şûurun varlığını kabûl artık zarûridir. İmdi bu küllî nizâm ve kanunların şûurdan mahrûm maddenin eseri olamayacağını göstermiş, ilim ve akıl, insana kaadir-i mutlak bir Allah'ın varlığı hükümünü zarûrî kılmıştır. En küçük atomdan en büyük yıldız âlemlerine, tek hücreden en ileri canlılara kadar kâinat'ın nizâmını idâre eden ve hayatı devam ettiren aşk da madde ile değil ancak küllî bir irâde ile izah edi-

lebilir. Nitekim atomun keşfi üzerine Einstein'e şu: «Alemin ötesindeki sırlar da artık anlaşılacak mıdır?» suali sorulmuştu. Büyük âlim buna karşı: «Biz ancak maddenin sırlarını keşifle meşgulüz. Onun ötesi ilmin ebediyen meçhül kalacaktır.» cevabını vermiş; böylece ilmin hududunu da çizmiştir. Zaten Kur'an da insan aklının Allah ve ruhun mâhiyetini idrâk edemeyeceğini tebliğde bulunurken bu hakikatı kat'i bir hükme bağlamıştır. Bu sebeple ilmî keşifler yeni hârikalar yaratırsa, fezâ seferleri ile seyyâreler-arası fetihler ve hattâ oralarda iskân başarılsa, nihâyet uzuvları, makina parçaları gibi, sökülüp takılsa bile bütün bunlar sâdece maddenin sınırları ve fizikî kanunlar içinde mümkün olacak; mahdûd olan insan aklı asla nâmahdût (sonsuz) olan kâinatı ve sırlarını, bunların bağlı bulunduğu ilâhî varlığı idrâkten âciz kalacak, yalnız onun mevcûdiyetini kabûlde daha fazla kuvvet kazanacaktır.

Bu durum dünyanın imârını, insanın maddî ihtiyaç ve tecessüslerini sağlatan ilim ile manevî ihtiyaçlara cevap veren dinin saha ve sıvr-larını ayırmağa, vazifelerini göstermeğe yaramış; madde-ruh müvazenesinin kurulması ve devamını, Allah ve dinin kabûlü zarûretini belirtmiştir. Nitekim, psikolojik ve sosyal mânâsı ile de olsa, Alman feylesofu E. Kant «Tanrı olmasa bile beşeriyet onu kendi saâdeti için kabûle mecburdur.» derken bu hakikatı ve ihtiyacı ifâde eder. Aklın ve insana mahsus ilâhî sezginin icabına rağmen bugün medeniyet hâlâ bir materyalizme saptanmış; bozulan madde-ruh müvazenesi ile birlikte din düşmanlığı içtimâî nizâmı ve medeniyeti tehdide başlamıştır. Hattâ materyalist insanın bütün manevî değerler ile birlikte dine karşı giriştiği cîdâlin taassubu Komünizmin din hâline getirmekte ve insanlığı bayağılaştırılmaktadır. Bununla beraber bu anormal mücâdele bile bizzat Allah'ın varlığını ve dinin kuvvetini göstermektedir. Zavallı Rus astronotu fezâ seferinde Allah'ı görmediğini söylemekle bu kâba materyalizmin nasıl gülünç bir mâhiyet aldığı veyahut Bolşevik idârenin din karşısında ne derece âciz kaldığını açığa vurmuştur. Nitekim mevcûdiyetini Allah ve dini ortadan kaldırmağa bağli sayan Komünizm cemiyette öyle bir göküntü yaratmıştır ki, devlet ve rejim ancak korkunç bir tedhis kuvveti ile ayakta durabilmektedir.

Bundan dolayı asırlar da geçse Komünist idâreler zulüm yapmaktan ve yıkılmaktan kurtulamazlar.

İnsan oğlu, ferd ve cemiyet olarak, madde-ruh gibi, iki kuvvet ve ihtiyacın tesiri altındadır; onun saadeti ve medeniyetin devamı da bu iki unsur arasında müvâzene kurulması ile mümkündür. Nitekim millet ve medeniyetlerin yükseliş ve sükûtları da bunlar arasındaki müvâzeneye veya onun bozulmasına bağlıdır. İnsanlar Allah, millet, vatan, aile, insanlık, hayır, fazilet ve şeref duyguları ile yükselir; bu esaslara dayanan büyük aşk ve mefkûreler motor vazîfesini görür ve yaratıcı kuvvetleri, hayır ve sevgi hislerini harekete geçirir; maddenin ifsâdına ve zekânın şer âleti olmasına engel olur. İnsanlık tarihinde maneviyat aleyhinde bozulma istidadı gösteren madde-ruh müvâzenesi peygamberler, evliyâ, mütefekkir ve mefkûreciler sayesinde yaşar; terakkî ve saâdet yolu devam eder. Hayır uğrunda daimî bir irşâd ve gayret gösterilmezse maddenin ve şer kuvvetlerinin ifsâdı mukadder olur. Dinler; melek-şeytan, hayır-şer ile ifâde etikleri ezeli mücâdele de aslında insanın yaratılışında mevcûd bulunan madde-ruh cîdâlinin bir tezâhüründen ibârettir.

Hazreti Muhammed «En büyük düşmanınız nefsinizdir.» buyururken bu hakikati ifâde etmişti. Cemiyetler içinde hayrın zaferine çalışan müridler gibi şerrin hüküm sürmesine uğraşan şerirler de her zaman mevcud olmuş ve bunlar da Şeytan ve Deccalin adamları sayılmıştır. İnsan iman ve mefkûreden mahrum kaldığı, yüce mürid ve manevî zevklerin câzibesinden uzaklaştığı nisbette hayır ve saadet yolunu şaşırır; Ruhî boşluk içinde ızdıraba düşer ve cemiyete de zararlı olur. Böylece Allah'ın bütün mahlûklara üstün kıldığı bu mümtaz beşerî mahlûk artık bayagilaşmağa ve medeniyet de sükûta mahkûm olur.

ESKİ Yunan-Roma dünyası, maddenin tahakkümü ve ahlâkın sükkutu ile imhaya uğramış; bugün de Avrupa Medeniyeti aynı materyalist hastalıklara ve hatta bünyesinde türeyen teşkilâth şer kuvvetlerinin tahrikine uğramıştır. Devrin şartları icabı bütün dünyayı da sarsan bir tehlike beşeriyeti tehdide başlamıştır. Maddenin azgın tesirlerine mukabil rûhın tahakkümü ile de muvazene bozuktur. Bununla da medeniyetleri uyusukluğa ve fosilleşmeye uğradığına tarih şahiddir. İslâmiyet, normal insan ve cemiyetlere göre bir din olduğu için, dünya ve âhiret, madde-ruh arasında muvazeneyi esas almıştır. Bu sebeptendir ki, İslâmiyet sür'atle büyük bir medeniyetin temeli olurken Hristiyanlık, aksine hayatı ve dünyayı inkâr üzerinde Avrupa'yı uyuşturmuş ve bin yıl bu kı'tayı taassub ve karanlığa düşürmüştü. İslâm dünyası, X. asırda, materyalizme sürüklenerek içten dıştan inkıraz yoluna düşmüştü. Türklerin hâkimiyeti taze bir kan ve idealizm getirince İslâm medeniyeti ve kavimleri yeni bir hayatiyete kavuşmuştu. Lâkin Haçlı ve Moğol istilâlarının getirdiği sarsıntı, dâhilde de bâtinîlerin tahribatı bir mânevî uyusukluk getirmiş; Dünyada kaybolan ümidler kurtuluşu ahirette aramağa sebep olmuş; Tasavvuf da kitleler arasında yegâne çâre sayılmıştı. Fakat cemiyet ve medeniyetin ilâhî ruhtan alması gereken mânevî kudret yerine tasavvuf ya Allah'a bağlılığı ferdî kurtuluş şekline sokmuş veyahut halk kitleleri arasında bozulmuştur. Kalenderi ve Haydarî tarikatları arasında, bugünkü Hippy'leri andıran İbahiyye zümreler meydana çıkmıştı. Mevlevîlik gibi tasavvuf da en yüksek mevkiini Osmanlı devrinde bulmuştu. Zira İslâm ve Türk mefkûrelerinin kudret kazanmasında, Osmanlı «Nizam-ı âlem» davası içinde tasavvuf dini ve insanlığı yüceltmiş; Fetihlerde memleketlerden önce insanların kalbinde vukû bulmuş; Osmanlı Cihân Hakimiyeti kurulmuştu.

Maddeye bağlı en küçük atom âlemi (Mikrokosmos) ile en büyük yıldızlar âlemi (Makrokosmos) içinde mevcûd bulunan cezb (çekme) ve defî (itme) kuvvetlerinin muvazenesi nasıl kâinat nizam ve âhengini temin ediyorsa insanlar, cemiyet ve medeniyetler de öylece madde-ruh kuvvetlerinin muvâzenesi sayesinde sıhhat, hayatiyet ve saadete kavuşur. Şu farkla ki kâinat nizamındaki kanunlar ve âhenk mutlak olduğunda madde-ruh muvâzenesi psikolojik ve ictimâî kanunlara tâbi olarak değişir. Bununla beraber madde ve ruhtan birinin aşırı gelişmesi diğerinin tepkisini doğurur. Cemiyet ve medeniyetler buhranlara uğradıktan sonra ya muvazeneyi tekrar bulur; yahut bunların çöküşü mukadder olur; o takdirde başka ülkelerde yeni medeniyetler yükselerek dünya nizamı bu suretle tekrar kurulur. Bu umumî şemayı çizdikten sonra Avrupa medeniyetinin doğuş, yükseliş ve çöküşlerinde müşterek olan unsurlar, Türk ve İslâm dünyalarının istikbâli meseleleri üzerinde durulacaktır.

Kur'ân-ı Kerim Kürsüsü**İlâhiyât****KUR'ÂN-I KERİM**

- I -

İsmail KARAÇAM
İst. Yük. İslâm Enst.
Öğr. Üyesi

EYGAMBERİMİZ (s.a.v.)e Kur'ân-ı Kerim, Yirmiüç senelik peygamberlik hayatında, Allah tarafından vahiyle gönderilen bir kitabdır. Onun inzâl edilmiş hikmeti, Allah tarafından şöyle beyân edilir: «Bu bir ıktabdır ki, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa, o yegâne gâlib olan (Allah)ın yoluna çıkarman için onu sana indirdik» (1).

Mutlak hakikatı terennüm eden ve bunda işti-râki kabul etmeyen Allah kelâmının, onun yüce katından gönderildiğinde hiç şüphe yoktur.

Dün nasıl elinde Kur'ân meş'alesi olduğu halde Resûlullah (s.a.v.) insanların içinde bunaldıkları karanlık zulmetlerini yırtarak, Dünya ve âhiret saadetini temin eden İslâm'ı tebliğ etmiş ise, bugün de bu hidâyet rehberine daha fazla muhtacız. Her mâ-nasıyla içerisine düştüğümüz delâlet bataklığından, Allah'ın — mahza kurtuluşumuz için — inzâl buyurduğu bu kuvvetli ip (habl-i metin)e tutunmakla kurtulabiliriz.

Önemine işaret etmeye çalıştığımız Kur'ân-ı Kerim, anlaşıl-dığı müddetçe daha fazla kıymet kazanacaktır.

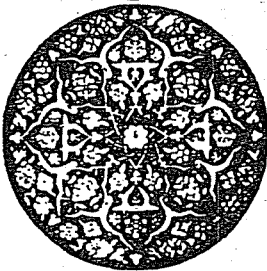
Cenâb-ı Hakk'dan yardımını niyaz ederek, bu derece önemli bir konuya Kur'ân'ın tarifi ile başlıyoruz.

YAPILIŞI BAKIMINDAN KUR'ÂN KELİMESİ:

«Kur'ân» kelimesinin telâffuz şekli ve menşei bakımından, İslâm âlimleri arasında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır (2). Şimdi bunları kısaca gözden geçirelim:

İslâm bilginlerinin bu kelimenin yapılışı bakımından iki kısma ayrıldıklarını görmekteyiz.

Bunlardan birinci görüşte olanlar, bu kelimenin hemzesiz olarak «Kurân» şeklinde telâffuz edildiğini söylerler. Bu görüşte olanların başında İmâm Şâfiî hazretleri (205/820) ni, el-Ferrâ (207/827),yi, el-Eş'ari (324/935)yi görmekteyiz.

Şâfiî (r.a.) der ki: «Kur'ân lâfzı, lâm-ı tarif ile marifedir, müştak değildir, hemzesizdir. Bil'akis mürteceldir ve Nebî (s.a.v.)e inzâl olunan kelâma alem (özel isim) olarak vaz olunmuştur. Ka-ra-e kelimesinden de alınmamıştır. Eğer ka-ra-e den alınmış olsaydı, okunan herşey Kur'ân olurdu. Hal-buki o, Tevrât ve İncil gibi Kur'ân'ın ismidir» (3).

el-Ferrâ: «Kur'ân lâfzı, karine kelimesinin ço-gulu olan el-Karâin kelimesinden türemiştir. Çünkü Kur'ân'ın âyetleri birbirine benzer, sanki onun bir kısmı, bir kısmına karine gibidir» (4) der.

el-Es'arî de, Kur'ân kelimesinin «ka-ra-ne»den türediğini söyler (5).

İkinci görüşte olanlar ise, Kur'ân lâfzının hem-ze ile «Kur'ân» şeklinde telâffuz edilmesi gerek-tiği görüşündedirler. ez-Zeccâc (311/923) ve el-Lihyânî (215/330) bunlardandır.

ez-Zeccâc: «Kur'ân lâfzı, fu'lân vezninde, hem-zeli bir kelime olup, toplamak mânasında olan «kar» kelimesinden müştaktır. Çünkü Kur'ân, geçmiş ki-tabların semerelerini toplamıştır» (6) demiştir.

el-Lihyânî de derki: «Kur'ân kelimesi, hemzeli olarak «Gufrân» vezninde, okumak mânasına olan ka-ra-e den masdardır» (7).

Bu görüşler içerisinde en kuvvetli ve tercihe değer olanı, en son zikrettiğimiz el-Lihyânî'ye ait olanıdır. Çünkü lügatda Kur'ân, kırâatın müradifi «okunan şey» mânasında bir masdardır, Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyet de bu fikri desteklemektedir: «Onu (Kur'ân'ı) toplamak, onu okutmak şüphesiz bize aittir. Öyleyse biz onu okuduğumuz zaman, sen onun kırâatine uy» (8).

İSTİLAHDA KUR'ÂN :

Kur'ân-ı Kerim'in ıstılâhî tarifini her şer'î ilim kendine göre yapmıştır. Bu tarifler arasında pek fark bulunmamakla beraber, birkaç tanesini naklet-mekte fayda mülâhaza ediyoruz:

Kelâmcılara göre: «Kur'ân, Fâtiha Süresi'nin evvelinden, Nâs Süresinin sonuna kadar hikmetli kelimelere teallûk eden kadim sıfattır» (9).

Usûlcülere göre: «Kur'ân, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)e indirilen ve ondan tevâtür yolu ile nakledilmiş olan nazmdır» (10).

İmam Gazalî (505/1111)ye göre: «Meşhur ye-di harf üzerine, mütevatir nakil ile Mushaf'ın iki kabı arasında bize naklolunan kitabdır» (11).

Şu tarif ise hepsinin ittifak ettikleri bir tarif-dir: «Kur'ân, Peygamberimiz (s.a.v.)e inzâl olunan, Mushaflarda yazılan, tevâtürle naklolunan, tilâve-tiyle ibâdet edilen mu'ciz bir kelâmdır».

Bu tarifi incelediğimiz zaman, beş esaslı un-suru ihtiva ettiğini görmekteyiz:

1 — Kur'ân, Peygamberimiz (s.a.v.)e Allah tarafından vahy yoluyla, Cebrâil aleyhisselâm vası-tasıyla inzâl olunmuştur.

2 — Kur'ân, Mushaflara yazılmıştır. Gazalî'ye göre bu takyidden maksad, Kur'ân'a hiç bir mah-

lûk sözünün karışmadığını ve onun naklinde Sa-habenin ihtiyatlı olduğunu göstermek içindir (12).

3 — Kur'ân tevâtürle sabittir: Bundan mak-sad, Kur'ân Peygamberimiz (s.a.v.) zamanından, zamanımıza kadar, yalan üzerine ittifak etmelerini aklın kabul etmediği bir kalabalık tarafından nak-lolunmuştur. Kendisiyle ilm-i yakın hasıl olması için, bu takyid tarife idhâl edilmiştir. (13)

ez-Zerkeşî (794/1391)ye göre, bundan başka, Kur'ân'ın doğru yolun esası olması, Allah'ın onun muhafazasını bizzat üzerine alması (14), Peygam-ber (s.a.v.) in risâletinin umûmi oluşu da aynı se-bebe dayanmaktadır. (15)

4 — Tilavetiyle ibadet edilmesi: Kur'ân-ı Ke-rim'i okumak müslümanlara ecir ve sevab kazan-dırıldığı gibi, aynı zamanda meşrû bir ibadettir de. Hatta Ebu Hüreyre'den rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: «İbadetin en fazilet-lisi, Kur'ân okumaktır» (16). Diğer yönden mü'minin Namazının sahih olması için de Kur'ân tilâ-veti muhakkak lâzımdır.

İbnü's-Sübki (756/1355), bu kaydın lüzumunu şöyle izah eder: «Bu kayıt, tilâveti mensûh olma-yanların tarifin içinde kalmasını, tilâveti mensûh olanların da dışında kalmasını temin eder» (17).

5 — Mu'ciz kelâm oluşu: Kur'ân, bizzat Ce-nâb-ı Hakk'ın kelâmı olması hasebiyle, beşer bu-nun gibi bir eser meydana getiremediği gibi, en ufak bir süresinin bile bir benzerini getirememiş-tir. Bu hususu şöyle izah etmek de mümkündür: Beşer kudretinin Kur'ân karşısında âciz kalması ve zamanın geçmesiyle de bu aczin devam etme-sidir. (18)

Kur'ân'ın tarifi bahsine, Peygamber (s.a.v.)den Kur'ân'ın tavsifi ile ilgili olarak rivayet edilen bir Hadis-i şerifin meâlîni naklederek son veriyoruz: «Allah Teâlâ'nın kitabı: Onda sizden öncekilerin haber(leri)i ile sizden sonrakilerin haberleri ve aranızdakilerin hükmü vardır. O, hakk ile batılı birbirinden ayıran ciddî (bir kitab)dır. Onu ter-keden zalimleri, Allah helâk eder. Onun dışında doğru yol arayanları Allah sapıtmıştır. O, Allah'ın sağlam ipidir. O, hikmetli zikir ve doğru yoldur. Şahıslar onu bozamaz, diller onu karıştırmaz, âlimler ona doyamaz, çok tekrar edilmekten dolayı yıpranmaz, incelikleri bitmez, Cinler onu duydukları zaman: «Dediler ki: biz hakkı hayranlık veren bir Kur'ân dinledik. Ki O, hakka ve doğruya götürü-yor. Bundan dolayı biz de imân ettik» (19). Kim onun görüşünü kabullenirse tasdik edilir, onunla amel eden me'cûr olur, onunla hükmeden doğru davranmış olur, ona çağırana da doğru yolu göster-miş olur» (20).

KUR'ÂN'IN BİR KISMINA DA, TAMAMINA DA KUR'ÂN DENİR :

Kur'ân'ın tamamına da, bir kısmına da -velevki bir âyet olsun- Kur'ân ıtlak olunur. Bundan dolayı,

onun tamamını okuyana da, bir âyetini okuyana da «Kur'an okuyor» denir.

Her ne kadar bazı âlimler tarafından, onun tamamına Kur'an demenin hakikat, cüz'üne Kur'an demenin ise mecâz olduğu söylenmiş ise de fakihler tarafından söylenmiş olan: «Kur'an'ın kırâatı cünüp olanlara haramdır» sözü, tamamına da, bir kısmına da aynı müşterek lâfzın kullanılmasının doğru olduğunu göstermektedir*(21).

KUR'AN, HEM LÂFZİ, HEM MÂNASI YÖNÜNDE KUR'AN'DIR :

Kur'an-ı Kerim, gerek lâfzı ve gerekse mânası yönünden ilâhidir. Bütün lâfızları, tertibi ve inşâsı bakımından vahye müsteniddir. Kur'an'ın, Kur'an bütünlüğünü meydana getiren lâfız ve mâna alâkası hiç bir şekilde ihlâl edilemez.

Bazıları tarafından, mânanın esas olup, lâfzın fûrûatdan olduğunu söylemeye kalkışmaları, bu konudaki bilgisizlikleri sebebiyledir. Nasıllı kimyevî bir bütünü meydana getiren iki unsurdan birinin eksilmesiyle, artık o cismin varlığından bahsedilemezse, lâfız ve mâna unsurlarından müteşekkil olan Kur'an'ın da aynı ölçü dahilinde mütâlea edilmesi gerekir.

Hem Kur'an'a, Kur'an isminin verilmesi —bil-hassa— nazmı itibariyledir. Zira kırâat olunan bizzat mâna değil, mânasını en belîğ sûrette ifade eden lâfızdır. Ve bundan dolayıdır ki Kur'an Arapçadır. Allah, «Biz Onu akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak inzâl ettik» (22) buyuruyor.

«el-Kitab» ve «kitaâb-ı mübin» isimleri de hem nazm, hem mâna itibariyledir. Nitekim, «bilecek (anlayacak) bir kavim için, âyetleri ayrı ayrı açıklanmış Arapça bir Kur'an olmak üzere Rahmân (ve)Rahim (olan Allah) tarafından indirilmiş bir kitabdır» (23) buyurulmuştur.

Sonra Kur'an'ın bir ismi de «hüküm»dür. Bu da hem nazm, hem mâna itibariyledir. Onun için Ra'd sûresinde: «İşte biz onu (Kur'an'ı) böyle Arapça bir hüküm olarak indirdik» (24) denmektedir. Çünkü Kur'an'dan ahkâm istinbatında nazmının da mânası gibi bir önemi vardır. Bütün bu isimler içinde ise en mümtaz has isim, Kur'an ismidir ki, kırâat ve tilâvet bunun hâs hükümüdür. Kur'an vahy-i metlûv = (okunan vahy) dir. Böyle denmesi de bu vahyin Arapça olmasındandır. Şüphesiz Arapça olan da nazmdır. (25)

Burada şuna işaret etmek isteriz ki, birçok İslâm düşmanları, İslâm'ın aziz kitabı hakkında, müslümanların kalplerine bazı şüpheler sokabilmek için, İslâm büyüklerinin bazı sözlerini istismar vesilesi yapmaktadırlar.

Nitekim «Mezâhibu't-Tefsiri'l-İslâmî» yazarı Goldzieher (1340/1921), Hz. Ömer (r.a.)den Ahmed b. Hanbel (241/855)in rivâyet ettiği bir Hadisi (26)

naklederek şöyle diyor: «Lâfızların mânasında esaslı ihtilâf hasıl olmadıkça, mâna ile kırâat câizdir» (27).

Halbuki İbnu Teymiyye (661/728), aynı Hadis'i İbnu Mes'ûd (r.a.)ın da rivâyet etmesi hasebiyle: «İbnu Mes'ud (r.a.) için, O mâna ile kırâati câiz göürdü diyen kimse ona yalan isnâd etmiştir»(28) diyerek, yukarda zikredilen bir neticeye varılamayacağını açıklamış oluyor.

İbnu'l-Cezeri (833/1429) daha da ileriye giderek, İbnu Mes'ûd'un tefsir sadedinde âyetlerle birlikte yazılan metinlerin beraberce bulunmalarının sakıncalı olduğunu Mesrûk (63/6837)un ondan rivâyet ettiği: «Kur'an'ı, (Kur'an olmayanlardan) ayırınız. Onu, Kur'an'dan olmayan şeylerle karıştırmayınız» sözüyle, bizzat kendisinin reddettiğini zikrediyor (29).

Diğer bir husus da, İmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretleri (150/767)nin Kur'an tercemesi ile Namaz kılmanın câiz olduğu ichtihadında bulunması meselesidir. Hakikat şudur ki, İmam-ı Azam hazretlerinin her ne kadar başlangıçta bu kanaatta idiye de, sonradan arkadaşlarının fikrine rücu etmiş olmasıdır ve bu husus müteber islâmî eserler tarafından açıkça nakledilmektedir. (30)

Muhterem Prof. Mühammed Hamidullah'ın, Müslümanlar tarafından, ibadetin Arapça yapılmasının sağladığı faydalarla ilgili verdiği kıymetli mâlûmatı buraya dercetmeyi uygun bulduk.

«İlk nazarda, mü'minin Allah'ına anladığı bir dille kulluk etmesi tabii ve temenniye şayan görünüyor. Bunun için de en iyi vasıta ana dilidir. Fakaat meselenin daha derinlemesine bir tetkiki bu çözümün aksini ortaya koyuyor; sebeplerini inceleyelim:

Herşeyden önce, düâ ile Namaz arasında açık bir ayırma yapmak icab eder. Namaz dışındaki düâda mü'minin ihtiyaçlarını ve dileklerini Rabbine istediği dilde bildirmesi yasak değildir. Bu şahsi bir meseledir ve kulun Hâlıkı ile olan vasıtasız münasebetleri ile ilgilidir. Buna mukabil Namaz kollektif, umûmi bir ibadettir ve Namaza iştirak eden diğer mü'minlerin ihtiyaçları da nazarı itibara alınmalıdır. Namaz prensip olarak ve tercihan cemaatle kılınır, tek başına ferdî olarak kılınan Namaza müsaade vardır, fakat aslâ tercih edilmez, tercih cemaatle kılınan Namazdır.

Şayet İslâmiyet her hangi bir bölgenin, ırkın, milletin dini olsaydı şüphesiz bu bölgenin, bu ırkın veya bu milletin dili kullanılabilirdi. Fakat, bütün ırklardan ve dünyanın bütün noktalarında oturan ve her biri diğerleri tarafından anlaşılmayan yüzlerce dili konuşan mü'minlere sahip cihanşümûl bir dinin icabları başka olacaktır. Çince bilmeyen bir Türk'ün Çin'e gittiğini ve sokaklarda çinç çang çunk'a benzer sesler işittiğini farzedelim. Aşıkardır ki, o hiç bir şey anlamayacaktır ve şayet bu sözler Ezan'ın, Allahü ekber'in tercümesi ise, hiç

bir şeyin farkına varamıyacak ve meselâ Cum'a Namazını kaçıracaktır. Aynı şekilde Türkiye'den geçen Çinli' müslümanın Türkiye'deki müslümanlar kendi dilleriyle ibadet ettikleri takdirde, dindaşlarıyla ortak hiç bir tarafı olmayacaktır. Şu halde cihanşümlü bir dinin bazı müşterek esasları olmalıdır. Bu mevzuda Ezan ve kırâat şüphesiz iki esas unsuru teşkil eder.

... Meselenin daha az mühim olmayan diğer bir cephesi vardır: hiç bir terceme aslâ orijinalinin yerini tutamaz. Kur'an-ı Kerim'in yüzden fazla Türkçe tercemesi vardır; ve hergün bunlara bir yenisini katılmaktadır. Bu da yeni âlimlerin, eskilerin tercemelerini kifayetsiz bulduklarını gösterir. Bütün diller için ve bir dilden diğer bir dile terceme edilen herhangi bir eser için bu durum varidirdir. Şu halde, kifayetsiz birşey mi, yoksa hatasız orijinal mi kullanılmalıdır? Burada şu noktayı bilhassa tebarüz ettirelim ki, İslâm'dan başka hiç bir din, kurucusuna, peygamberine gönderilen vahyin orijinaline sahip değildir. Bugün Hıristiyanların, Yahudilerin, Mecüsilerin sahip olduğu dinî kitaplar, tercemeler, toplamalar vs. dir. Müslümanların, vahyin orijinaline, Kur'an-ı Kerim'e sahip bulunmaları onlar için en büyük şanstır.

Dahası var: Kur'an-ı Kerim nesir olmasına rağmen, ahenk, rezonans, üslûp ihtişamı... gibi şiirin bütün vasıflarına sahiptir. O derece ki, metne bir tek harfin ilâve veya çıkarılması, bir şiir kıt'asında olduğu gibi, bütünü bozar... Kur'an-ı Kerim'in nesri tamamen ölçülüdür. Bir şiir mısraının hecelerinin ölçülü olduğu gibi. Böyle mükemmel birşey yerine, alelade birşeyin ikame edilmesini kim arzu edebilir?

... Ben şahsen hiç bir müslümanın Kur'an-ı Kerim'in tercemesine, Allah tarafından peygamberine vahyedilmiş orijinale gösterdiği saygıyı göstereceğini düşünmüyorum, zira terceme, alelade bir müslüman, bir günahkâr, yanılabilen biri tarafından yapılacaktır. Kur'an-ı Kerim ise masûm olan Resûlullah'a tebliğ edilmiştir.

... Hülâsa, Namazda Kur'an lisanından başka bir lisan kullanılmasında, cihanşümlü bir dinin müminleri için mevzii bir lisanın kullanılmasında olduğu gibi fayda ve zararlar mevcuttur. Bu durumlarda hangi tercihin üstün sayılacağı, hangisinin daha zararlı olacağı tetkik edilir.» (31)

Yalnız şuna da işaret etmek icab eder ki, Müslüman milletler mukaddes kitaplarının mâna ve mefhumunu öğrenmek isteyeceklerdir. Bu arzu kadar tabii birşey olamaz. Yüz yıllardan beri Kur'an-ı Kerim'in muhtelif dillere tercemesi ve tefsiri yapılmış ve daha da yapılacaktır. Vaazların, Hutbelerin ve Namaz dışında yapılan düâların Türkçe olması yerinde bir harekettir. Burada bizim ısrarla üzerinde durduğumuz nokta terceme ve tefsirin Kur'an olamayacağı ve onun yerini tutamayacağıdır.

İşte zaman zaman Türkiye'mizde ibadetin Türkçe olması veya «Kur'an Türkçe okunmalıdır» gibi reformist fikirler ortaya atanların, hiyanet içinde değillerse bile, bu konuda son derece bilgisiz olduklarını söylemek yerinde olur sanırız.

- (1) İbrâhim: I.
- (2) İslâm Ansiklopedisi, 6/995.
- (3) el-Hatibu'l-Bağdâdi, Târihu Bağdâd, Mısır, 1349/1931, 2/62; ez-Zerkeşi, el-Bürhân, Mısır, 1376/1957, 1/278; Subhi's-Sâlih, Mebâhis fi Ulûm'l-Kur'an, Dimeşk, 1962, s. 4-5.
- (4) Mebâhis, s. 5; ez-Zerkeşi aynı tarifi el-Kur-tub'ünden nakletmektedir (Bak. el-Bürhân, 1/278).
- (5) el-Bürhân, 1/278.
- (6) a.g.e. ve yer; Mebâhis, s. 5.
- (7) İbnu Manzûr, Lisânü'l-Arab, Mısır, 1300, 1/123-128; Mebâhis, s. 6.
- (8) el-Kıyâme, 17-18.
- (9) ez-Zerkânî, Menâhilü'l-İrfân, Kahire, 1372 H., 1/10.
- (10) İbu Şâme, İbrâzü'l-Meâni, Süleymaniyye küt. Fatih kıs. No. 46, s. 2a; Molla Hüsrev, Mir'âtü'l-Usûl şerhu Mirkâti'l-Vüsûl, İst. 1321, s. 15.
- (11) el-Gazâlî, el-Mustasfâ min usûli'd-Din, Mısır, 1356/1937, s. 15.
- (12) A.g.e. ve yer.
- (13) A.g.e. ve yer.
- (14) «Kur'an-ı biz indirdik, onun koruyucusu da şüphesiz biziz» (el-Hicr: 9).
- (15) el-Bürhân, 2/125.
- (16) İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırâati'l-aşr, (Tah. Ali Muhammed ed-Dabbâ), Mısır, Tarihsiz, 1/3.
- (17) İbnu's-Sübki, Sem'u'l-Cevâmi, Mısır, 1318, 1/9
- (18) M. Said Rabazan, Ahsenu'l-Hadis, Dimeşk, 1387/1968, s. 15-21.
- (19) el-Cinn: 1-2.
- (20) İbnu'l-Arabî, Şerhu Sahîhi't-Tirmizî, Mısır, 1353/1934, 11/31.
- (21) Menâhilü'l-İrfân, 1/15-16.
- (22) Yûsuf: 3. Bu konu ile ilgili diğer âyetler bak. Şuarâ: 191-195; Tâ-Hâ: 113, Ra'd: 37; Zümer: 28.
- (23) es-Secde: 2-3.
- (24) Ra'd: 37.
- (25) Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Türkçe Tefsir, İst. 1960, 1/12-13.
- (26) Ahmed b. Hanbel, el-Fethu'r-Rabbânî, (Tah. Abdurrahman el-Bennâ), Mısır, Tarihsiz, 18/50. Ahmed b. Hanbel bu Hadisi Ebu Bekre'den rivayet etmiştir.
- (27) Goldzieher, Mezâhibu't-Tefsiri'l-İslâmî, (Arapçaya terc. Abdülhakim en-Neccâr), Mısır, 1374/1955, s. 49.
- (28) İbnu Teymiyye, Fetvâ seyhu'l-İslâm İbni Teymiyye, Mısır, 1324/1906, s. 53.
- (29) İbnu'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kırâati'l-aşr, (Tah. Ali Muhammed ed-Dabbâ), Mısır, Tarihsiz, 1/32.
- (30) Süyûtî, el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'an, (Tah. Muhammed ebu'l-Fadl İbrahim), el-Kahire, 1387/1967), 1/307.
- (31) M. Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, İstanbul, 1965, s. 60-63.

DİN ADAMI ve İLİM

EÇEN yazımızda, «Bilen, inanan, inandığını yaşayan, Allah ile kul arasında bir vâsita değil, sadece bir mürid, muallim ve mübellîğ olan insan» diye tasvir ettiğimiz din adamının, üç şeye zarûreten muhtaç bulunduğunu kaydetmiş ve birincisi hakkında izahat vermiştik. Bugünkü yazımızda, İman, İlim ve Metod olarak sıraladığımız bu üç mevzûun ikincisini ele alacağız.

İSLÂM DİNİNİN İLME VERDİĞİ ÖNEM :

Bütünüyle İslâm dininin ilme teşvik ettiğini, onu yücelttiğini biliyoruz. Esirgeyici ve Bağışlayıcı Allah'ın insanlığa gönderdiği son Kitab'ın ilk emri «Oku!» olmuştur. Her şeyi yaratan ve geliştiren, sonsuz kerem sahibi, «kalemle» yazı yazmasını ve insana bilmediğini «öğreten» yüce bir Rabb'in adıyla bir okuyuş (1). Ne enteresandır ki nüzûl sırasına göre ilk âyetiyle bu ilâhî kitap, ilmin gerektirdiği mes'uliyeti ifade eden, en son nâzil olmuş bir âyetle mühürlenmiştir: «Allah'ın huzuruna çıkarılacağız o kıyamet gününden sakının; orada herkese yaptığının karşılığı tastamam verilecek ve kimselere zulmedilmeyecektir» (2).

Kur'an-ı Kerim'de sadece «ilm» kelimesi 105 defa tekrerrür etmektedir. Bu kökten türeyen diğer kelimelerle birlikte bu sayı 859'u bulur (3). Bu rakama yakın mânâlı lâfızlar olan «akl, fikr, zikr, fikh» vb. kelimelerle bunların müştakları dâhil değildir. Bu durum, İslâmın mukaddes kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in ilimle ve ona yakın mânâlı mefhumlarla baştan sona kadar işlendiğini gösterir.

İslâmiyetin, cehâletin doğurduğu taassupla mücadele etmek için geldiğini söyleyebiliriz. Zira Kur'an-ı Kerim'in tedkikinden anlıyoruz ki İslâm inkulâbına karşı çıkan zümre, bâtil da olsa atalarından intikal eden, alışılmış bir dini veya bir geleneği terk edemeyen tutucu ve geri zihniyetli zümreydi. «Ya onların ataları hiçbir şey anlamıyor, bilmiyor ve gerçeği bulamıyor idiyse?» (4).

İnsanların İslâm hidâyetini kabul etmeyişlerinin çeşitli sebepleri arasında «bilgisizlik» önemli bir yer tutar. Kur'an-ı Kerim'de sık sık tekrerrür eden «bilmezler, anlamazlar, düşünmezler...» ifadeleri bunun açık delilidir (5). Hakikat karşısında tam ve açık-seçik bir fikre sahip olmak, geçmişlerin inançlarına körükörüne sâdik kalmak... İşte tutuculuğun, gericiliğin ve inanmayışın mühim bir sebebi. Şu âyet maallerini dikkatle okuyalım:

«Hakikatı bilmeyen kimseler: «Allah ne diye bizimle konuşmuyor veya niçin ondan bize bir âyet gelmiyor?» dediler. Kenkilerinden evvelkiler de tıpkı onların söyledikleri gibi konuşmuşlardı. Kalbleri ne de birbirine benzemiş!» (6).

«Onların gerçeğe dair kesin hiç bir bilgisi yoktur, Onlar sadece zan ve tahmine bağlı kalyorlar. Oysaki zan hakikate karşı hiçbir şeye yaramaz. O halde sen bizi amaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey arzu etmeyen kimse ile ilgilenme. İşte onların erişebildiği ilim seviyesi bu kadardır. Yolundan sapanı da, doğru yolu bulanı da en iyi bilen, şüphe yok ki, senin Rabbindir» (7).

DİN ADAMI İÇİN İLMİN LÜZUMU :

1. Yazımızın başında bir nevi' ta'rifini tekrar ettiğimiz din adamı

Bekir TOPALOĞLU
İst. Yük. İslâm Enst.
Öğr. Üyesi

in için ilim ayrılmaz bir vasıf teşkil eder. Din adamı «bilen ve yapan» insandır. İslâmın telâkkisine göre «ilim ve amel» dünya ve âhiret saadetinin anahtarlarıdır (8). Kur'an nazarında iyi bir kul (âbid) olabilmek için olmak lâzımdır. Zira «Kulları içinden Allah'tan hakkıyla korkan yalnız âlimlerdir» (9). Burada ilimle iradenin, bilmekle istemenin birleştiğini görürüz. Felsefe Tarihinde ahlâk ilminin (éthique) kurucusu olarak tanınan Sokrat (m.ö. 470-399) da aynı görüşü müdafaa etmiştir. Onun «kimse bilerek kötü değildir» tarzında ifade edilen sözü meşhurdur.

İslâm'da din adamının iki büyük vasfı vardır, demiştik: Bilen ve yapan. Bilmeden yapmak, bilhassa yaptırmak mümkün değildir. Sathî bir ilimihâl seviyesiyle yetinen bir insanı âbid kabul etsek bile, onun dinî derecesi Rasûl-i ekrem efendimizin şu hadislerinde belirtilen sınırın ötesine geçmeyecektir: «Âlimin âbide üstünlüğü benim içinizden en basit olan kimseye nisbetle üstünlüğüm gibidir» (10).

2. İçinde yaşadığımız XX. asrın bir ilim çağı olduğu şüphesizdir. Geçmiş asırlarda, insanlık, dünyaya «din kulesi»nden bakıyorken şimdi «menfaat ve refah kulesi»nden bakmaktadır. Pozitif ilimlerin doğurduğu teknik vâsıtalarla her gün biraz daha rahatlık arayan tensever insanog-lunu uyarmak, onu sindirim ve tenasül cihazlarının kaba tatminlerine kurban olmaktan kurtarmak kolay olmayacaktır. Sayısız yayın, reklâm ve propaganda araçları ortasında bulunan dünyamızın üzerinde artık fikir, ideoloji ve cereyanlar için her hangi bir sınır da kalmamıştır. Bütün bunlar karşısında irşad gibi kudsi bir vazife yüklenen din adamının bilgiye, hem de kuvvetli bir bilgiye sahip olması elbette zarûridir.

Memleketimizde memnuniyet verici olduğu söylenen bir hâdise var: Halkımızın okuma yazma oranının yükselişi. Gazete, kitap okuyan, radyo dinleyen, memleket çapındaki milli dâvâlarımızdan biri kabul edilerek açılan kampanyaya vâki' heyecanlı iştirakler sonunda televizyon seyredebilen, şehre inen, hatta büyük ideolojiler girdaplarının döndüğü dış memleketlere giden köylümüzün bile —münevverimiz şöyle dursun— ihtiyacı karşılamak için bir din adamının çok şeyler bilmesi lâzımdır. Bu «çok şeyler» i esaslı bir tahsil, terbiye ve mektep görmeden sadece Kur'an-ı Kerim'den veya klâsik dinî eserlerden elde etmek mümkün olmadığı gibi bu konuda gayr-ı dinî kaynaklarla yetinmek de bahis konusu değildir. Burada eski ta'biriyle ulûm-i diniyye ile ulûm-i dahilenin (İslâm dünyasına dışarıdan gelen ilimlerin) birleşmesi, yardımlaşması ve bununla beraber irşad sâhasında sağlam din ilimlerinin taban teşkil etmesi lâzımdır, kanaatindeyiz.

3. Yüce Allah'tan insanlığa gönderilen en son, en mütekâmil dinin hâdimleri olacak din adamlarının, bilgisiz veya yarım-yamalak bir bilgi ile faydalı olacakları düşünülemez. Çünkü dâvânın yüceliği, vazifenin zorluğu buna mâni'dir. İnsanlara gerçeği, mukaddes hakikatı anlatmak, kalblerini iman nûru ile aydınlatıp Allah sevgisiyle bezemek... Bu, peygamberlerin vazifesi, peygamberlerin mesleki idi. Sevgili Peygamberimiz, nebilerin sonuncusu Muhammed aleyhisselâm bu vazifeyi —din adamı statüsünde gözükse bile— câhillere değil şunlara emanet etmiştir: «Âlimler yeryüzünün kandilleri, peygambelerin halifeleri, benim ve peygamberlerin vârisleridir» (11).

İlimin, tekniğin dev adımlarla ilerlediği, beşerî ihtiyaçların günden güne arttığı, fikrî cereyanların alabildiğine yaygınlaştığı XX. asrın ikinci yarısında, din adamının, eski zamanlara nisbetle çok daha bilgili, tecrübeli ve olgun olması lâzımgelirken sathî bir bilgi ile dinî irşad sahasında faydalı olunabileceğini iddia etmek, iyi düşünüldüğü takdirde, hatta gülünçtür. Atalarımız: «Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden eder» demişler. Büyük İslâm mütefekkeri Gazzâlî (vf. 505 h/1111 m.), «Tehâfutü'l-felâsife» adlı eserinin mukaddimesinde, o çağların yaygın kültürünün mümessillerinden olan İslâm filozoflarının görüşlerini eleştirirken şöyle der: Filozofların bazı görüşleri vardır ki dinin aslı meseleleriyle alakalı değildir. Müslüman olmak için onların bu görüşlerine karşı çıkmaya hiç de lüzum yoktur. Meselâ onlar, ay tutulmasını, yer küresinin ay ile güneş arasına girmesiyle, güneş tutulmasını da ayın dünya ile güneş arasına düşmesiyle izah ederler. O halde biz bu gibi bilgi-

lerin olduğunu söyleyecek değiliz. Çünkü bu, mevzumuzun haricinde kalır. Bu gibi hususların münakaşa mevzuu olabileceğini zanneden kimse dine karşı cinayet işlemiş sayılır... «Dine yolunca olmaksızın yardım eden kimsenin getirdiği zarar, ona yolunda kötülük eden kimsenin getirdiği zarardan daha çoktur. Bu, şu atasözüne benzer: Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır» (12).

Gazzâlî'nin açık bir ifade ile dile getirdiği bu şikâyeti biz 9 asır sonra bugün tekrar edelim ve hâlâ dingörevlileri statüsüne bağlı bazı kimselerin, ay ve güneş tutulmasında, dünyanın dönmesinde, hattâ aya gidilmesinde ilmin ve tekniğin kesinleşmiş görüş ve tatbikatına karşı çıktıklarını üzümlere haber verelim.

İşte, dini ilimlerin değerli yolcusu, aziz meslek arkadaşım, sen bütün samimiyet, sâfiyet ve fedakârlığına rağmen, cehâletleri sebebiyle yüce İslâm dinine zarar getirenlerden olmamak için çok, pek çok çalışmak mecburiyetindesin. İnsan aklının, zekâsının, tecrübesinin bu kadar geliştiği, bilgi imkânlarının fazlasıyla arttığı bir devrede, onun dünya saâdetinin yanında edebî hayatının da saâdetini temin edecek ve insanlığı hissettirecek olan mânevî sâhada zayıf kalması, din ilimlerinde ve din hayatında gerilemesi ne kadar hâzindir! Asırlar boyu İslâm kültürünü mukaddes emanet bilerek koruyan, geliştiren ve en değerli bir miras halinde evlâtlarına intikal ettiren «Selef-i sâlihîn» in ilim kürsüsünü işgal mevkiine gelen bizler, «keyfiyet mühim değil kemmiyet mühimdir» demek suretiyle cehâletimizi ma'zûr mu gösterecektik! Rasûl-i ekrem efendimizin mü'minde bulunduğunu haber verdiği ince zekâ ve basiret sahibi (13) bir insan, bugün artık memleketimizde din adamları sâhasında kemmiyet değil, keyfiyetin mühim olduğunu, kat'iyetle anlar ve sezer.

Hangi din adamı, hatta hangi insan, şu hadis-i şerifte haber verilen zümreden olmayı arzu eder? «Allah ilmi kullarından çekip almak suretiyle kaldırmaz, fakat o, âlimleri öldürmek suretiyle ilmi de almış olur. Nihayet hiçbir âlim bırakmayınca insanlar bir takım câhil imamlar (dinî liderler) edinirler. Bu câhillere sual sorulur, bilmeden fetva verirler, hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar» (14).

(1) bk. el-Alâk, 96/1-5.

(2) el-Bakara, 2/281.

(3) bk. M. Fuad Abdülbâkıy el-Mu'cemu'l-mufehres li elfâz'l-Kur'âni'l-kerim, «ilm» maddesi.

(4) el-Bakara, 2/170; el-Mâide, 5/104.

(5) bk. M. Fuad Abdülbâkıy, ag. esr, ilgili maddeler.

(6) el-Bakara, 2/118.

(7) en-Necm, 53/28-30.

(8) Kur'an-ı kerimde iman ve amel sık-sık beraberce zikredilmekte ve iki cihan saâdeti için şart gösterilmektedir. İman, İslâm dininin nazari tarafını, amel de onun pratik yönünü gösterdiğine göre iman - amel çifte prensibini ilim-amel olarak anlamak mümkündür. İman ve amel-i sâlih âyetleri için bk. J. la Beaume, Tafsili âyâtî'l-Kur'âni'l-hakim (Arapçaya çev. M. Fuad, Mısır, 1955), İmân maddesi.

(9) Fâtır, 35/28.

(10) Tirmizî, 5/50 (Mısır, 1965 baskısı), K. el-İlm/B.mâcâe fi fadl'l-fikh..., 39/19; bak. Munâvî, el-Câmius's-sağir serhi, «Fadl'l-âlim» maddesi ve Aclûnî, Keşfu'l-hafâ', aynı madde.

(11) Aclûnî, ag. esr, «el-ulemâ» maddesi; sıhhati için bk. Munâvî, ag. esr, aynı madde.

(12) Gazzâlî, Tehâfutü'l-felâsife (Mısır, 1966, Süleyman Dünya neşri), s. 80.

(13) «Mü'minin firasetinden korkunuz, zira o, (eşya ve hâdiselere) Allah'ın nûru ile bakar» (bk. Aclûnî, ag. esr, «ittekuu» maddesi).

(14) Buhârî, 1/34 (Âmire baskısı), K. el-İlm/B. Keyfe yukbadu'l-ilm, 3/34; Müslim, 4/2058 (M. Fuad neşri), K. el-İlm/B. ref'u'l-ilm ve kabduh..., 47/5.

Müslümanlara Borçlu Olduğumuz Şeyler

Prof. Vincent MUTEIL

Çeviren:
Cemâl AYDIN

HEP Yahudi-Hıristiyan medeniyetlerinden sözeder dururuz da, Müslümanlara borçlu olduğumuz şeyleri unuttururuz. Sekiz ilâ onbirinci asırlar arasında Eski Yunan'ın mirasçılarının Müslümanlar olduğunu ve lâtinceye tercüme edilir edilmez onüçüncü asrın göz kamaştırıcı ilerleyişiyle kendini gösteren büyük düşünce hareketini Batı'da onların eserlerinin başlatmış olduğunu unuttururuz (Massignon ve Arnaldez, 1957). Unuturuz ki, Ortaçağ müslümanları, Müslüman İspanya ve Haçlılar san'at ve mimarimize mühürlerini basmışlar ve dilimizin de içinde bulunduğu Roman dilleri üzerinde silinmez izler bırakmışlardır. Kültür ve edebiyatımızın müslüman nüfuzu altında kaldığını ve bizim bir bakıma «mânevî Samiler» haline gelmemizi İslâm'ın temin etmiş olduğunu bizler hep unutturuz.

MÜSLÜMAN İLMİ

Muazzam bir tercüme faaliyeti önce Bağdad'da sonra Kahire'de ve onuncu asırdan itibaren de Endülüs'de başladı. Peygamber: «İlmi Çin'de bile olsa arayınız» diyordu. Endülüs'lü meşhur İbn Rüşd onbirinci asırda «varlıkların akli gözlemlemesine ve bu varlıkların mantıkla araştırmaya» davet ediyordu. Arap dil bilginleri-kültürlü müslümanlar sadece grek, fars ve hind ilimlerini tercüme edip aktarmakla kalmadılar, aksine onlar ilmi kanaatin de öncüleridirler. Tesbit, tahkik, kontrol ve laboratuvar ilminin ilk filizlerini vermenin sancısını ve pratik uygulamaları geliştirmeye sevk etmiştir. İme milletler arası karakterini ilk defa onlar vermişlerdir. X. asrın sonunda, Gilbert D'Aurillac'ın Reims'de hocalık

yapmadan önce, Katalonya'da Vich'de talebelik yaptığını görüyoruz. Bu devirde Endülüs halifesinin kitaplığında 400.000 ciltten daha az eser bulunmamaktaydı.

Bilhassa matematik ilimler varlıklarını Müslümanlara borçludurlar. Bilinen «arap» rakamları Hind'den gelmiş ve sıfır bir noktayla gösterilmiştir. Cebir (ki arapça bir kelimedir) deki bilinmezini tutan X işareti arapça «şey» kelimesinin Endülüs'te (İspanyolcaya Xay olarak geçmiştir) kısaltılmış bir şeklidir. Fibonacci'nin dediğine göre la «suite» (matematik sıra) arapça asıllıdır. Lulle-Leibniz ve Lambert'in kullandığı zihinden hesaplama metodu çıkış noktasını müslümanlardan alır. Harizmi'nin tiğonometri çizelgeleri 1126'dan itibaren lâtinceye çevrilmişlerdir. Müslümanlar ikinci namazının vaktini bilmede gerekli olan tanjant, kotanjant, sekant ve kosekantları bilmekteydiler. Meridyen yayını ilk defa onlar ölçtüler. Öklid geometrisi 1594'de Roma'da arapça olarak basıldı. Müslümanlar geometrik hesapları ve bunların cebir yoluyla çözümleri konusunda çok ilerlere gitmişlerdir. «Büyük bir dâhî olan Nasuriddin Tusi (XIII. as.) grek geometrilerinin tercümelerindeki hataları düzeltmiştir. Ayrıca onun Öklid postulatları üzerindeki tenkidi, Öklid dışı bir geometri bulmak için yaptığı araştırmalarda G. Saccheri'ye (1733) ışık tutmuştur. (Massignon ve Arnaldez, 1957). Astronomik araştırmalar mükemmel aletlerle yürütülmüş (kübe, tayini, namaz saatleri ve Ramazan ayının gelişini tesbitte buna ihtiyaç vardır.) ve küçümsenemeyecek neticeler elde edilmiştir. İspanyollar'ın «Alphons» e Çizelgeleri (astronomi cetvelleri) (1272) Doğuda, Kahire'de veya Toledo'de yapılmış hesaplardan

çıkarılmışlardır. «Yıldızların çok evreli zamanı meselesi, Müslümanları Aristo fiziğini, yani sürat, ivme ve hız mefhumunu tekrar gözden geçirmeye zorlamıştır. 'Macellan bulutlarını' ilk defa onlar gözetmişlerdir. Yakınlarda kâinatın genişleme hızı hesaplanırken işte bu iki nebülözden yararlanılmıştır» (Massignon ve Arnaldez, 1957). Aynalar, yansıma, kırılma konularında müte-hassıs ve gök cisimlerinin dolaşım paraboliti üzerinde eser veren Kahire'li İbn Heysem (ö. 1038) optik meselesini en iyi incelemiş müslümanlardan biridir. Müslümanlar mekanik cihaz (teraziler) ve aletleri (değirmenler, bostan dolapları ve traktörler) ilk defa akıllarından geçiren ikmselerdir. X. asrın müslüman İspanyasında İbn Firnas planörle uçmayı başarır. Büyük Biruni (ö. 1030) jeolojide «incelediği bazı fosillerin mahiyeti ve kayalık arazilerin tortumsu özelliklerini» anlamış ve «inanmıştı ki, büyük yer yüzü değişiklikleri eski devirlerde top-rağın yerini deniz ve göllerin almasıyla ortaya çıkmıştır.» (Gorbin, 1964) Botanikte, çiçeklerin tüveyc yapraklarının dağılışı esas alınarak türlerin sınıflandırılması konusunda Onun fikri vardır. Gemiciliğe gelince, VIII. asırdan itibaren geminin ters rüzgârda dahi seyretmesini sağlayan tek direğe bağlı yelkenin icadını o müslümanlara borçludur.

Prehistorya (Tarih öncesi) meselesine de bir göz atalım: XIV. asırda yaşamış olan değerli âlim İbn Haldun «canlı varlıkların kesiksiz yürüyüşü» adıyla ortaya bir tez atarak, Darwin'in (1859) ve tekamülçülüğün öncülüğünü yapmıştır. O bu tezinde maymunu hayvanla insan arasına yerleştirmiştir. Tıpta: müslümanlar «deontoloji madikal konusunda en derin ve en geniş fikre sahiptiler». Beslenme ve perhizin rolü üzerin-

de ısrarla durdular. İdrar ve naba-za büyük ehemmiyet verdiler. (XIV. yüzyıl başlarında Bağdad'da, Reşidüddin ginceden III. asırda yazılmış olan sfigmoloji-nabız ölçme ilmi-el kitabı ile Mo-King'i tercüme ettirmişti.). Müslümanlar klinik vakaları inceden inceye not ettirler. Küçük ameliyatlarda (kırıklar ve göz perdelenmeleri gibi) mahirdiler. İlk defa İbn Sinâ ile Razi Psikoterafi (akıl hastalıkları tedavisi) metodunu kullandılar. İlk büyük hastahaneleri müslümanlar kurup yaymışlardır. İbn en-Nefis daha XIII. asırda, akciğer kan dolaşımını kesin olarak bulmuştur. Demek ki Michel Servet (1566) den 300 yıl önce... XII. yüzyılda Gerar ve Crémon ve daha sonra 1284'de Armengaud (Philippe le Bel'in doktoru) tarafından lâtinceye tercüme edilen İbn Sina'nın XI. asır) meşhur «Kanun»unu Avrupa asırlarca baştacı edinmiştir. Bizim Ambrise Paré'den altı asır evvel, Endülüs'lü operatör Ebülkasis şöyle yazmıştı: «Ben tedâvisini yaptım, Allah da şifasını verdi».

Müslüman ilminin bazı yönleri bugün bize çok tartışma götürür gibi görünmektedir: meselâ, kâhnlık, simya-sihir ve münecimlik meseleleri.. Ama zamanımızı geçmişle karıştırmamaya çok dikkat etmeliyiz. Öbür taraftan, İbn Haldun'un, XIV. asırda, çok fazla itibar ettiği ve Katalonyalı Raymond Lulle'in Ars Magna'sında üzerinde durduğu «Zâirce» (yıldızlara bakarak insanların geleceği hakkında bilgi edinme, bir çeşit gizli ilim) meselesine Leibniz (ö. 1716) hâlâ hayranlık duymaktaydı 1037'de ölen İbn Sina simya ilminin metallerin özü ve iç yapıları üzerindeki zayıf noktasını tenkit ediyordu. Münecimlik (astroloji) konusunda gelince; hemen söyleyelim ki, Cambrai kardinali Pierre d'Ailly gibi birine daha 1414 yılında 1789'da vuku bulacak Fransız ihtilâlini sezme imkânını veren kuvvet müslümanların işte bu çeşit hesaplarıdır. (Bu adamın XV. yy. el yazması Cambrai kütüphanesinde hâlen muhafaza edilmektedir).

SANAT VE MİMARİ

Faşlar Endülüs'ü sekiz asır işgalleri altında bulundurdular.

Müslümanlar Alpler'in boğazlarını aşağı yukarı bütün X. yy. boyunca ellerinde bulundurmışlardı. VIII. asırda Narbonne tam kırk sene müslüman kaldı. Poitiers savaşı (732 veya 733) Aquitaine üzerine bir hücumun sonunu gösterir, fakat müslümanlar 848'de Languedoc'da ittifak kurar, 920 de Tuluz'a ulaşırlar, 940'da Fréjus ile Tuon'u işgal eder ve hemen bir asır (975'e kadar) Fraxinet'de kalırlar (Grimaud, Saint-Tropez).

İspanya ispanyol-fas sanatıyla derinden derine yoğrulmuştur. Bu sanatın en güzel nümüneleri olan ve Irak tesirlerinin oldukça göze çarptığı Gárnata'daki Elhamra sarayından Kurtuba'nın Ulu Camiine (Carles-Quint'in muhalefetine rağmen sonradan katedrale çevrilmiştir) kadar uzanan bu yapılarla insan hayran olmaktan kendisini alamaz. Zaten «Romen sanatı kiliselerinin dekorunu meydana getiren pervaz desteği, aşırma kemer, atmalı kemer gibi bir çok mimari tarzların kullanılmasını su götürmez bir şekilde «işte bu ispanyol-fas sanatından» almıştır (Elie Lambert, 1933). Emile Mâle Ortaçağın yüksek Roman sanatının XII. yy. öncesi müslüman ispanya sanatına oldukça çok şeyler borçlu olduğunu ispat etmiştir. Ayrıca müslümanlar bilhassa Provence'da birçok gözetleme kuleleri inşa etmişlerdir. Öbür yandan Jean Lacam, 1952-54 yılları arasında Madleine avlusunda, yüzleri Mekke'ye dönük üç iskeletle birlikte, Narbonne Camiinin kalıntılarını bulmuştur. Hâlâ arasra Carcassonne yöresinde VIII. asırdan kalma islâm paralarına yapılan kazılarda rastlanılmaktadır: Fransa'daki müslüman tesiri altında kalmış mühim binalardan birçokları arasında Port à Clermont'un Notre-Dame, la Charité-sur-Loire, Puy nastırı, Vézeley, Moissac, parayle-Monial zikredilebilir. Saint-Front de Périgueux ise «romanbyzantin» in eşsiz nümünelerinden biridir. Üstelik, Périgord'daki le pseudo-Saint-Suaire de Codouin gibi, birçok huristiyan mabetlerinde islâm harfleriyle süslenmiş kumaşların sofuca saklandığını görmekteyiz. Fransa'da biz mimari

yönden «l'accolade» (mimaride bir çeşit kemer) ve «Ortaçağ Avrupa ve müslümanların» şöminesini hâlâ devam ettirmekteyiz.

İspanya süslü iç avlusu, çeşmeleri, bahçeleri bulunan müslüman evine çok şeyler borçludur. Magripli müslümanlar ziraat ve sulama işlerinde tecrübeliydiler. Jativa kâğıdı (Irak yoluyla Çin'den getirilmiştir), Kurtuba derisi (bizim «cordonniers veya corduans» kunduraacılar buradan gelir), Toléde silahları ve belki de yine müslümanlar sayesinde ortaya çıkan Abusson halıcılığı İspanya'da zanaatçıların çoğalıp yetişmesine sebep olmuştur. Müzik ve şarkı bile çok şey borçludur müslümanlara. Müslümanlar İspanya topraklarına gelirken yanlarında lâvta (ki arapça el-ûd'dan gelir) nun dört telinden ve yedi esas notadan hareket ederek durakları ve ölçüleri gösteren musiki eserlerini de beraber getirmişlerdi. Eski musiki âletlerinin bir çoğu şark, yani arap-fars kaynaklıdır. IX. yy'da, Iraklı şarkıcı Ziryâb Kurtuba'da bir Endülüs Musiki Konservatuvarı kurmuştu. O halde İspanya'nın popüler müziği olan flamenkonun arabin o ürpertici şarkısına karşı çok şeyler borçlu olması gerekmez mi?

ARAP DİLİ

Roman dilleri —ispanyolca veya portekizce gibi fransızca da— elbette arapçanın tesirinde kalmışlardır. IX. asırda Müslümanlığa karşı saldıranların başında bulunan papaz Alvaro bütün genç İspanyolların lâtinceyi hiç bilmediklerinden ve «sadece arap dili ve edebiyatını çok iyi bildiklerinden» yakınır. Halbuki İspanya Müslümanları ekseriya iki lisan bilmekte ve hem arapçayı hem de romancayı aynı tarzda konuşabilmekteydiler. Çünkü onlar hiç olmazsa XI. asıra kadar «bilhassa özel hayat ve müesseselerle ilgili, kendi dillerinde bulunmayan kavramları aktarabilmek için» İspanyol romancasını bilmek zorundaydılar. (Lévi-Provençal, 1948). Arap tesiriyledir ki bugün modern ispanyolcada hasta (portekizcede ate: arapçada hata «kadar») prepozisyonu, ole! (ar. valah) ünlemi ve ojale (portekizcede oxale, arapçada «inşallah») deyi-

mi hâlâ bol bol kullanılmaktadır. Fransız dili, en çok ispanyolca aracılığıyla, gündelik dilde hiç düşmeyen birçok kelimeleri arapçadan almıştır. Meselâ: «abricot, alcool, alcôve, alezan, algarade, algebre, amalgame, ambre, amiral, arsenal, artichaut, assassin, aubergine, azur, bougie, cafard, café, câmpre, carafe, carat, sharabia, chiffre, coton, cramoisi, douane (farsçadan), élixir (grekçeden), fakir, gazelle, gâne ibraniceden), goudron, hachich, hasard, jasmin, jupe, limon, luth, macabre, magasin, mat, matelas, matraque, mesquin, minaret, mousseline, mousson, mulâtre, müsc, nabab, noria, orange, pasteque, quintalrazzia, récif, risque (?), romaine iterazi), safran, satin, sequin, sirocco, sirop, sücre, tamarin, tarif, timbale, zénith».

Sarrazin (şarkiyin-doğulular anlamına gelir ve arapça bir kelimedir. O çağ müslümanlarına avrupalılar bu adı vermişdiler bizlere coğrafi isimler ve şahıs adları yanında ayrıca nam ve şanlarını da kabul ettirmişlerdir, Taşra bölgelerde ve Maurienne vadisinde ataları mağripte gelmiş birçok insan yaşamaktadır. Fraxinet'de bugün Saladin (salahaddin) adını taşıyan çok kimse vardır. Ayrıca Rhône havzası «Bouhaccourt» (Bü-Şakur-satırlı adam) adıyla dopdoludur. Kudüs frenk kralığı bize «poulain-tay» ve «mulet-katır» arapçadaki muvelled (memlekette doğmuş, ispanyolcada muladi) kelimesinin bozulmuş hallerini miras bırakmışlardır.

DÜŞÜNCE VE KÜLTÜR

Dilin —kelime ve adların da— ötesinde, asıl bizim, biz Avrupalıların bütün fikriyatı, bütün kültürümüz —ilmimizin kaynağı da dahil— hepsi ilhâmının büyük bir kısmını tamamen müslümanlara borçludur. Herkesin bildiği üzere İspanya: «Müslüman Endülüs'e asalet unvanları vermiş ve Onun kendi tarihi ve fikri mirasının goncası olduğunu açıktan açığa ve gururla iddia etmiştir. Kurtuba'da İslâm Halifeliğinin kuruluşunun bininci yıl dönümünü muhteşem bir şekilde kutlamaktan ve arkasından da ispanyol yahudisi Maimonid'in doğum gününü an-

maktan kendisini alamamıştır (Lévi-Provençal, 1948). XV. asır Granata krallığını konu edinen Mağrip destanı «Endülüs kültürünün son yankısı»dır. Bir de zamanımıza göz atalım: Federico Garcia Lorca, 1936 yılında, Divan del Tamarat'ını arap şirleri (gazeller ve kasideler) tarzında kaleme almıştır. Öbür yandan 1963'te Aragon «Fou d'Elsa» adlı eserini Gırnata'nın son günlerine adanmıştır. Daha önce, 1826'da Chateaubriand «Les Aventures du dernier Abencérage»ını neşretmişti.

Bizim XI. ilâ XIII. yy. saz şairlerimizin ve onların ince aşkının müslüman ispanyanın popüler şiiri ile, bilhassa zajal ile doğrudan doğruya bir ilgisi yok mudur? Bu hep münakaşa edilir durur. Bununla beraber, meselâ şair Aben Guzman XV. asırda Endülüste arapça ile roman dilleri kelimelerinin şiir dilinde birbirlerine oldukça karışmış olduklarını ispat etmektedir: (Tu'n hzin, tu'n pendo-sen üzgünsün). Platonik aşkın da müslüman Doğudan gelmiştir. Aquitain dükü IX. Guillem'un Fedeli d'Amore ve «la Gai Science»ları (bunlar o devrin bir çeşit aşk şairleridir) —XI. asırda Kurtuba'da yaşamış olan İbn Hazm'in bahsettiği— Güney Arabistan halkından olan ve sevdikleri zaman aşkları ölüme kadar varan Beni Hudra kabilesinden ilham almışlar mıdır? Bizim Nicolette'in Aucassin'inin bir Eb'ul-Kasım olduğu bilinmekte midir? Graal efsanesinin İran mistiklerinin «Cemşid'in kadehi» (Câm'u Cem) i ile hiç alakası yok mudur? Baléare'ların ünlü doktoru Ramon Lulle'ün arapça, lâtince, katalonca olmak üzere üç dilde eser yazabildiğini ve kendisine «hristiyan sofist» denildiğini biliyor muyduk? 1919'da Miguel Asin Palacios'un «İlahî Komedya»nın İslâmî kaynaklarını bulup ortaya çıkarmış olduğundan habermiz var mıdır?

Bizim hristiyan Ortaçağımız Müslüman düşüncesinin büyük zekâlarını okuyarak yıkanmıştır. 1037'de ölen İbn Sinâ, Avrupa'da «latin ibn sinacılığı» adı verilen akımı, ayrıca Etienne Gilson tarafından tahlil edilip adlandırılan «ibn sinâci augustinizm»i doğur-

muştur. Saint Thomas d'Aquin İbn Sina'yı, 1198 yılında Fas'ta sürgünde iken ölen İbn Rüşd' kadar sık sık zikreder. Filozof İbn Rüşd'ün lâtinceye tercüme edilmiş olan eserleri XIII. yy. başlarında Michel Scot tarafından Palermo'de ele alınıp işlenmişler ve bu eserler «lâtın ibn rüşdücülüğünü» doğurmuşlar, ayrıca Jean du Jaudun ve Marsile de Padoue sayesinde de siyasi etkilerini göstermişlerdir. Yalnız şunu da belirtelim ki, İbn Rüşd'ün eserleri bol miktarda bizim elimize ulaşmışsa bu «hristiyan İspanya ve Provence'nin alim hahamlarının onları bir araya toplamaları, bunları ibraniceye tercüme etmeleri, bunları arapça orijinallerinden alıp ibranî harfleriyle yazmaları» sayesinde olmuştur (Corbin, 1964). Nihayet, August Comte'dan beş asır önce, XIV. yy. da sosyolojiyi kurmuş olan mağribli İbn Haldun'un gitgide daha fazla okumakta, incelenmekte ve yorumlanmakta olduğunu da hatırlatalım. «Discours sur l'Histoire universelle» eserinde Arnold Toynbee (1935) şöyle yazmaktadır: «Mukaddime'nin bir benzerini henüz hiç kimse hiç bir zaman ve hiç bir yerde meydana getirememiştir». Bütün bu müslüman yazarların din ile aklı uzlaştırmaya çalıştıkları gibi, biz de Louis Massignon'un eser ve ismi aracılığıyla kendi ruhi ve fikri oluşumumuzda bu İslâm mirasını araştırmayı unutmayalım.

İSLÂM MİRASI

Bu sahada da müslümanlara karşı bir borcumuz vardır. Elbette, Pascal'dan Voltaire'e kadar eski büyük yazarlarımızın İslâmiyeti ekseriya sadece iğrenç bir sapıklık ve Muhammed (s.a.v.) in kendisini de ancak bir sahtekâr olarak telâkki etmiş olduklarını bilmiyor değiliz. Bu hususta Rönesans devri düşünür ve yazarları bir istisnâ teşkil ederler: İslâm düşüncesine karşı büyük bir sempati duyan Jean Bodin veya Müslümanlık ile Hristiyanlık arasında sulhçu bir birleşmeyi ümideden Guillem Postel gibi.. Bazıları iki dinin sofistleri arasında müşterek noktalar bulacaklardır. François d'Assise ve İgnace de Loyola'dan çok daha önce, yani IX. asırda Müslüman Tusteri ken-

di Tarikatında «Mürid»in «Şeyh» huzurunda ölü yıkayıcının elleri arasındaki bir ceset gibi» (Perinde ac cadaver) olması gerektiğini söylüyordu. Ve Hallac, yine IX. asırda, Allah'a şöyle seslenerek, Pascal'ı çok önceden haber veriyordu: «Şayet Sen bana: Ben varım diye fısıldamasaydın, ben nasıl münacaatta bulunabilirdim? Sen varsın diye».

Bizler şimdi sehtekârların çağında yaşıyoruz. İnsan hayatı ve kişi haysiyeti değer bakımından, belki hiç bir devirde bugünkü kadar alçalmamıştır. Hürriyet ve vatan hakkı Viyetnamlılara olduğu kadar Filistinli Araplara da tanınmamaktadır. İslâm'ın o İbrahimvârî misafirperverliğini hâlâ öğrenemeyecek miyiz? Müslüman İspanya —bu hususta tam bilgiyi bize Lévi Provençal vermektedir— hemen hemen daima Hristiyan vatandaşlarına karşı müsamaha ruhunun öyle bir ispatını vermiştir, ki bugün artık hiç kimse bu hususta tenkid edilecek bir tek nokta bile bulamaz. Zulümler mi? Ama hep galeyana eden hristiyanlar yüzünden olmuştur bunlar... Düşünün ki din farkı evlenmelerde bile hiç bir mani teşkil etmemekteydi. Endülüs Yahudilerine gelince, onların toplumu çok mükemmel bir durumdaydı. Bundan dolayı, Maïmonide «Guides des Égarés» sini arapça olarak kaleme almaktan çekinmiyordu. Lévi Provençal (1948), Müslüman İspanya medeniyetinden bahsederken Yahudilerin «çöğü zaman o dünyanın savunucuları» haline gelmiş olduklarını örnekleriyle vermektedir.

Aslen Suriyeli bir hristiyan olup şimdi Lübnan'da ikâmet eden ve Beyrut mahkemesi avukatlarından olan dostum Edmond Rabbas «İslâm Hukukunda insan hakları teorisine» geçen senelerde (1959) tam bir açıklık kazandırmıştır. Ona göre, İslâm hümanizmi Allah önünde bütün insanların eşit olduğunu ileri sürmekle, fikir hürriyeti tanımakla, siyasi yapı ve sosyal hayat konusunda «demokratik» bir tavır takınmakla kendini göstermektedir.

O dostum bilhassa iddia etmektedir ki, 1660'da Oliva'da hiç şüp-

hesiz Haçlılar sayesinde doğmuş olan Avrupa milletleri arası Hukuk, Grotius'dan çok önce VII. ile VIII. asırlarda İslâm Dünyasında hazırlanmış olan Harp, Harbetmiyenler, Esirler, Mütarekeler v.s. ile ilgili kaidelerin etkisi altında kalmıştır. Sözlerine, «insan kendi haklarını rahatça kullanabilmesinden dolayı İslâmiyetten lâyük olduğu hürmeti görmüştür» diyerek son vermektedir.

NETİCE

Bir Fransızın, bilhassa vatanının istiklâli için çarpışmış bir Fransızın, Fransız istiklâlini korumak için müslüman avcı neferleri ve süvarilerinin daha dört gün evvel çevresinde dökmüş oldukları kanları unutmaya hakkı yoktur. Biz Hitler'in saldırısına karşı nasıl mukavemete başvurmuş ve vurmuşsak şimdi de yabancı işgal karşısında vatanını kurtarmaya çalışan Filistin Millî Mücadelesi aynı durumdadır. Ve

bizler kendimizi bu mücadelenin kefilî görmeye mecburuz. Şimdi müslümanlara ne gibi bir borcucağız olduğu daha iyi anlaşılacaktır sanırım. Bizim medeniyetimizi, Eski Yunan'ın eserlerini anlaşılır bir şekilde bize aktarmak suretiyle, onlar kurmuşlardır. Kültürümüzün, fikriyatımızın kaynağını onlar temin etmişlerdir. Avrupa ile Doğu Arap ülkeleri arasında bir ziddiyet değil, aksine tam bir sıhriyet bağı vardır. Araplar, bu sevilmemiş kimseler, bu mazlum insanlar, bu amansız ırkçılığın masum kurbanları, şimdi göllere sürülmüş bir İbrahim torunları evet bugün onlar adalet bekliyor, insaf umuyorlar. İlahî sesin ve insanî kurtuluşun sancığıdır yok edilmek istenen. Ve aynı zamanda bizim müşterek kültür mirasımızdır çığneneden bunun müdafaası da bize düşer.

(1) İbn Haldun «Zairce» meselesine aksine hiç itibar etmez (Bk. Mukaddime, İlimler bölümü).

Yunus Gibi

Yürürüm, durmaz yürürüm
Çok yorulur, az yürürüm
Yolum tutmuşum Mevlâ'ya
Billirim, sormaz yürürüm.

Zaman sonsuz bir ufuk
Biter mi hiç yolculuk
Her adımda bir soluk
Veririm, almaz yürürüm.

Bahârımla, yazımla,
Teli kopuk sazımla
Nâzımla, niyâzımla
Geceye kalmaz, yürürüm

«Ben yürürüm yâne yâne
Aşk boyadı beni kâne
Ne âkılem ne divâne
Gel gör beni aşk neyledi»
Yunus Emre

Kapıldım bir cemâle,
Yandım geldim bu hâle
Susamışım visâle
Hâyâle dalmaz yürürüm...

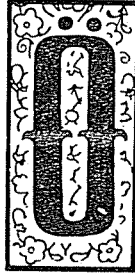
Mücteba Uğur

Tasavvuf

HAL

Mahir İZ

İst. Yük. İslâm Enst.
Emekli öğrt. Üyesi.

TEDEN beri zamanı üçe ayırırlar: Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman.

Her ilim, her fen, her şeyi iyi öğrenebilmek için tasnife tâbî tutulduğu gibi zaman da bu meyanda böyle bir tasnime uğramıştır. Tabii bütün tasnifler nisbî ve izafidir Buna rağmen tasnifler

ilmâ bir zarurettir.

Bir Arap şairi:

«Kaybettiğin zaman geçti gitti, istikbal ise kapalıdır senin için ancak içinde bulunduğun zaman vardır.»

Şair-i içtimâimiz, edîb-i kâmilimiz merhum Mehmet Akif Bey üstadımız bu beyti şöyle tercüme etmiştir:

*Geçen geçmiştir artık, ân-ı müstakbelse mübhemdir,
Hayatından nasîbin bir şu geçmek isteyen demdir.»*

Merhumun çok sevdiği arkadaşlarından her üç lisanın edebiyatına hakkıyla vâkıf ikisinde rahatça şiir söylemiş merhum Hâfız Yusuf Cemil Ararat'ın meşhur bir mısraı tazmin sûretiyle bu beyti şöyle tercüme etmiştir:

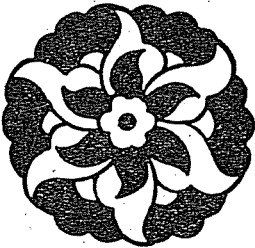
*«Geçti mazî, çekme istikbale gam
Gün bugün, saat bu saat, dem bu dem.»*

Tasavvuf erbabı ise kendi zâviyeleri bakımından Sofiyye istilâhınca manen ve zevkan duyulan hal manâsını şöyle ifade ederler:

*«Mazî ile müstakbele sarf eyleme ömrü
Hal ehli için hiç biri maksud değildir.»*

Kalenderlere gelince, onlar esasen hiç bir zaman kıymet vermedikleri için:

«Mesud o adamdır ki olandan bitenden, cihanın ahvalinden haberdar değildir.» Tabii bunda da dervişlik şemmesi vardır. Hakikî

sahibi olan Allah dilediği vakit, dilediğini yapar. Senin elinden tasarruf gelmez. Onun için hadiselere üzülme boşunadır. Tabii bu telâkki biraz Cebriyeye kaçar:

Oldu olacak olmayacak olmadı asla
Alemde niçin boş yere say-u hezer ettim.

sözü, bu fikrin başka türlü bir ifadesidir.

Tasavvuf erbabı hal'e kıymet verdiği gibi zamanı da her an bir tecellinin zuhura gelmiş olması bakımından değerlendirir.

Dem bu demdir, bu demin kadrini bil âgâh ol
Bin demin kıymet ü mâhiyeti bir demde yatur.»

Burada yaşanan âna kıymet verilmesi fikri mündemiçtir. Kıbar-ı Sofiyeden Kuşadalı İbrahim Efendi; «Geç geçenden, geçti fakir geçenden» cümlesi ile halin ehemmiyetine işaret buyurmuştur.

Biz şimdi hal'i cemiyet hayatı ve umûmî hayat bakımından tahlil etmek istiyoruz. Hal o kadar mühim zir zamandır ki Cenâb-ı Hak istikbalin o sâyede garanti altına alınabileceğini beyan buyurmuştur. Bütün ilâhî kanunların temeli hal'e dayanır. Maddî bir görüŒ de bunun aksine değildir. Bütün dünya, bütün medeniyet cihani hal'in hüsn-ü istimalini istikbalin kemâli için şart bilmıştır. Dikkat edecek olursak çok çalışkan milletler üstün vasıflarla temayüz ederler, ve keşifler bu sâyede meydana gelir. Çok çalışmak halden azamî istifade etmek demektir. Ferdin hayatına da bir göz atarsak berberde tıraş olurken, kunduracıya ayakkabısını boyatırken sarılmayan her vasıtada yol alırken kitap, dergi okuyanlar, hal'in ya vaktin kıymetini takdir etmiş olanlardır. Bir milletin ekseriyeti, iş zamanı, kahvehaneleri, sinemaları, gezinti ve eğlence yerlerini boş bırakırlarsa milletçe istikballerini düşünmüyorlar demektir.

Hatemül-Enbiya Efendimizin «iki günü müsâvî olan ziyandadır.» buyurması ne büyük hikmettir. Bize hal'in ve vaktin kıymetini ilk bildiren va'zdir. İki günün müsâvî olmaması için ikinci günü daha verimli çalışabilmek ve metodlar üzerinde durmak lâzım gelecektir. Aynı mesai saati içinde aynı tempo ile çalışan kazancında bir artım kaydedemez. Vakti değerlendirebilmek için mutlaka çalışma metodunda değişiklik yapabilmek için iş saati dışında bu hususu düşünmesi lâzımdır. Hadis-i Şerifin bize verdiği ders budur. Bu mükemmel vecizenin meâlîni garphılar her iş sahasında her yıl bir yeni metodla zamandan istifade etmektedirler. Kağmı arabasvyle jet uçaklarının keşfi arasında geçen zamanı araştırarak olursak normal beşerî tayy-i mekân sürati akıllara durgunluk verir. Efendimizin yine bir Hadis-i Şerifinde «Amellerin efdali en güç olmandır.» buyurmuş buradan alacağımız ders, yükselebilmek, şeref pâyelerini kazanmak için müşküllere katlanmak, zorlukları yenmek, azimle, metanetle, sabırla gayeye ulaşmak için çalışmamızı âmirdir.

Ukbaya nazaran bir insanın dünya hayatı da sınırlanmış ve geniş bil hal'dir. (İnsanın kazancına bağlı) olduğuna dair bulunan Ayet-i Kerim'de bize hal'in, vaktin ve zamanın kıymetini çok bariz bir şekilde beyan buyurmaktadır.

Eğitim

Yüksek İslâm Enstitülerinde

SEMİNER ÇALIŞMALARI

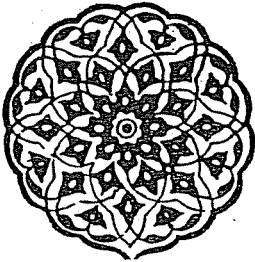
Yaşar ÇAĞLAYAN
Konya Yük. İslâm Enst.
Müdürü

ÜKSEK İslâm Enstitülerinin yeni yönetmeliği gereğince ilk kez 1972-1973 öğretim yılından itibaren başlamak üzere seminer çalışmalarının yapılması yeni müfredata girmiş bulunmaktadır. «Yüksek İslâm Enstitülerinin dini ve islâmî konularda çevresinin araştırma merkezi olma ilkesine uygun olarak,» çağdaş ilim anlayışı ve görüşünü kavramış» elemanlar yetiştirilmesine yardım edecek çalışmaların başında seminerler gelmektedir.

Öğrencinin serbest seçme kabiliyetine göre düzenlenmesi öngörülen seminer çalışmaları fen ve teknik bilimlerin laboratuvar çalışmalarının yerini tutacak, bir bakıma sosyal bilimlerin laboratuvar çalışmalarıdır. Şüphesiz müteahhasıs eleman yetiştirme amacıyla hareket eden üniversitelerde uygulanan seminer çalışmaları ile «öğretmen ve dinî meslek adamı» yetiştirilmesi plânlanan Yüksek İslâm Enstitülerinin bu çalışmaları bazı farklılıklar gösterecektir. Ancak bilimsel bilgi ve becerisini kazandırması bakımından birlik göstermesi zorunluluğu da vardır. Çünkü: araştırma metodlarının ilmin usulü ve sistemlerinin dışında olması düşünülemez. Zaten Enstitüdeki seminerler öğrencilere «... belli konularda araştırma yapabilme yeteneğini kazandırmak amacı ile» konulmuştur. Böyle olunca da derslerin tamamlanması ya da genişletilmesi mahiyetinde bir çalışma olmayıp, doğrudan doğruya araştırma zihniyetinin kazandırılmasına hizmet edecek çalışmalar olarak ortaya çıkar. Bu espriden uzaklaşıldığı takdirde seminer çalışmalarının anlamının kalmıyacağı açıktır.

Bununla birlikte seminer konusu olan dersle seminer çalışması birlikte yürütülecektir. Meselâ, üniversite öğretim görevlisi dersinde Avrupa tarihi konularını okuttuğu halde seminer konularını Osmanlı tarihinden seçebilmektedir. Enstitülerde ders müfredat programıyla seminer konusunun paralellığının kurulması gerekecektir. Bu aslında araştırma

zihniyetinde birlik sağlama ve hem de ders tekniği bakımından yerinde olacaktır. Kaldı ki Enstitülerde seminer çalışmalarını öğretim görevlisine değil derse bağlıdır. Yani: her öğretim görevlisinin serbest seminer açması söz konusu olmayıp dersler için seminerler düzenlemektedir. Bu bakımdan üniversitelerden farklı bir çalışma ortamı kurulacaktır.

1-13 dersin çeşit bakımından fazlalığının yanın-da derslerin daha çok hafızaya dayanmaları, öğren-cinin yeni bilgi ve beceri kazanmak için seminer-lerden azamî istifade etmesiyle mümkün olacaktır. Bu çalışmalar yani bilgi edinmenin yollarını öğ-retmekte fayda sağlayacaktır. Ayrıca derslerin ka-zandığı komprime bilgiler arasında köprü kurma-sında seminerlerin başarıyla yürütülmesi öğrenciye verebilir.

Ders çalışmalarının hepsi müfredat program-larına bağlandığı, hatta bu programlar iyice detay-landırıldığı halde, seminer çalışmalarının bu çekil-de programlaştırılması ve açıklanması imkânsızdır. Böyle olunca da yeni uygulanan bu konuda farklı biçim ve alışkanlıkların doğması, asıl amacın göz-den koyularak teferruata saptanması, hatta ders tekrarı mahiyetine dönmesi kaygularıyla bazı nok-talara dikkatin çeşilmesi yerinde olacaktır.

I — ÖN SEMİNER (PROSEMİNER) ÇALIŞMALARI :

Enstitü II. sınıfına gelen öğrenci henüz bilimsel çalışma metodlarını tamnamakta, araştırma yol-larını bilmemektedir. Daha alt sınıflarda daha çok hafızaya yüklenen derslerin varlığı, çevre ve okul şartları öğrencinin bilim metodlarını tanımasını sağlamadığı bir gerçek olduğundan önseminer ça-lışmaları yapılması zorunlu görülmektedir. Önsemi-nerler yapılmadan öğrenciye araştırma konusu ve-rilirse beklenen amaç gerçekleşmediği gibi, öğren-cinin moral çöküntüsüne uğratılması ve başarısız-lığa düşmesi söz konusu olacaktır. Önseminerlerde verilmesi gerektiğini kısaca şöyle tophyabiliriz:

A — Önce dersin metodoloji açısından ince-lenmesi gerekecektir. Dersin mahiyeti, konusu, ka-rakteri, tarihçesi, amacı, diğer bilimlerle bağlantısı, faydaları, bilimsel felsefesi belirtilir. Dersle ilgili ana konular, bibliyografyalar verilir. Geniş an-la-mıyla dersin felsefesi yapılmalıdır. Gerçi ana ders-lerde konular işlenmektedir, ancak bağımsız konu-ların işlenmesi dersin mahiyetini belirtmeye yetmi-yecektir. Kaldı ki zaten konular çok olduğundan ancak bunların tamamlanmasına uğraşan öğret-men o ders hakkında ayrı bir metodoloji yapama-maktadır. Bu eksiklik seminer konusu olarak seç-en öğrenci tarafından hissedilecektir.

B — Dersin mahiyeti, dersin durumuna göre, belirtildikten sonra bilimsel çalışmaların nasıl ya-pılması hakkında basit örneklemelerle genel esas-ların verilmesine geçilebilecektir. Bilimsel araştı-rmalarda uyulması gerekli olan sıra izah edilir. Şöy-le ki:

- Konu seçimi,
- Geçici çalışma plânı,
- Kaynakların tesbiti,
- Kaynaklardan not alma (meselâ fişleme),
- Fişlerin tasnifi,
- Çalışmaların sonuçlandırılması ve yazılma-nın nasıl yapılması genel hatlarıyla belirtilmelidir.

Seminer konuları, seminer yönetici öğretim gö-revlisi tarafından tesbit edilip seminere katılan öğ-rencilerin serbest seçimine bırakılmalıdır. Ancak Öğretmen tesbitte bulunurken öğrencilerin ileri sür-düğü orijinal konular olursa bunları da dikkate al-malıdır. Önseminer çalışmalarında, konu seçiminde dikkat edilecek esaslar kavratılmalı ve seçilen ko-nularda bu esasları kapsamalıdır. Meselâ: Orijinal olmayan, çok yetkili kişiler tarafından incelenmiş ve aydınlatılmış konular seçilirse, öğrencinin terkip ve araştırma kabiliyeti geliştirilecek yerde ya yan-lışa sapmasına ya da körelmesine yol açabilir. Öğ-rencinin inceleme konusu seçerken öncelikle bu konunun bir ihtiyaca cevap verecek bir konu ol-ması alışkanlığı kazanmasına yardımcı olunulma-lıdır. Konu seçiminin üzerinde hassasiyetle durulma-sı gerektiği benimsetilmelidir.

Çalışmaya başlarken geçici bir plân yapılması, hipotezin ortaya konması, hatta çalışma zamanı-nın ayrıntılı olarak tesbitinin gerektiği kavratılma-lıdır. Çalışmanın amacı çizilmez, kapsamı belirtil-mezse yani plânlanmazsa, hedefe varma imkânı da zayıf olacaktır. Yapılan iş bilimsel çalışmaktan çıkıp, tesadüflere bağlı, tezsiz bir çalışma olmaktan kurtulamıyacaktır.

Kaynak tesebiti işi ise, geniş bir kaynak bil-gisini ihtiva ettiğinden, belki çalışmanın en zor kısmını teşkil eder. İnceleme yapılan bilim dalının konusunun icabettirdiği kaynakları öğrencinin tes-bit etmesinin yolları üzerinde uzun uzun durulma-lıdır. Kaynak eserlerle, ikinci, üçüncü elden eserler-in farkları, kaynak eserlerin nasıl tenkid edilmeleri gerektiği, iç ve dış tenkidin ne olduğu ve nasıl yapıldığı, eğer varsa tenkidî bir biçimde basılmış eserlerle öğrenciyi karşı karşıya getirerek bibliyo-rafiya tesbitindeki esasların belirtilmesi ve kav-ratılması bilimsel çalışmaya hazırlanan öğrencilere en iyi bir biçimde verilmelidir. Özellikle enstitülerin sahasına giren konularda bu hususa gereken titiz-lik gösterilmezse menkabeler ve rivayetler gerçek birer olaymış gibi çalışmalara girmiş olur. Dinin esaslarıyla bid'atları, örfî değeri olan hükümleri birbirine karıştırmaktan kurtulmaz. Bibliyografya-ya alınacak eserlerin, 1. kaynak eserleri, 2. umumî mahiyette eserler, 3. özet tetkikler sırasına uygun olarak nasıl düzenleneceği de bu arada belirtilme-lidir. Popüler mahiyette ki eserlerin bu çalışma-larda öğrencileri etki altında bırakmaları ihtima-line karşı Öğretmen hassas bulunmalı ve metin ten-kidi usüllerinin kavratılması muhakkak gerçekleşt-irilmelidir.

Kaynaklardan not alınmasının çeşitli yolları vardır: Fişleme, ayrı ayrı defterlere not alma, özet-

leme v.s. gibi şüphesiz en kullanışlı olanı fiş usulüdür. Ancak fiş usulünün iyi bilinip kullanılması gerekir. Fişlenen kaynaklar araştırmacının elinin altında kısa notlar alınması, fişe eserin sahife numarasının kaydedilmesi yeterli olabilir. Kaynaklar devamlı el altında bulundurulmayacak durumda ise fişlere özetlemeler yaparak, aynen alınan cümlelerin tırnak içerisinde gösterilmesi ve hemen tırnağın yanına sahife numarasının yazılması yerinde olacaktır. Hatta vekayinamelerin yazma sahifelerden gerekli olanlarsa, vakıf name, arşiv vesikaları, kitabe ve nümizmatik eserler gibi kaynaklar araştırmada kullanılıyorsa fotoğraflarının alınması, mümkün olmazsa aynen kopye edilmelerinin yerinde olacağı, okunmayan, yanlış okunması muhtemel olan, tahmin edilen kelime ve anlamın usulüne uygun belirtilmesi gerektiği, uydurma bir anlam verilmemesi lüzumu konuları öğrenciye kavratılmalıdır.

Fişlerin geçici plâna göre ortaya çıkan duruma göre yeni bir plânın yapılması, gerekebilir. Aydınlatılmayan, muğlak kalan hususlar varsa o hususların yeniden fişlenmesi, başka çalışmalar yapılması ihtiyacı doğabilir. Bunlar tamamlanmadan yazma işine geçilmemelidir. Fişlerin madde, bölüm başlıklarına göre plânlandığı gibi tasnifi yapılmalıdır.

Yazarken made ve bölüm başlıklarının nasıl konulacağı, dip notlarının nasıl kısaltılacağı dip notuna alınacak fişlerle eseri kurarken alınacak malumatın ilişkisinin kavratılması, dil ve ifade birliği, başka araştırmacıya ait fikirler alınırken yapılacak işaretlemeler gibi genel bilgiler verilmelidir. Hazırlanacak araştırmacının:

1. İçindekiler, 2. Önsöz, 3. Giriş (gerekli ise), 4. Bibliyografya (Kaynak eserler, genel mahiyetteki eserler, ansiklopediler, özel tetkikler şeklinde sıralanmış olarak), 5. Dizin (index), 6. Varsa resim,, fotoğraf v.s. şeklinde bir sıraya göre düzenlenmesi esasları örnek araştırmalar üzerinde şeklen öğretilmelidir.

C — Önseminer çalışmalarında konu edinilmesi gerekli olan bir diğer husus ise transkripsiyon, imlâ, işaretler ve bilimsel eserlerin nasıl yazılması hakkındaki usullerdir. Yeterli bir trsanskripsiyon alfabeti birliği bugüne kadar tam anlamıyla sağlanamamış olmakla birlikte, Enstitülerin seminer çalışmalarında en çok kullanılan yollardan (Mesele: İslâm Ansiklopedisinin kabul ettiği esasları) birini benimsemesi dahi tutarlı olacaktır. Bibliyografya düzenlenirken, özellikle yazma eserler belirtilirken ortaya çıkacak güçlükler ise Milli Kütüphanenin kabul ettiği esaslara uyularak giderilebilir. Öğrencinin bu konulardan haberdar edilmesi ve öğretilmesi gerekecektir. Şekli görünen bu konuların öğretilmesi öğrencinin derslerinde mümkün olamayacağından önseminerlerde yeterli alışkanlıkların kazandırılmasına önem verilmelidir.

Önseminer çalışmalarında genel esaslar aynen kavratılırken, her dersin özel hallerine de gerektiği

biçimde yer ayrılması, dersin icabettirdiği bilgilerin anlatılması yerinde olacaktır.

II — SEMİNER ÇALIŞMALARI :

Önseminer çalışmalarında yukarıda kısaca değinildiği esaslar çerçevesinde öğrenci seminer çalışması yapmaya hazırlanmıştır. Bu bilgilerin tatbiki olan seminerlere geçilebilir. Öğrencilerin tamamı ikinci sınıfta önseminere katılacaklarından üçüncü ve dördüncü sınıflarda önseminer çalışmasına gerek yoktur. Ancak bu sınıflarda Proseminer yapılmayıp, ders değişeceği dikkate alınarak yukarıda değinildiği biçimde, dersin felsefesini ve metodolojini belirtmek yeterli olacaktır.

Seminer konularının seçimi işi önseminer esnasında yapılabilir. Konular bu surenin bitiminden sonra da dağıtılsa çalışmalara bilimsel izahlarla tamamlandıktan sonra başlanmalıdır. Konuların tesbiti işi de maharet isteyen bir konudur. Tesbit edilen konuların iddialı olmamalarına, basit ve kısa terkiplere elverişli bulunmalarına, kaynakların çevreden temin edilme imkânına sahip bulunmasına dikkat edilmelidir. Eğer bu tip konular seçilmezse öğrenciye bilimsel incelemenin metodunu öğretme imkânından mahrum olunabilir. Ayrıca, ilk sınıfta grup çalışmaları yerine ferdi çalışma konularının dağıtılması öğrendiklerini tatbik etme bakımından daha yerinde olacaktır. İlerki sınıflarda grup çalışmaları alışkanlığı kazandırılabilir.

Üzerinde önemle durulması gereken hususlardan birisi de seminer yöneticisi öğretmenin durumudur. Öğretmen öğrenciye hazır bilgiler, hazır kaynaklar vermek işinden devamlı sakıncalı, tam anlamıyla bir rehberlik etmelidir. Eğer Kaynaklar önceden saptanır ve verilirse öğrencinin araştırma yeteneğinin gelişmesine yardım edilmemiş olur.

Bir önemli nokta da seminer saatlerinin değerlendirilmesi işidir. Öğretmenin verdiği genel bilgilerin ışığı altında öğrenci seminer saatleri dışında çalışmasını sürdürmeli ve bunun bir esas olarak yerleştirilmesi sağlanmalıdır. Öğrencinin karşılaştığı özel güçlükler eğer seminer sınıfının tamamını ilgilendirmiyorsa seminer saatinde ele alınmamalı, özel görüşme saatlerinde rehberlik edilmelidir. Eğer bu problemlerde seminer grubunun yararlanacağı bir husus varsa o zaman ders saatinin tahsisi yerinde olacaktır. Öğrenciler özel konularının çalışmalarını sürdürürken seminer saatlerinde öğretmen örnek ibr konu alıp incelemelidir. Özellikle kaynak tetkiki çalışmalarının yapılması yerinde olacaktır. Bu örnek çalışma grubun tamamı tarafından özel düzenlenmiş olan seminer dershanesinde incelenirken nazari bilgilerin tatbikati de sağlanmış, eksik kalan nazari hususlar varsa belirilmiş olacaktır. Böylece seminer grubu inceleme esnasında eksik kalan taraflarını tamamlamış olacaklardır.

Öğrencilerin yaptıkları çalışmalar, zamanında planlandığından bazıları seminer grubunun huzurunda işlenmelidir. Şüphesiz hepsinin işlenmesine

zaman elverişli olmayacaktır. Ancak örnek çalışmalar ele alınabilecektir. Bu araştırmalar işlenirken öğrenciler arasında soru sorma ve eleştirme yeteneklerinin geliştirilmesine özel önem verilmiştir. Seminer yöneticisi öğretmen konunun eleştirilmesini en son ele almalı, çıkan sonuçları gruba mal etmeye özen göstermeli. Eğer çalışmayı yeterli bulmazsa grubun huzurunda değil, ayrı olarak belirtmeli ve gerekli uzatmayı yapmalıdır.

Öğrencilere konular dağıtıldıktan, çalışma planları yapıldıktan sonra öğretmen sık sık öğrencilerin çalışmalarının ne safhada olduğunu kontrol ederek bazı öğrencilerin angaraya sarmak kabiliyetinden çalışmalarına fırsat vermemelidir. Eğer ön kontroller yapılmazsa süre dolduktan sonra değerlendirme safhasında beklediğinden az bir randımanla karşılaşabilir. Değerlendirme ölçülerinin öğrenci tarafından daha çalışmaların bilinmesi, onların daha sistemli çalışmalarını sağlayacağından öğretmen, bu konuda sistemli ölçüler koymalıdır.

III — SEMİNER YAPILACAK YERLER :

Bugüne kadar Yüksek İslam Enstitülerinde seminer çalışmaları olmadığından seminer çalışmalarına uygun yer ve materyal düzenlemeleri de yapılmamıştır. Tabii ki birçok eksiklikler olmasına rağmen bu çalışmaların sürdürülmesi zorunluluğu vardır. Eksikliklerin tamamlanması işi yılları alabilecektir. Ancak asgari şartların temin edilmesi lüzumludur. Odaların tanzim şekli, bazı temel müraaat kitaplarının seminer odalarında bulundurulması şarttır. Seminer sınıfına konulacak sıralar, grup çalışmasına, topluca bir eserin bakılmasına elverişli olacak biçimde, birkaç kitabın aynı anda kitaplıklarında, ya da öğretmende bulunan müraaat kitapları, ansiklopedi ve ilgili sözlükler bulundurulmalıdır. Bir yandan da her seminer dersi için gerekli olan materyal temin edilmelidir. Maddi imkâna dayanan bu işlerin ilerki yıllarda nasıl te-

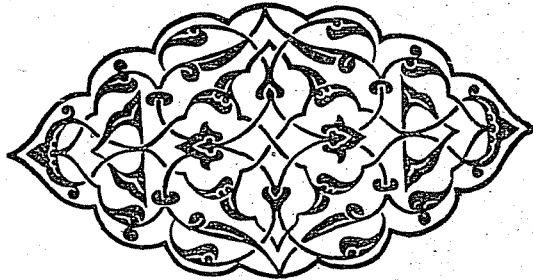
min edileceği, ne gibi ihtiyaçların doğabileceği planlanmalıdır.

Okul idarelerinin yetkilerini dikkatlice kullanıp, seminer gruplarının 15-20 kişiden fazla olmasına fırsat vermemeleri gerekir. Aksi takdirde beklenen faydanın sağlanması işi imkânsızlaşır.

IV — SONUÇ :

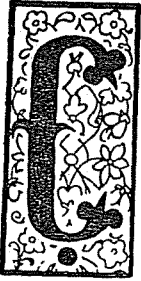
Enstitüler için yeni olan bir konu hakkında baştan bazı hatalara düşülmemesi amacıyla ele alınan bu yazının kapsamı geniş tutulmamıştır. İlerideki tatbikatlardan çıkacak durum Enstitüler arasında değerlendirildikten sonra daha iyi çalışmaların yapılması mümkün olacaktır. Ashnda beklendiğimiz de budur. Yukarıdan beriye kısaca değindiğimiz hususlardan bir kaç sonuç çıkarabiliriz:

- 1 — Seminerler; ders tekrarı, ya da derslerin takviyesi biçiminde anlaşılmalıdır.
- 2 — Seminer dersleri seçilirken öğrencinin bilimsel araştırma metodu kazanacağı ve mesleği için gerekli olanlar seçilmelidir.
- 3 — İkinci sınıflarda seminer çalışmalarına başlarken proseminer çalışmalarının yapılması zorunludur.
- 4 — Seminer konularının seçimine dikkat edilmesi, basit terkibe elverişli orijinal konular olmalıdır.
- 5 — Seminer derslerinin genel olarak grubun topyekün kullanması sağlanmalı, özel problemler öğretmenin ders dışı rehberliğiyle halledilmelidir.
- 6 — Muhakkak zaman ve konu planlanması yapılmalı, Enstitü idareleri bu planların uygulanmasında dikkat etmelidirler.
- 7 — Seminerlerin başarıyla yürütülmesi için sık sık seminer yöneticileri toplanmalı ve neticeleri eleştirmelidirler.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde AÇILIŞ DERSİ

Dersi veren:
Kemal Edip KURKÇUOĞLU

OK muhterem davetliler, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün Muhterem Müdürü, Muhterem Öğretim Hey'eti, değerli talebe câmiası!

Sözlerime, Allah'a hamd ederek, Peygamber-i âlîşâmî salât ü selâm ile anarak, evliyâullâh'ın himmetlerini dileyerek başladım.

Millî Mücadele günlerinde Devlet-i Aliyye Pâyitahtinde işgal ve istilâ sağnağından kurtulmak ve selâmet bulmak isteyenlere sığınak olan Üsküdar'ın, Sultân Ahmed Meydânı mitinglerindeki mâşerî imânla coşanlara, İstanbul'dan, halkın gönülleri yaşlı, gözleri yaşlı Anadolu'nun imdâdına koşanlara yığınak olan Üsküdar'ın, yüzyıllar boyunca orduları seferlere uğurlamakla, dönüşlerinde zafer sevinci içinde karşılamakla nâm veren, son devrin Mehmed Âkif'ten sonraki büyük şâiri Yahyâ Kemâl'e ilhâm veren Üsküdar'ın Bağlarbaşı'nda kurduğumuz, safha safha geliştiğini memnûnluklarla görüp durduğumuz bir irfân yurdunun, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün öğretime başlayışının on birinci yılında, bundan dokuz yıl evvel olduğu gibi, 1969-1970 Öğretim Yılı'nın da ilk dersini verme ve muhâtab olarak yine bir seçkin kalabalık görme, bu fakir için, meslek hayatında büyük bahtiyarlıklardan birine daha ermedir.

Sonsuz hamdler olsun Rabb-i Sübhâna! Sayısız salât ü selâmlar olsun Resûli zîşâna!.. Evet hamdler O Rabb-i Sübhâna ki bizleri insân yarattı ve «Üstün İnsanlık» demek olan İslâm'ın mukaddes imân, mübarek irfân kfilesine kattı. Evet, salât ü selâmlar o Resûl-i zîşâna ki dünyâda selâmet, ukbâda saâdet rehberimizdir; gözlerimizin nûru, gönüllerimizin sürûrudur. Bastığı toprak baş tacımızdır; öğrettiği namaz mi'râcımızdır. Getirdiği Kur'an şifâ ilâcımızdır; gösterdiği yol, değışmez amacımızdır. Hâtem-ül-Enbiyâdır, Habib-i Kibriyâdır, Muhammedün-il-Mustafâdır.

Türk şâirlerinin bilitifâk en yücesi, İslâmî Türk Edebiyatının bilicmâ' en büyük simâsı Füzûlî, o hiç de füzûlî olmıyan Füzûlî, hudûtsuz faziletleri sebebiyle lüzûmî olan Füzûlî, divânındaki, Sultân-ül-Enbiyâ Efendimiz şâmındaki bir Na't-i şerifinde:

Şeref-i silsile-i Âdem ü Havvâ sensin

Ce'al'Allâhü fidâen leke ümmî ve ebî

«Hazret-i Âdem'le Hazret-i Havvâ'dan türeyen insân neslinin şerefi sensin; babamı da, anamı da, Âdem babamı da, Havvâ anamı da kurbân etsin Allâh sana!» yollu niyâz eder. Diğer bir Na'tinde de:

Yâ Resûl-Allâh, yâ Hayr-el-Beşer müstâknem

hitâbında bulunur.

Bir başka şâir:

Dil-hasteler dermânı o; Lukmanların Lukmânı o.

Sultânların sultânı o; Cânânların cânânı o;

V'Allâhî cânlar cânı o!

Âriflerin irfânı o; Âlimlerin bürhânı o;

Lûtf ü kerem ümmânı o; Hakk'ın büyük ihsâmı o;

V'Allâhî rahmet kânı o!

der.

Gençler! Severseniz ancak ve ancak Resûlullâh'ı sevin, severseniz ancak ve ancak Resûlullâh'ı sevenleri sevin! Överseniz yalnız ve yalnız Resûlullâh'ı övün; överseniz yalnız ve yalnız Resûlullâh yolunda olanları övün! Çünkü

sevilecek varsa odur; övülecek varsa odur. Ve çünkü sevilecekler onu sevenlerdir; övülecekler onu öveceklerdir.

Bilirsiniz; bir gün, aralarında Hazret-i Ömer'in de bulunduğu sahâbe-i kirâmdan bazılarıyla sohbet ederlerken Nebiyy-i ekrem Resûl-i mükerrerem Efendimiz:

«Beni analarınızdan, babalarınızdan, çocuklarınızdan ve nefislerinizden daha çok sevmedikçe hiç biriniz gereği gibi mü'min sayılmazsınız.» buyurmuşlardır. Unutmayın ki, dâimâ hâtırdâ tutun ki imânın ulviyyeti: «Peygamber-i zîşân muhabbetidir.»

Kenzi unvânlı bir şâir vardır. Ravza-i Mutahhare'ye yüz sürme devletine erdiği gün yazmış olduğu bir kıt'ada:

Arab'da Seyyid-ül-Kavme dehâlet etse bir âsi

Mehâlikden olur âzâde bi-şek yâ Resûl-Allâh!

Şehensâh-i Dü-âlemsin; bu mücrim çâkerin Kenzi

Huzûr-i Ravzane geldi, dahilek yâ Resûl-Allâh!

diyor. Kenzi'nin bu kıt'asından ihâm alan bir başka şâir de:

Niyâz-i afv için yokken yüzüm pek yâ Resûl-Allâh!

Uzaklardan el açdım ürkek ürkek yâ Resûl-Allâh!

Sarar hengâme-i âh ü figân eflâki, kopdukça

Derûn-i dilden âvâz-i Dahilek yâ Resûl-Allâh!

İrâdem gitmiş elden; kalmışım vâdi-i hayretde;

Derigâ etmişim isyânı meslek yâ Resûl-Allâh!

Hatâdır muhtevâsı defter-i a'mâlimin yekser;

Yed-i lûtfunla bir hatt-i atâ çek yâ Resûl-Allâh!

Ezelden bende-i müştâkınum, rü'yâda olsun tek

Nasib olsun da didâr-i mübârek yâ Resûl-Allâh!

Kapundur mültecâ-yi ins ü cin dünyâda, ukbada;

Kemâl ister mi senden gayri destek yâ Resûl-Allâh!

mısrâ'arıyla samîmî duygularını dile getiriyor.

Resûlullâh'ın ilmden ma'lûma, şühûddan meşhûda gelişi, târihin en müazzam hâdîsesi, beşer mukadderâtının en mukaddes vâkiasıdır. Bu hâdîse: Tevhîd'in Şirk'i, o en mülevves şirki ebediyyen yenilidir; bu vâkıa: küfürün imâna, o te'yîd-i Sübhâna ebediyyen yenilişidir. Bu, «Lâ-İlâhe ill-Allâh - Muhammeden Resûlullâh» sancağının bir daha inmemesiyle dünyâ burcuna çekilişidir; bu, hakikat-i Muhammediye, sermediyyet-i Ahmediyye tohumunun vicdânlar tarlasına, her biri yüz dâneli başaklar veresiye ekilişidir. Ne bahtiyar bir milletiz ki ümmet olarak biz de o sancağın gölgesindeyiz. Ne mazhariyyetli bir ümmetiz ki millet olarak biz de o sancağın dâneleriyiz.

Resûlullâh sevgisi üzerinde ısrârla neden bu kadar duruyorum, biliyor musunuz? Çevremizde bir Resûlullâh yergisi var da ondan...

Bir yanda güneşleri sönük bırakan, imân ve irfân erbâbının gönül gözlerini aydınlatıp açan Nûr-i Muhammedî; öte yanda iz'ânları kör, vicdânları nankör, kâfirlikleri temelli, ne idükleri cümlemizce belli bir alay dâr-i Muhammedî!... Kimi çıkar: «Kur'an'dan İlhamlar» aldığı sevdâsiyle Kitâbul-lâh'ı, bilerek veya bilmiyerek, tahrife yeltenir; üç beş gâfilin takdiriyle kendini İbn-i Kemâl sanıp böbürlenir... Kimi kalkar: «Hazret-i Muhammed'in Felsefesi» tâbir-i bâtiliyle «Hâtem-ün-Nebiyyin»in risâletini, Vahy'in asliyyet ve asâletini inkârâ cür'et eder; ebediyyen yanacak olan Tevhîd ocağını boğuna üfliyerek söndürmeğe gayret eder. Hulâsa bir kör dövüşüdür, bir nankör sövüşüdür sürüp gider. Öylelerine ve daha başkalarına ilim diliyle ve mutlak surette hilim diliyle «Dur!» demek gerek...

«Türk milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır.» Feyzini Kelâm-i Sübhân'dan, dersini Resûl-i zîşândan alacaktır. Nefs ve nefsanîyyetten arınmak için imân ve irfân ummânına dalacaktır; dün nasıl idiye ve bu gün nasılsa yarın da Türk milleti ve Muhammed ümmeti olarak cihâna ün salacaktır. Evet, «Türk milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır.»

Kitâb-ı münifinde Cenab-ı Hakk'ın:

«İnnâ nahnu nezzelna ez-Zikra ve innâ lehü le-Hâfizûn»

Zikr-i Hakîmi evc-i hikmetten burc-i rahmete Biz indirdik, Biz! Onun koruyucuları olarak da Biz varız, Biz!» yollu bir ahd-i Rabbânîsi var. İnandık, imân getirdik, ikrâr getirdik. Evet var, var ammâ o ahd, bizleri de bir cehde çağurmaktadır. Çünkü ahd-i Rabbânî, Zikr-i Hakîm'in yani Kur'an-i

Kerim'in ebediyyen korunacağını bildiriyor. Lâkin bu bildiriş, belli bir coğrafi sâhada muhâfaza olunacağı taahhüdünü aslâ tazammun etmiyor. Bundan dolayıdır ki biraz önce «O ahd, bizleri de bir cehde çağırmaktadır,» dedim. Bu cehd: Zikr-i Hakîm'in, Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi ve öğretilmesi, anlaşılması ve anlatılması, yayılması ve bu işin vecibe sayılması gayreti ve azmidir. Din hizmetlisine, daha şümüllü ve daha uygun bir tabirle din gayretlisine düşen baş vazife: Kitâbullâhı kemâliyle öğrenmek ve öğretmek, anlamak ve anlatmak, yaymak ve bunu vecibe saymak işidir; bahtiyar, bu işi yapan kişidir.

Kitâbullâh'ı öğrenmek: ilmiyle âmil, feyziyle kâmil olmaktır.

Kitâbullâh'ı öğrenmek: ilmiyle ufuklar açmak, feyziyle hakikatler sağlamaktır.

Kitâbullâh'ı anlamak: ahkâmına sarılmak, derinliklerine varılmaktır.

Kitâbullâh'ı anlatmak: halka ışık tutmak, mânâda maddede unutmaktır.

Kitâbullâh'ı yaymak ve bunu vecibe saymak ise: Hazret-i Ebû-Bekr-i Sıddîk'ın temkinini, Hazret-i Ömer el-Farûk'un telkinini misâl, Hazret-i Osman-ı Zinnürey'nin hilmini, Hazret-i Ali ibnü Ebi-Tâlib'in ilmini timsâl edinmektir. Kolay mı? Elbette kolay değil!... Geçilecek olan: derin ve engin denizlerdir; geçit veren birer ırmak veya çay değil!...

İlim: bir çetin çiledir; katlanacaksınız! Bir yüce tepedir; tırmanacaksınız, ulaşmak için kanatlanacaksınız: İlimin göz doyuran ücretinden çok, gönül dolurucu ecri var; ilim yolculuğunun sonunda hakikatin ağaran fecri var. İlim: cehil karanlığından ışığa çıkıştır; azm küllüğü ile cehil heyûlâsını yıkıştır. İlimin güçlüğünden sıkılmamalı; cehl engelinden bıkılmamalı.

Cenâb-ı Hakk, Kemâl-ı Kadîm'inde:

«Kul hel yestevî 'l-lezîne ya'lemûne ve 'l-lezîne lâ-ya-lemûn

Söyle onlara, (yâ Muhammed!) bilenlerle bilmiyenler bir olur mu hiç?» diyor.

Ey Din-i mübinin mukaddes hizmetine kendilerini adanmış bulunanlar, sizlere sesleniyorum, unutmayın ve dâimâ hâtırda tutun ki ilim: bilenlerle bilmiyenlerin bir olmadığı, olamayacağı gerçeğini kavrama şûuru, bu şûur da «Üstün İnsanlık» dediğimiz İslâm Dini'nin rûhlara kazandırdığı hakikat nûrudur.

Habîb-i Hudâ, mişkât-i Hudâ Efendimiz:

«Talebü 'l-ilmi farizatün'alâ-küllü müslimin ve müslimetin —

İlim isteklisi olmak, her müslüman erkekle müslüman kadın üzerine boyun borcudur.» buyurmuşlar, idrâk ve iz'ân kulağı işiten her kimseye:

«Utlubu 'l-ilme min-el mehdi ilâ'l-lahd — Beşikten mezâra dek (ölünceye kadar) ilim isteklisi ol!» hakikatini duyurmuşlardır;

«Fesâdü 'l-âlimi fesâdü 'l-âlem — Âlimin bozukluğu, âlemin bozukluğudur.» demişlerdir.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretleri Fîhi Mâ-fih adlı eserine:

«Ne kötü âlimdir o âlim ki emîrlerin kapısındadır; ne iyi emîrdir o emîr ki âlimlerin kapısındadır.» meâlindeki bir Hadis-i şerifile başlar. Gerçek ulemâ ki verese-i enbiyâdır, menfaate gönül bağlama ve teveccüh sağlama gayesiyle devletlilere yanaşma gayretleri mahz-i riyâdır.

Sadr-i Azam Fuâd Paşa'nın babası büyük şâir İzzet Mollâ:

« Meşhûrdur ki fîsk ile olmaz cihân harâb;

Eyler anı müdâhene-i âlimân harâb » der.

Fîsk da yıkar, yıkar ammâ bu, olsa olsa ferdidir. Ferdin bir intibâhla salâha ermesi, neticesinin felâha inkulâb edivermesi mümkündür. Lâkin, âlimlerin dalkavukluğundan gelen mânevi yıkılışlar, cem'iyet-şümûldür; sollu, sağlıdır; telâfisi asırlara bağlıdır. Hâfızanızı yoklarsanız bunun uzak ve yakın tarihimizden türlü türlü misâllerini bulabilirsiniz.

Değerli dinleyiciler, bilinen ve apâşikâr görülen bir vâkıdır ki bu gün dünya, iki kampa ayrılmıştır:

Biri, Allâh'a inananlar, gaflet uykusundan uyananlar kampı,

Diğeri, inkâr akıntısına kapılanlar, keyfiyetken kemmiyyet yapılanlar kampı.

Bizler, Türk milleti ve Muhammed ümmeti olarak bizler, elbette inananlar, uyananlar kampındayız. Bakanımızın tek şartı: bu kamp içinde kalmak ve hürriyet havası almaktır. Bugün, Demir-Perde ile biri diğerinden ayrılmış bulunan bu iki ideoloji kampı, yarın karşı karşıya gelen iki cephe haline gire-

bilir. Duran: düşecek, düşen: ezilecek; ezilense: hayat alanından, tarih sahnesinden silinip gidecektir.

Dinimiz: Tevhid dinidir. Tevhid: «Birlik ve dirlik şüruyla birleşme» demektir. Büyük vatan şairi Nâmık Kemal, Bolayır'da, Muhammediyye sâhibi Yazıcı-oğlu'nun sahâbetinde ebediyet uykusu uyuyan Nâmık Kemal: «Merd olanlar, ferd olmaktan korkmazlar.» der. Millet: «Ferd olmaktan korkmayan merdlerden terekküb eden bir câmia»dır. Türk milleti böylesine millet olduğunu tarihi boyunca isbat etmiştir. İşte Malazgirt ve Baba Dağı ve işte Kosovo ve Niğbolu savaşları! İşte İstanbul Fethi, işte Mohaç ve Eğri seferleri, işte Plevne, Şipka ve Domeke kahramanlıkları ve işte Anafartalar ve Dumlupınar zaferleri!.. O savaşları edebileştiren, o seferleri mânâlandıran, o kahramanlıkları hazırlayan, o zaferlere ulaştıran: millî mücadele ve mücadele ruhudur. Mücadele ve mücadele ruhumuzu ferd olarak da, millet olarak da diri tutmağa mecburuz; buna aklen olduğu kadar, dinen de me'muruz. Kur'an-ı azîm-üş-şân'ın bir âyeti:

«... ve câhidü fi-sebîlî-llâh — Allah yolunda savaşın!» emrini verir. Allah yolunda mücadele: nefsleri ıslâh mücadelesiyle başlar. Bunu halkın ruhuna yerleştirecek olanlar: her seviye ve dereceden din hizmetlileri bulunan sizlersiniz. Din hizmetlileri: millet gayretlileridir. Din hizmetlileri ve millet gayretlileri: dünya ve âhiret devletlileridir.

Kitâb-ı mu-ciz-beyân'ın diğer bir âyeti de:

«Va 'tasimü bi-hablî 'llâhî cem'ân ve lâ-teferrekü — Toplu olarak Allah ipine tutunun; (tutunun da) bölük bölük olmayın!» der. Allah'ın tutunacağı-mız yapışacağı-mız ipi: sağlam imândır. Sağlam imanın kaynağı: Kur'an, durağı: vicdândır. Kaynağını Kur'an'dan alan, durağı vicdan olan sağlam imânın sâhibidir ki ileri ve üstün insandır. Öyle insanı, hakikaten ileri ve üstün insan yetiştirme ve geliştirme işi bugünün ve yarının din hizmetlilerine, tek kelime ile sizlere düşmektedir.

Din hizmetlisi: bu hakikatleri müdrük, tarikine sâlik ve ilmîne mâlik olarak câmî'de imâmdır, hatîbidir, vâizdir; Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilâtının alt kademesinden üst kademesine kadar her derece ve seviyede me'murdur, âmiridir; Kur'an-i Kerim Kurslarında öğrenen ve öğretilendir. Yine din hizmetlisi: İlkokullarımızda, ortaokullarımızda, liselerimizde Öğretmen okullarımızda, türlü san'at ve meslek okullarımızda bu hakikatleri müdrük, tarikine sâlik ve ilmîne mâlik öğretmen ve böylesine öğretmenden ders gören öğrencidir. İmam-Hatip Okullarımızda, Yüksek İslâm Enstitülerimizde, İlâhiyat Fakültemizde, aynı esaslar dairesinde okutan ve okuyandır. Millî Eğitim Bakanlığında Din Eğitim ve öğretimi işlerinin yürütülmesiyle meşgul, seyrinden mes'ul kadrodur. Daha temelde din hizmetleri, din mes'uliyetlisi: aile'dir. Kendini bu hizmet ve mes'uliyetten vâreste sayan aile: aile değil, gâiledir. Bu gâile: Cem'iyet için hâiledir.

Dikkat ettinizse Din hizmetlisi tâbirini şümüllü tuttum; bunu dar hudutlu bir kemiyet içinde değil, geniş hudutlu bir keyfiyet dâhilinde ifadelen-dirmeğe çalıştım. Çünkü Peygamber-i âlem-penâh Efendimiz:

«Küllüküm râ'in ve küllüküm mes'ülün 'n-ra'ıyyetih — Hepiniz birer çobansınız; hepiniz kendi güttüğünden mes'ul insanlarsınız» buyurmuştur.

Memleketimizde Anayasa nizamı içinde dinin üç unsuru, din hizmetinin üç fonksiyonu vardır:

1) İmân, 2) İbâdet, 3) Ahlâk. Nitekim 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtı Kanunu'nun I. maddesi de bu üç unsuru dile getirmekte, bu üç fonksiyonu belirtmektedir. Muâmelât, bu üç unsurun dışında mütâleâ edilmiş bulunmaktadır.

Din: «Muhakkak ki Allah indinde din, İslâm Dini'dir.» meâlindeki «İnne 'd-dîne 'ind-Allâhî 'l-İslâm» âyet-i celîlesinin delâletiyle, Din-i Mübin-i İslâm'dır. Diğerleri aslıyyetleri tahrife ve inhirâfa, bu sebeple de din olmak vasıfları ziyââ uğramış kelâmlar mecmûasıdır. Şekildir, rûh değil, mâddedir, mânâ değil; inâddır, i'timâd değil!

Binâenaleyh, iman söziyle, öz hâlinde ifâdesini Âmentü'de bulmuş olan İslâmî imânı kasdediyoruz.

Bu iman:

Sıfât-ı Zâtıyye ve Sübütıyyesiyle Allâh'a, Allâh'ın Meleklerine, Kitâblarına, Peygamberlerine, Âhiret Günü'ne, Kader'e inanmaktır. Hayrının da, şer-

rinin de Allâhu teâlâ'dan geldiğini, Onun hayra rizâsı olduğunu, şerre aslâ rizâsı bulunmadığını bilmektir. Ölümünden sonra, Allâh'ın emr edeceği ânda dirilme, hisâb için huzûr-i Hak'ta derilme hâlinin mutlak sûrette vukua geleceğini kabul etmektir. Sonunda, bu inanmanın, bilme ve kabul etmenin kökleştirdiği şuurla «Allah'tan başka İlah olmadığına şehâdet ederim ve yine şehâdet ederim ki bi-lâ-şühbe Hazret-i Muhammed, onun kuludur, Resûlüdür. demektir. İmânın icmâli budur. Kalbe tasdik ve dille ikrâr edilmedikçe imân, imân olmaz. Dîn hizmetlisi, bu icmâli bilecek, tafsilini öğrenecek ve öğretecektir. İmânın icmâlisi taklid haddinde kalabilir. Burada «Mukallidin imânı sahîh midir, değil midir?» suâline verilecek cevâbın münâkaşasına girmeyeceğim.

Bilirsiniz, Mantık'ta insânı türlü türlü tarif ederler: «Konuşan canlı» derler. «Düşünen canlı» derler; bence bunlara bir yenisini katmalı ve insân: «İnanan, bir inancı olan, inanmağa istidâdı bulunan canlı varlık» sayılmalıdır. Şu da var ki imân: bir mevhibe-i Rabbanîyye, bir atıyye-i Sübhaniyyedir. Bu mevzûda Resûlullâh'a hitâben Kur'ân-i Kerim'de:

«İnneke lâ-tehdî men ahbebbe ve lâkinn-Allâhe yehdî men yeşâ' —Mu-hakkak ki sen, yâ Muhammed, sevdiğin kimseyi hidâyete kavuşturma kudretinde değilsin; ancak ve ancak Allâh, istediği kimseyi hidâyete kavuşturur.» buyurmuştur. Burada biraz duralım:

Zât-i Kibriyâ, «Asr» üzerine kalem ediyor. Kur'ân-i Kerim'de üzerlerine kalem edilen başka mefhumlar da vardır: Ve 't-Tini ve 'z-Zeytûni ve Tûri Sînine ve hâza 'l-Beledi 'l-Emin gibi, va 'z-Zuhâ vesâire gibi Cenâb-ı Hakk'ın kasemleriyle insânların kasemleri arasında mâhiyet farkı vardır. İnsanlarınkı, karşısındakini inandırmak, Rabb-i Zülcelâlinke ise insânları uyardırmak içindir. Müfessirler, Asr kelimesine türlü türlü mânâlar vermişlerdir; «Çağ» demişlerdir, «Yüz yıllık zaman» demişlerdir, «Yaşanılan ân» demişlerdir, «İkinci vakti» demişlerdir, «Hayâtiyyet unsurunu hâvi usâre» demişlerdir. Asr-a verilen her mânâ yerindedir. Biz, gerçek saâdet asrı olan Asr-i Saâdet» mânâsını tercih etmek temâyülündeyiz. Çünkü o asr, Tevhîd bayrağının ilelebed dalgalanmak üzere Burc-i Ahmediye çekildiği, çünkü o asr, Hakikat-i Muhammediyye tahlîlinin başak vermek üzere insânlık tarlasına ekildiği asrdır. Çünkü o asr, «Kul câ'e 'l-hakku ve zeheka 'l-bâtîl» hükmünün verildiği, yani «Artık hakkın geldiğini, bâtılın yüz geri ettiğini söyle!» denildiği, çünkü o asr, vahdâniyyet nûriyle şirk karanlığının zâil, insânların, Fahr-i Kâinât'a erme devletine nâil olduğu asrdır. Çünkü o asr, saâdet ve selâmet kapılarının bir daha kapanmamasıya açıldığı ve çünkü o asr, hikmet incilerinin gönüllere saçıldığı asrdır. «İnsân, husrân içindedir.» buyuruluyor. Husrân: «Mâddeten ve mânen telâfisi imkânsız hasârlara uğrama» demektir. Bir âyet-i Kerimede «Ve le-kad kerremnâ beni-Âdeme — Azîmüşân olan Biz, rahmetimizle, hikmetimizle ve sonsuz kudretimizle Âdem-oğullarını yücelttikçe yücelttik, tekrime mazhar kıldık.» deniliyor. Âyetteki «Ben-Âdem — Âdem-oğulları» kavli celiline «Gelmîş ve gelecek mü'min veya münkir bütün insânlar» mânâsını vermek suretiyle keyfiyeti tâmim etmek mümkün olduğu gibi Safiyyullâh'tan Habîbullâh'a kadar bütün enbiya-yi izâm ve rûsûl-i kirâm (salevâtü-'llâhi ve selâmuhu 'alâ- Nebiyyinâ ve aleyhim) Efendilerimizin tebliğ buyurdukları «Lâ-İlâhe illa-'llâh» hakikatine inanan insânlar mânâsını vermek suretiyle de keyfiyeti tahsis etmek câizdir, sanırım. Fakiriniz, bu tahsise inanırım. Çünkü o değışmez hakikate inanan, Tevhîd gülbânkiyle gaflet ve dalâlet uykusundan uyanandır; çünkü insân, inanan olduğu nisbette insândır. Ona, insan sıfat ve hüviyetini kazandıran imândır. Burada Kitâb-i Müstetâb'ın «İşte onlar, yâni Allâh'a şirk koşanlar veya mutlak inkâr şaşkınlığına düşenler, dört ayaklı hayvanlar gibidirler; hattâ hattâ daha da sapıktır onlar...» meâlindeki «Ülâike ke-'l-en'âmi bel hüm azall» nüktesine dikkatinizi çekmek isterim.

Öyle ise husrândan kurtulanlar kimler? Sûre-i celile açıklıyor:

1) İmân edenler, 2) Sâlih ameller işleyenler, 3) Birbirlerine hakkı tavsiye edenler, 4) Birbirlerine sabrı tavsiye edenler. Bu dört hâl, yani inanmış olma, sâlih ameller işleme, karşılıklı hakkı tavsiye etme, yine karşılıklı sabır tavsiyesinde bulunma hâlleri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

İmânı anladık.

Sâlih ameller: başta erkân-ı ibâdet olmak üzere rizâ-i ilâhiye uygun bü-

tüm hayrî işler silsilesidir. Erkân-i ibâdet: «İslâm'ın Şartları» tabirinde toplanan beş şeydir ki Sahih-i Müslim'de rivâyet edilen meşhûr Hadis'te gösterilen sıra ile şunlardır:

1) Kelime-i Şehâdet getirmek, yani «Eshedü en la-îlâhe illa-llâh ve eshedü enne Muhammeden Resûlu-llâh — Allah'tan gayrı ilâh olmadığına bütüm varlığımla şehâdet ederim. Yine bütüm varlığımla şehâdet ederim ki Hazret-i Muhammed, Allâh'ın Resûlüdür.» demek.

2) Resûlullâh'ın kıldığı, kıldıracağı şekilde namaz kılmak,

3) Resûlullâh'ın bildirdiği nisbette zekât vermek,

4) Resûlullâh'ın tuttuğu, tutturduğu surette oruç tutmak,

5) Belli şartların olması ve mâddî imkânların bulunması hâlinde Hac farızasını ifâ etmek.

(İmâmiyye mezbebi bu beş şarta «Cihâdün fi-sebili-llâh» ı, Allâh yolunda cihâdi da katar.)

Biraz önce namaz derken, «Resûlullâh'ın kıldığı ve kıldıracağı şekilde kılmak» kaydını koydum. Bu, namazla, niyâzla alâkaları bulunmayan Reform sevdahtarının câmi'lere oturulacak yerler yapmak, sıralar dizmek, namazda Kelâmullâh'ın ashını okumak değil, tercemesiyle iktifâ etmek, Ezân-i Muhammedi yerine, «Tanrı Uludur...» u getirmek yolundaki isteklerine birkaç kelime ile olsun dokunmak içindir.

Namaz, Resûlullâh'ın kıldığı, kıldıracağı, öğrettiği, gösterdiği şekilde olduğu zaman namazdır. Çünkü Zât-i Zülcelâl'in «Üsve-i Hasene — Güzel misâl, nümüne-i imtisâl» sıfatıyla gönderdiği Rehber-i Kâinat Efendimiz:

«Sallû ke-mâ reeytümünî usallî = Benim nasıl ve ne suretle kıldığımı gördüğünüz şekilde namaz kılın!» emrini vermişlerdir. Biz, emrimizi o yegâne âmirden almağa alışmış, kendimizi bilmeğe başladığımız günden beri o emrin hudûdundan dışarı çıkmamağa alışmış insanlarız. Rûzgâra göre dönen fırıldaklar değiliz; fırıldakların ve kundakların kasıdı ve maksdı iddiâlarına kapılacak ahmaklar değiliz. Biliyoruz ki Kur'an, mekâliyle ve meâliyle, lâfziyle ve mânâsiyle bölünmez bir bütün olarak Kur'an'dır. Meâl-i kerim; aynen makal-i kadim değildir. Mânâ-yi şerif: aynen lâfz-i münif değildir. Biz İslâm Dini'ni böyle anlıyoruz ve böyle anlamakta devâm edeceğiz. Biz namazı, böyle kılacağız ve böyle kılmakta devâm edeceğiz. Ezânı, Ezân-i Muhammedi olarak okutacağız, dinleyeceğiz. Öyleleri kendilerini boşuna yormasınlar; fuzûlî avukatlığını yükledikleri küfrün, dalâletin borusu bu memlekette ötmeyecektir. Resûlullâh'ın mübarek elinin tuttuğuduğu mukaddes imân ocağında, vesvâsî'l-hannâs'ın körüklemek istediği inkâr dumunu tütmiyecektir. Çünkü «Türk milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır.»

Amelin imândan bir cüz' olduğu veya olmadığı hususunda Eş'ariyye ve Mâtüridiyye itikad sistemleri arasında görüş farkı vardır. Mâtüridiyyecilerin «İmân ayrı, amel ayrı şeylerdir.» demelerine karşılık, Eş'ariyyeciler: «İmân ve amel bir küldür.» beyânında bulunurlar. Bu, bir görüş ve telâkî ediş farkıdır. İhtilâftır; hilâf değildir. Peygamber Efendimiz: «İhtilâfı ümmeti rahmetün = Ümmetimin, bir mes'ele üzerinde hakikate ulaşma, küñne varma gayretiyle tartışması rahmettir, ayn-i hikmettir.» buyurmamışlar mı? İşte misali: ... Biri ruhsatla teşviki, diğeri azimette tahziri esâs almıştır. Amel-i sâlihe, erkân-i ibâdetle beraber her türlü hayrî iş mefhûmu dâhildir. «Hayrî iş» sözü, doğan çocuğa güzel bir ad takmadan başlar da Resûlullâh'ın «el-Adlî esâsü'l-mülk = Adâlet, mülkün temelidir.» hikmeti istikametinde ibâdullâha hizmet hususuna kadar gider. Nizâma uymak, amel-i sâlihtir. Hukuk-i nâsa riâyet, amel-i sâlihtir. «Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyâ için, yarını ölecekmiş gibi âhret için çalışmak», amel-i sâlihtir. «Emânetleri ehline tevdi», amel-i sâlihtir. İctimâî tesânüd, bugünkü tâbirle sosyal dayanışma, amel-i sâlihtir. «Sosyal dayanışma» dedim de hatırladım. Çok def'a, «İslâm Dini'nde sosyalizm var mıdır?» suâlini soranlar, «Vardır,» diyerek Sosyalizme, telâffuzundan, kanûnî tâkibâtan kurtulmak için çekindikleri komünizm mânâsı verenlere farkında olmadan, olamadan döküman hazırlayanlar bulunabilir. Hem işâret edeyim ki İslâm Dini: yardımlaşmayı, olanın olmyana yardım elini uzatmasını emr eden bir dindir. Bu, bir amel-i sâlihtir. Komünizm mânâsındaki sosyalizm ise yardım gayesiyle el uzatmak değil, cebr ve

tahakküm yoluyla olanın kazancına el atmak, el koymaktır. Bu sosyalizm, alın teriyle kazanılmış servete yer, emeğe değer vermez. İslâm Dini'nde ise alın teriyle kazanılmış servet, kazanan kimsenin sarîh hakkıdır. Ona el atılmaz. Bundan dolayıdır ki Peygamber-i âlişân Efendimiz:

«Malını korurken ölen, şehiddir.» buyurmuşlardır.

Sırası gelmişken söylemiş olayım. Bizde ve bütün dünyada Komünizmin, yani saldırgan sosyalizmin dört hücum hedefi vardır:

1) İmân, 2) Ahlâk, 3) Aile, 4) Alın teriyle kazanılmış servet.

Bu dört sedde gedik açmadan bir memlekete komünizm sızamaz; bu dört seddi yıkmadan bir memlekete komünizm giremez.

İmân: Komünizme seddir. Çünkü imân, ikrârla başlar. Komünizm ise inkârı esâs tutar ve her türlü inancı uyuşturucu ve uyutucu mâdde sayar.

Ahlâk: Komünizme seddir. Çünkü ahlâk, fazilete dayanan bir düşünüş ve davranış nizâmıdır. Komünizm ise her türlü nizâm fikrinin düşmanıdır.

Aile: Komünizme seddir. Çünkü aile, imân ve ahlâk temelleri üstünde yükselmiş, binâ hâline gelmiş bir kuruluştur. Komünizm ise bir boldüzer hissizliğiyle, bir kazma hoyratlığıyla önüne çıkan her şeyi kökünden söküp küştür.

Alın teriyle kazanılmış servet: Komünizme seddir. Çünkü alın teriyle kazanılmış servet, imân ölçüleriyle ve ahlâk tartısıyla, aileyi koruma gayretleriyle elde edilmiş azdan çoktan her türlü halâl kazançtır. Komünizm ise, imânı uyuşturucu mâdde addettiği, ahlâkı reddettiği, aileye yer vermediği için alın teriyle kazanılmış halâl servete hasm-i cândır. Dikkat ettinizse burada alehtlâk servet demedim; ona «Alın teriyle kazanılmış» vasfını ilâve ettim. Çünkü İslâm'ın meşrû' saydığı servet, alın teriyle kazanılandır. Yoksa soygunculukla, vurgunculukla, tefecilikle, «Haram, helâl ver Allahım; Doymaz kulun yer Allahım!» zihniyetiyle elde edilen değil...

Evet, imân, ahlâk, aile ve alın teriyle kazanılmış servet, komünizme karşı sed, onun yayılmasına karşı birer haddir. O seddi sağlam tutalım, o haddi dâimâ göz önünde bulunduralım, derim.

Kızıl Rusya, Kızıl Çin, kızıla boyanmış Polonya, Romanya, Bulgaristan, Küba... her türlü sefâlet ve sefâhet manzaralarıyla meydanda... İşte Cennetleri, daha doğrusu akl almaz cinnetleri!..

Türk milleti ve Muhammed ümmeti olarak biz Komünizm cereyanının tazyikine karşı tıkaç hizmeti görmekteyiz. O tıkaç da maâz-Allâh, yerinden oynarsa, netice, istilâ günlerinden kalma bir kelime ile, «Kaç, kaç!» olur. «Kaç, kaç!» ammâ nereye? «Eyne 'l-meferr?» Şiârımız: «Önce tedbire tevessül, sonra takdire tevekkül» olmalıdır. Tedbir: Kur'an yönünden, imân yolundan ayrılmamaktır. İşler olup bittikten sonra dövünmenin ve uğunmanın fâidesi yoktur. O zaman dünyamız yıkıldıktan başka ukbamız da sarılsır. Ağlamak aczin ifâdesi, karalar bağlamak bir şekil tecellisi, gelip geçici bir rûh tesellisidir; hepsi bu kadar...

İrfân erlerinden birinin dediği vechile:

«Her şey Hak ile kaim;
Allâh deyelim dâim.»

Sûre-i celâle devâm ediyor:

«... ve tevâşav bi-'l-hakki = Husrândan müstesnâ olanlar bir de birbirlerine hakkı tavsiye edenlerdir.»

Hak, bir mânâsıyla Esmâ-yi Hüsnâ'dan, Allâh'ın güzeller güzeli adlarından biridir, diğer bir mânâsıyla de bâtılın zıddıdır. Hak, ister ism-i Mevlâ, ister müsemmâ-yi evlâ olsun, her iki mânâsıyla de biri diğerinin tefsiridir. Hak Teâlâ'ya inanmak, her yönden bâtılı reddetme şûru değil midir? Bâtılı reddetme şûru: Hak Teâlâ'ya inanmak huzuru değil midir?

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Cenab-ı Hak'a:

«Allâhümme erine 'l-hakk hakkan ve 'rrzukha 'ttiba'an ve erine 'l-bâtile bâtilen ve 'rzukna 'ctinâben = Ey Allâh, hakkı bize hak olarak göster ve ona uyma nasîb et bize; bâtılı da bize bâtil olarak göster ve ondan sakınma nasîb et bize!» niyâzında bulunmuşlardır. Gerçi Efendimiz, hakkı hak olarak görürlerdi, bâtılı bâtil olarak bilirlerdi; sanırım ki bu niyâzlarına kendilerini de katmak suretiyle ümmetine teveccüh ve iltifât göstermişlerdir. Ne bahtiyardır o kimseler ki birbirlerine hakkı tavsiye ederler. Maalesef, bugün

cem'iyyetimiz birbirlerine hakkı değil, bätül tavsîye edenlerin mecmâi hâline gelmiştir.

Sûre-i mübâreke «... ve tevâsav bi'ssabr = (Husrandan müstesnâ olanlar: imân edenler, amel-i sâlih işleyenler, birbirlerine hakkı tavsîye edenlerle birlikte) birbirlerine sabr tavsîyesinde bulunurlar.» ifâde-i cemilesiyle son bulur.

Sabr: Önlenmesi mümkin olmıyan bir hâle katlanma azmidir. Sabrın ulviyyeti şundan da bellidir ki Esmâ-i Hüsnâdan biri: Sabûr'dur. Zümer sûre-i celîlesinin 10 uncu âyetinde: «İnnemâ yuvaffa 's-sâbirüne ecrehüm bi-gayri hisâb = Sabr edenlere, katlananlara, tahammül gösterenlere ecrleri hemen ancak hisapsız olarak ödenir.» buyurulmuştur. Bakara sûre-i mübârekesinin 153 üncü âyetinde de: «Yâ eyyühe'lezine âmenü 'ste intü 'bi-'s sabri ve 's-salâti inne 'llâhe me-a 's-sâbirin = Ey imân edenler, sabr ve namaz yoluyla yardım isteğinde bulunan. Şüphe yok ki Allâh sabr edenlerle berâberdir.» denilmiştir. Âyet-i kerîmede sabrın namazdan akden tutulması ve Allâh «Namaz kılanlarla berâberdir.» denilemeyip de «... sabredenlerle berâberdir.» buyurulması, nezd-i ilâhîdeki ehemmiyetinin burhândır.

Sabr etme, tahammül etme, katlanma: aslâ miskinleşme demek değildir. Meskenet, yani yılmulaşma, bezginleşme: acz alâmeti, rûh melâmeti, sabr ise kudret ifâdesi ve insânlık irâdesidir. Meskenet: ye'sin kaynağı, sabr: ümidin dayanağıdır. Dinimiz ye'si kâfirlik sayar, çünkü Cenâb-ı Hak'ın rahmet sıfatına dokunur. Sabr mevzûunda da imtisâl misâlimiz: yine Resûl-i bi-emsâlimizdir. O, müşriklerin ezâlarına, cefâlarına katlanmadı mı? Yerini, yurdunu bırakıp başka diyâra göçmedi mi? Ammâ sonu Feth-i Mübîn olmadı mı?

Allâh, Rabb-ül-âlemindir. Rabb-ül-âlemîn olan Allâh, Rahmandır, Rahîm'dir, Din Günü'nün Mâlikî'dir. Yalnız Ona ibâdet edilir ve ancak ondan yardım istenir. Hidâyet nasîb ettiklerini Doğru Yol'a, Sırât-i Müstakîm'e iletcek olan Odur. Sırât-i Müstakîm: ebedî saâdet yoludur ki kılavuzu: en büyük insân olan Resûl-i zîşandır. Salât ona, selâm ona, olanca ihtirâm ona!.. Şeytân'a kapılanlardır ki o yoldan ayrılırlar. Bakara sûresinin 208 inci âyetinde: «Ve lâ-tettebi'û hutuvâti 's-Şeytân innehu leküm adüvvün mübîn = Şeytân'ın adımlarına adım uydurmayın; muhakkaktır ki o, sizin için besbelli bir düşmandır.» buyurulmuştur.

Hâl-bu-ki Yûnus sûresinin 25 inci âyetinde:

«V-Allâhü yed'ü il;-Dâri's-Selâmi ve yehdîbihi men yeşâ'u ilâ?Sırâtin Müstakîm = Allâh ise Dâr-üs-Selâm'a, Selâm ve Selâmet Evi'ne çağırır, buyur eder ve istediğini o dâvetiyle, çağrısıyla Dosdoğru Yol'a iletir.» denilmiştir.

Nisâ sûresinin 14 üncü âyeti:

«Ve men ya'si 'llâhe ve Resûlehu ve yete'adde hudûdehu yüdhilhu nâren haliden ve lehü azâbün mühîn = Allâh'a ve Resûlüne baş kaldıran, Onun belli ettiği hadleri aşan kimseyi kahlmlı ateşe sokar. Böylesi için dayanılmaz azab da var!» ikazında bulunur. Öyle ise:

«Fe-men şâ'e fel-yü'min ve men şâ'e fel-yekfür = İsteyen durmasın mü'min olsun, isteyen de durmasın kâfir olsun!»

Cenâb-ı Hak, Resûl-i kerîmine:

«Kul lâ-temünnü 'aleyye İslâmektüm = İslâm Dîni'ne girdiniz diye bana minnet yüklemeyin, de onlara!» emrini veriyor.

Müslümanlık, bir ni'mettir; minneti yok... Müslümanlık bir devlettir; külfeti yok.

Bizi müslüman yarattığı, Seyyid-ül-Evvelîn ve 'l-Ahîrin'in ümmet câmiasına kattığı için Allâh'a hamdimiz pâyânsız, bu hususta gereği gibi şükr etmemiz imkânsızdır. Resûlullah'ın izinden ayrılansa imânsız olduğu kadar da iz'ânsızdır.

Nisâ' sûresinin 58 inci âyeti:

«İnn-Allâhe ye'mürüküm en tü'eddü 'l-emânâti ilâ-ehlihâ ve izâ hakemtüm beyne 'n-nâsi en tahkümü bi-'l-'adl = Şüphe yok ki Allâh, size emânetleri muhakkak sûrette ehline tevdi etmenizi ve insânlar arasında hakem olduğunuzda adâletle hüküm eylemenizi emr eder.» der. Bunu takib eden âyeti de:

«Yâ eyyüha 'llezine âmenü ati'u 'llâha ve ati'u 'r-Resûle ve uli 'l-emri

minküm = Ey imân edenler Allâh'a itâat edin, Resûl ile sizden buyurman olanlara mutî olun!» emrini verir.

İmam-ül-Müfessirin Abdullah ibnû Abbâs Hazretleri başta olmak üzere bir çok müfessirler, ilk âyetteki «emânât = emânetler» sözünü âmme hizmetleri suretinde de izâh etmişlerdir. Kelime mutlak mânâsında alındığı zaman bundan, kendilerine emânet bırakılacakların emin kimseler olması hükümünü istihrâc etmek zarûreti, müfesser mânâsına kabûl olduğu zaman da hizmetlerin ehllere tevdi kılınması icâb ettiği hikmetini istiknâh eylemek mükellefiyeti vardır.

Bir Hadis-i şerif:

«Ke-mâ tekûnü yüvellâ 'aleyküm = Olduğunuz gibi idâre olunursunuz» buyurur. Bu özlü söz yanında Montesquieu'nün o nbir asır sonra yazdığı L'Esprit des Lois = Kanunların Rûhu (Rûh-ul-Kavânin) adlı eserindeki meşhûr «Her millet, lâyık olduğu idâreye kavuşur.» cümlesi ne kadar sönük kalır. Fakültelerimizin idâre ilmini tadrîs eden Profesörlerimizin çoğu, Resûlullâh'ın bu hadisinden gafil buldukları için Montesquieu'nün ifâdesine hayran olurlar. İyi olalım ki iyi idare olunalım. Aksi hâlde yanıp yakılmağa ne hakkımız var?

Feth sûresinin:

«Muhakkak ki Biz seni Şâhid olarak, Rahmetle Müjdeleyici olarak ve Azabla Ürkütücü olarak (Resûl) gönderdik.» meâlindeki 8 inci «İnnâ erselnâke Şâhidin ve Mübeşşirin ve Nezirâ.» âyetiyle tavsif buyurulan Nebiyy-i ekmel efendimiz'in biraz önce andığımız:

«Ke-mâ tekûnü yüvellâ 'aleyküm = Olduğunuz gibi idare edirsiniz.» öğütünü, «İzâ vüsside emru bi-gayri ehlihi fa-ntaziri 's-sâ'a = Ehl olmayan, iş başına getirildiği zaman hemen Kıyâmeti gözle!» yollu uyarmasını unutmamak lâzımdır. Kıyâmet sözünden, dünyânın tabiat nizâmının alt üst olması değil, cem'iyet huzurunun bozulması murâddır. 620 yıllık Devlet, işte bu «İzâ vüsside bigayri ehlihi fa-ntaziri 's-sâ'a» hikmetinden gaflet edilmesi yüzünden batmış değil midir?

İslâm Dini'nin imân, ibadet ve ahlâk esaslarını yılmadan, yorulmadan memleket halkının gencine, yaşlısına, delikanlısından ağır başlısına, kadınına, erkeğine, yiğidine, ürkeğine öğretecek, gösterecek, kavratacak olan: Dîn Hizmetlisidir.

Yurdumuz bugün, türlü türlü kaynaklardan gelen fikirlerin çarpıştığı, sağ - solcu cereyanların çatıştığı, gerçekte yalann katıştığı, cücelerin pehlivanlarla kapıştığı, dilsizlerin dillilerle tartıştığı, inkârın imânla atıştığı bir alan hâline gelme isti'dâdı göstermektedir. Küçüğün büyüğe hürmeti, büyüğün küçüğe şefkati, râhların kanûna, nizâma, emre itâati, mevkiâ, makama riâyeti hemen hemen kalmamıştır.

Eşkîyânın yabanda soyma âdeti, şehirlerde esnâf tabiatı hâline gelmiştir. Kur'ân-i Kerim'in «Eksik ölçmeyin, eksik tartmayın, terâziyi hilesiz kullanın!» yolundaki emrleri unutulmuştur; vurgun yolu tutulmuştur. Tefecilik, almış, yürümüş, ihtikârcılık, memleketi bürümüşdür. Bütün bunlar, Komünizmin yeşermesine, dal, budak salmasına, kökleşmesine zemin hazırlayan âmillerdir. Şer ibresi harekette, hayr ibresi atâlettedir. Allâh'ın rahmeti, mağfireti vardır ammâ, unutmayalım ki izzeti, şiddeti de vardır. Allâh'ın te'dîb ve islâh yolları boldur. Târih boyunca bizi bizimle te'dîb ettiği zamanlar olmuştur.

Cenâb-i Hak, Yûnus sûresinin 57 nci âyetinde:

«Yâ eyyuha 'n-nâsü kad câ'etküm mev'izatün min-Rabbiküm ve şifâ-ün li-mâ fi-'s-sudûri ve hüden ve rahmetün li-'l-mü'minin» buyuruyor; Ey insanlar; diyor, Rabbinizden muhakkak ki size bir öğütleme, göğüslerde, içlerde olan bozukluk için bir şifâ, mü'minler için bir kılavuz ve rahmet geldi.»

O öğütleme: Kur'ân-i azîmüştür. O şifâ: Kur'ân'la ifâdelenen Hakikat-i Muhammediyye, şerefet-i Ahmediyyedir. O kılavuz ve Rahmet: «Ve mâ-erselnâke illâ rahmeten li-'l-'âlemin» tahtının sultanı, «Lev lâke lev lâke le-mâ-halaktü 'l-eflâk» tâcının şânı, gönüller şifâsı, gözler safâsı, Allah'ın Muhammed Mustafâ'sıdır.

«Ve lâ-ted'û ma'a 'llâhi ilâhen âhar lâ-ilâhe illâ Hû Küllü şey-'in hâlikün illâ vecheh lehü 'l-hükmü ve ileyhi türce'ün = Ey gafil insân, Allâh'la birlikte başka bir ilâh çağırma! İlâh, ancak O'dur. Onun zâtından başka her

sey helâke uğrayıcıdır. Hükm onundur. (İnansanız da, inanmasanız da er-geç) O'na döndürüleceksiniz.» (Kasas: 88)

«İnn-Allâhe ma'a 'l-lezine 'ttekav ve 'llezine muhsinün = Muhakkak ki Allâh, ittika edenlerle, kimler muhsin kişilerse onlarla berâberdir.» (Neml: 128)

Takvâ: Allâh'ın emrinden ayrılmama, nehyinden sakınma itinasıdır. Bir âyet-i kerime:

«İnne ekremektüm 'ind-Allâhi etkâküm = Muhakkak ki Allâh indinde en değerli olanınız, en ziyâde tekvâlî olanınızdır.» der.

«İnn-Allâhe lâ-yuhıbbü 'l-müfsidîn = Şüphe yok ki Allâh, müfsidler, ortalık karıştıranları sevmez.» (Kasas: 78).

«Va'tesimü bi-'llâhi Hüve Mevlâküm Fe-ni'me 'l-Mevlâ ve ni'me 'n-Nasır = Allâh'a tutunun; Mevlâımızdır O. Ne iyi Mevlâ, ne iyi Yardım edici!» (Hacc: 78)

«İnn-allâhe ye'mürü bi-'l-'adli ve 'l-ihsâni ve itâ'i zi-'l-kurbâ ve yenhâ an-il-fahşâ'i ve 'l-münkeri ve 'i-bagy Ya'izüküm le'alleküm tüflihün = Muhakkak ki Allâh, adle hareket etme, ihsânda bulunma (Allâh'a, Onu görür gibi, O'nun seni gördüğünü bilerek ibâdet eyleme) ve yakın akrabâya yardım elini uzatma yollu emr eder; yüz kızartıcı hareketten, hoşâ gitmez şekilde davranmadan, azgınlıktan men'eder. Öğüt verir size; ola ki felâh bulsunuz.» (Nahl: 90)

«Hüve 'lezi ersele Resûlehu bi-'l-hüdâ ve dîni 'l-hakki li-yuzhırehü 'ale-'d-dîni küllîhi ve kefâ bi-'llâhi şehidâ = Allâh, o Allâh'tır ki Resûlünü dîn adına ne varsa hepsine üst olsundiyehidâyet kılavuzu Kur'an'la, Hak Dîn'le gönderdi. Gözleyici olarak Allâh yetti.» (Feth: 28)

Milletçe ayakta durmak istiyorsak, imâna dayanan Millî Mücadele rûhumuzu, Millî Mücadele şuurumuzu diri tutmak zarûretindeyiz.

Bize:

**«Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen Al Sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O, benimdir milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O, benimdir, o, benim milletimindir ancak!...»**

dedirten o rûhtur, o şûurdur.

Bizde:

**«Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir buracakmış şaşarım?
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmaz taşarım.»**

güvencini uyandıran o imândır, o rûhtur, o şûurdur.

Bu mübârek rûh ve mukaddes şûurladır ki Feth-i Mübini başardık.

Bu mübârek rûh ve mukaddes şûurladır ki Yahyâ Kemal'in dediği gibi:

«Çıktı pür-velvele Otranto'ya Ahmed Pâşâ»

Bu mübârek rûh ve mukaddes şûurladır ki bir zamanlar Karadeniz'i Akdeniz'i birer Türk gölü hâline getirdik.

Varlıklı bir millet ve kendini saydırır bir devlet olmamız, olabilmemiz bu rûhla canlanmamıza, bu şûurla uyanmamıza, uyanık kalmamıza, acı hâdiselerden ibret almamıza bağlıdır. Bekçileri uyumuş hisârı düşman kolaylıkla alır; öyle hisârın sâkinleri sonunda perişanlık içinde apışıp kalır.

Milletlerin imânları, gelecek tehlikeleri uzaklardan sezen mânevi radarlarıdır. Milletlerin imânla yoğurulmuş varlıkları, yaklaşan tehlikelere göğüs geren çelik kal'alerdir.

Milletleri tehdid eden tehlikelerin bellibir yönü yoktur. Türk milleti ve Muhammed ümmeti olarak her yönden gelecek tehlikeler karşısında hazırlıklı ve uyanık bulunmak mecbûriyetindeyiz. Birliğin ve berâberliğin diğerini ders ettiğimiz müddetçe, az da olsak kuvvetliyiz. Birliğimizi, berâberliğimizi terk ettiğimiz müddetçe, çok da olsak zayıfız.

Bin bir delille biliriz ki İslâm Dini'nin târih boyunca kılıç yönünden dayanağı kalem yönünden kaynağı Türk milletidir. Bundan dolayıdır ki Komünizm, İslâm'a olan hücumunu Türkler üzerinde teksif edegelmiştir.

Resûlullâh Efendimiz:

«(el-Fitnetü naimetün le'an-Allâhü li-men eykazahâ) Fitne uykudadır. Onu uyandıranı Allâh lânet etsin!» buyurmuşlardır.

Her türlü ikilikten şiddetle sakınalım: ikilikler yüzünden dünyâ mil-

letlerinin başlarına neler geldiğine, aynı sebeple koskoca Rumeli'nin elimizden gittiğine ibretle bakınalım.

Rahmetli Âkif:

«Allâh'a dayan, sa'ye sarıl, hükmüne râm ol!
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.»

diyor. Allâh'a dayanalım, sa'ye sarılahım; sarıldıktan sonra da O'nun hükmüne râm olalım.

(Not: Bu beytin birinci mısraındaki «hükmüne» kelimesi, eski harflerle basılırken bir nokta farkıyla, matbaa hatası olarak «hikmete» şeklinde çıkış ve öyle yayınlanmıştır; nitekim Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nün giriş kapısının üzerine bu şekliyle yazılıp kazılmıştır.)

Her dereceden ve her seviyeden Dîn hizmetlerine düşen: milli şûuru ve dîni şîarı telkin ve tâmin etmektir.

«Her dereceden ve her seviyeden Dîn hizmetlileri...» dedim. Bunları yetiştiren müesseseler: en basitinden başlamak sûretiyle Kur'an-ı Kerim Kurslarıdır, İmam-Hatip Okullarıdır, Yüksek İslâm Enstitüleridir, İlahiyât Fakültesidir, İstanbul Üniversitesi İslâmî İlimler Araştırma Enstitüsü'dür.

Bir zamanlar, Kur'an-ı Kerim Kurslarının, kanûnlarımızda yeri olmadığı iddia edilirdi; 633 sayılı kanûnla bu iddiâ, mesnedsiz kaldı.

İmam-Hatip Okulları, 1951 yılında, Rahmetli Tevfik İleri'nin Maarif Vekilliği sırasında açılmağa başladı. Sayıları 1959-60 öğretim yılı sonunda 19'u buldu. 1962'de Sayın Prof. Dr. Şevket Râşid Hatiboğlu'nun Bakanlığı esnasında bunlara 7 daha ilâve olundu. Bugün, sayıları 70'i, talebe miktarı da 35 bini aştı. Bu artış, bir kemiyet olduğu kadar bir keyfiyete delâlet eder mâhiyettedir.

Birincisi, 7344 sayılı Kanûna tevfikân 19. XI. 1959 tarihinde yine Rahmetli Tevfik İleri'nin himmetiyle İstanbul'da açılan Yüksek İslâm Enstitüsü sayısı hâlen biri Konya'da, biri Kayseri'de, biri de İzmir'de olmak üzere 4'ü bulmuştur. Bu yıl da Erzurum'da beşincisi açılacaktır. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 1963'ten, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü de 1966'dan itibaren mezun vermeğe başlamışlardır. Bir sene sonra Kayseri, iki sene sonra da İzmir Yüksek İslâm Enstitüleri, mezun edeceği gençlerle memleket ihtiyâcını karşılama yarışına katılacaklardır. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün 1963-1966 yılları arasındaki mezunları, bir ilkokulun çatı katında, nâmûsâid şartlar içinde yetişmişlerdir. Eziyetlere katlanmışlar, sığıntı gibi sıkıntılarla boğuşmuşlardır. Lâkin yüz ağartmışlar, göğüs kabartmışlardır. Bakanlık Müfettişi olarak, Yüksek İslâm Enstitüleri mezunlarının öğretmen ve idareci sıfatlarıyla çalıştıkları öğretim müesseselerinde gayret ve muvaffakiyetlerini bizzat görüp tesbit etmiş biri olarak, İmam-Hatip Okullarının mezunlarına daha yüksek bir tahsilin imkânını hazırlama lüzûmuna 1958 yılında Konya'daki bir konuşmasıyla işaret eden büyük zâtı, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılmasını türlü muhâlefetlere rağmen sağlayan Maarif Vekili Tevfik İleri'yi huzûrunuzda rahmetle yâd ederken, rûhları için hepinizden Fâtiha dilerken, Yüksek İslâm Enstitüleri Kanûnunu hazırlayıp Büyük Millet Meclisi'ne sunan o zamanın iki Konya Milletvekilini, Fahri Ağaoğlu ile Mustafâ Runyun'u, mevcûd 19'a ilâve olarak 1 İmam-Hatip Okulunu, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nü açan, Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılma zemini hazırlayan Millî Eğitim Bakanı Prof. Dr. Şevket Râşid Hatiboğlu'nu, bu enstitüyü tedrisata başlatan Millî Eğitim Bakanı Dr. İbrahim Öktem'i, İzmir Yüksek İslâm Enstitüsünü açtıran Sayın Başbakanımız Süleyman Demirel'le Millî Eğitim Bakanı Sayın İlhâmî Ertem'i minnetle ve hürmetle anarım.

Bu vesile ile burada bir sevindirici hususu, 12 ekim 1969 seçimlerinde İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü öğretim câmiasından biri ile mezunlarımızdan bir kaçının teşriî hizmete katılma imkânı kazandıkları hususunu memnûnlukla kayd etmek isterim. Kendilerinden, Enstitülerimizin gelişmeleri için hayırlı ve başarılı gayretlerde bulunmalarını beklerim, Cenâb-i Hakk'ın kendilerine bu işte de muîn olması niyâzında bulunurum.

İmam-Hatip Okullarının, Yüksek İslâm Enstitülerinin lüzumsuzluklarından, hattâ zararlarından (!), kapatılmalarının Anayasa icâbı (!) bulunduğundan söz açıldığı, bu yolda çalışıldığı zamanlar da oldu. Allâh'ın inâyeti, Resûlullâh'ın sıyâneti, Evliyâ'ullah'ın himmeti sâyesinde olanları kapatmak şöy-

le dursun, onlara daha başkaları ilâve edildi. Koparılan yersiz yaygaralara, yükseltelen çığlıklara rağmen bu irfân kervanı yürüyecek, Ahadiyyet kaynağından getirdikleri, ebediyet durağına götürdükleri imân metâi, Türk vatanını bürüyecektir. Belki belki yine patırdı koparanlar ayak sürüyecek, ammâ emelleri kendi benliklerinin batağında çürüyecektir.

1949-50 Öğretim Yılında açılan İlahiyyât Fakültemiz her gün biraz daha olgunlaşmakta, kendi mezunlarından olan isti'dâdlara kavuşmaktadır.

Burada bir noktayı bilhâssa işaret etmeyi fâideli saymaktayım:

Teftiş ettiğim bazı okullarda mahdûd ve mevzîi olmakla beraber, İlahiyyât Fakültesi mezunlarıyla Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarından bazıların birbirleriyle uğraştıklarını, bunların birtakım hâricî unsurlar tarafından kırıldıklarını gördüm. Şunu unutmayın ki Yüksek İslâm Enstitülerini istemiyen hasis rât, İlahiyyât Fakültesinin dostu değildir. Önce bölecekler, sonra birbirlerine düşürdüklerinin karşılımlarına geçip güleceklerdir. Ne cebhenizi bölürün, ne hasımlarınızı güldürün. Sizin mesnediniz imân olmalıdır; onların nasibi, tesânüdünüz karşısında husrân olmalıdır.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün bu yıl katılanlarla kemiyeten artan, keyfiyeten yükselen gençleri, 1969-1970 Öğretim Yılı'nın ilk dersini veren bir hocanız sıfatıyla, sizlere hitâb ediyorum:

Dâvânız, Tevhîd dâvâsıdır; bu dâvâ, ilâ-yî kelimetullah dâvâsıdır. Zecrine katılanacak, evriyle kanatlanacaksınız.

Yolunuz, Kur'an yoludur. Bu yol, imân ve irfân yoludur. Yorulacak, fakat yılmayacaksınız.

Okuyacaksınız, çok okuyacaksınız. Allâh'ın, Kur'an'la ilk fermânının «Oku!» olduğunu unutmuyacaksınız.

Her türlü bölücü cereyânlardan uzak kalacaksınız. Başkalarının hasis emellerine âlet olmayacaksınız.

Kanûnları, nizâmları, memleket realitelerini öğrenci olarak da, muallim olarak da, âlim olarak da göz önünde tutacaksınız.

Resûlullâh'ın «Yessirü ve lâ-tu'assirü beşşirü ve lâ-tüneffirü = Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin (ümid ve şevk verin), tiksindirmeyin!» emrine uyacaksınız; kulaklarınızda dâimâ bu emrin sesini duyacaksınız.

Işık olup aydınlatacak, rahmet olup yağacaksınız.

Günlük dedi-kodulardan, ben-sen mücadelesinden doğan siyâsi cereyânlardan, nemelâzımcılıkla değil, halka hizmet aşkıyla çevrenize bakınacak, Hakk'ın ihsân nişânını takınacaksınız. Allâh'ın «Ete'mürüne 'n-nâse ve tensevne enfüseküm = Kendi nefsinizi unuttur da insânlara mı emr edersiniz?» ikazını hatırlamadan çıkarmayacaksınız.

Din, yaşamadıkça din olmaz. Dini olanca hazzıyla yaşıyacaksınız.

Burası bir âhenk vasıtasıdır. Sizi kendi yavruları kadar seven hocalarınızı üzmiyeceksiniz; müesses düzene karşı sakat tertibler düzmiyeceksiniz.

Sizlere, bugün burada idare ve tâlim hey'etinin, muhterem davetlilerinin huzurunda bu öğütleri sıralayan insânın yüreğinde İmam-Hatip Okullarıyla Yüksek İslâm Enstitülerinin hâdimi olduğu için daldırılmış hançerlerin yara izleri, göğsünde sağdan-soldan atılmış taşların bereleri vardır. O, muayyen ân gelince Huzûr-i Rabbü'l-Âlemin'e bu yaralarla, bu berelerle varacaktır. Sizlerin çalışmalarınız dünyevî mükâfâtım olacaktır.

Şunu da bilin ki hocalarınızın hemen hepsinde aynı yaralar daha derin, aynı bereler daha geniş sûrette mevcûd ve meşhûddur. Gayemiz selâmet-i Yevmü'l-Mev'ûddur.

Sözlerimi Kitâb-i Müstetâb'ın bir duâ âyetiyle, «Ey Rabbimiz, kalblerimizi hidâyete erdirdikten sonra artık bir daha bozukluğa uğratma ve bize nezd-i ülûhiyyetinden rahmet nasib eyle! Şüphe yok ki Vehhâb Sen, ancak Sensin.» meâlindeki: «Rabbenâ lâ-tüzîğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahme / İnneke Ente İ-Vehhâb» âyetiyle bitiriyorum.

Sağ olun Allah ve Resûlullâh sevgisiyle dolun!

Edebiyat

HAKAANİ ŞİRVANİ

- II -

51 — Murakabeyi bir yatak odası yap. Şu şart ile ki hergün yüzünden ona yaygı, kirpiğinden süpürge yapacaksın.

52 — Felek eşkiyası senin ömrünün atını alıp götürdüler. Bu samanlıktan (dünya) artık ne bekliyorsun? Bu samanlığın müstemilatından bulunduğu hana kıtlık düştü.

53 — Feleğin temelinden yaktığı bir evin eşyası arasında arpa bulamazsın (yani hiç bir şey). Tufanın viran ettiği tandırda ekmek göremezsin. (..... Tandırın kaynamasıyla tufan başladı.

54 — Dünyayı inceden inceye (arpa arpa) gördün. Bu harmanda arpan yok. Mademki arpayı terkettin; çiftçinin ekmeğini bir arpaya satın alma (on para verme).

55 — Bir aklı sar'a ilettiler sardı zaman, ister başı gitsin ister sarığı. Bir mala hırsız dadandı mı ister eşeği, ister palanını alsın.

56 — Felek dahi hasisin biridir. Öyle hasisdir ki duran sofracı başısı misafiri kovmak için kapısına gece ve gündüzden birer köpek başlamıştır.

57 — Bu alacak köpekden korkmaz mısın? O köpek senden evvel nice kükreyen, diş gıcırdatan arslanları parçalamış, dişlerini sökmüştür.

58 — Bu pırasa renkli çarh üzerinde bir başaktan çıkmış iki ekmek görürsün. (Güneş ve Ay) Onun bu iki ekmeğinden tencere ki bir keşğine (Arpa, nohut ve bakladan yoğurulmuş biryemek) elde edemezsin.

59 — Gecenin bu sofraya üzerine serptiği kırpıntılara (yıldızlar) bakmak. Anbarındaki kepekli un İsa'dan dilenerek aldığı şeydir (Kehşekan).

60 — İhtirasın cenaze namazını kıl desem, nasıl abdest alacaksın? Alemde su kıtlığı (hayasızlık) var. Sakinleri de hayz halindedirler.

61 — Toprakla teyemmüm et desem, nasıl teyemmüm edersin? Zira bu çölün toprağı öldürülenlerin kanına bulanmıştır.

62 — Nefsine, tenine tapınanların tiyeni çöplükde açılmış güle benzer. İçi habaset ve pislik, dışı ise altın ve mercan (Gülün tohumları sarı, kendisi kırmızı).

63 — Senin emirin sofraya açarsa hırs ve tamah köpekleri bayram ederler. Sen arslansın; Oruç tut, onun yedi türlü yemeğine (yedi iklim, yedi felek, bir de Cemşid'in icad ettiği yedi türlü yemek) kıymet verme!

64 — O (emir) şana şüpheli ve kirli cihan ni'metlerini sevdirir; elinden temiz Cenneti alır. Ne abdestten ne de abdest ibriğinden utanır.

65 — O emir keşke bu dünyada, bu murdar dünyada bu kadar şarap ve meze yemekten ne fayda elde edebileceğini bilseydi, ne yazık ki bilmez.

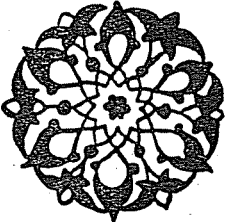
66 — O emire söyle: «Derenin içinde bir köpek ve bir leş var. Köpek evin haricinde dolaşır. Sen onu içeri alıp sofrana oturtma!

67 — Kaplumbağa kabuğunun içinde ölür. Amma yılan deri değiştirir. Yılandan da aşağı değilsin. Bu postun içindekilerle nasıl beraber kalıyorsun (Deri değiştirmiyorsun).

68 — Müslümanlık da'va etmeden evvel o Şeytan'ı öldür veya bağla. Ya hükmün altına al, yahut kov çıkar.

Prof. Dr.

Ali Nihat TARLAN

69 — Senin nefse hâkim olan canın mademki Cennet'e gidecektir. Senin için çalışan hasselerini (Duygular hizmetkâra benzetiliyor), zindanda mahbus bırakma; onları azad et.

70 — Zira padişah gurbetten memleketine avdet edince en yakınlarının mahbusda kalmaları ve padişahın kendi bıraktığı sarayını düşünmemesi güzel bir şey değildir.

71 — Bu âlemde dışarı çık ve o âlemin en yüksek noktasına ulaş. Zira gönül bunun ikisinden de müstefizdir. Onu bu ve o âlemden daha yüksek bil.

72 — İki âlem nedir? Hakkın irade terazisinin iki kefesini. Onu terazi ile tartan (hakiki değerini öğrenen) bu kefelelerin dışındadır.

73 — İki âlemde ev yapıp oturan (dünya ve âhiret'e gönül bağlayan) kadındır, erkek değildir. Mizan (terazi) perende nahit (Zühre yıldızı kadındır) vardır. Kivan (Zuhal yıldızı, erkektir) değil.

74 — Hesap yapanlar (muhasipler) yıldızları hesaplayanların üzerine kum bulunan tahtaları gibi erlerin ayak toprağını başına tac et. Eğer sana altın tac verseler başını geri çek ve onu kabul etme. (Muhasibler tahta üstüne kum serip o kum üzerinde gökyüzünün resmini çizerlermiş).

75 — Sultanlık taccının aldattığı adam derviş değildir. Derviş fakirlik ile sultanlığı bir gören adamdır.

76 — Bundan daha yüksek ibr zümre görürsen ki (Bu zümre peygamberlerdir.) orada sultan gönüllü bir derviş vardır. Onun saltanat tâci, fakir ayağının toprağı manzarasını gösterir.

77 — Ahmed Mürsel (Hz. Fahr-ı kâinat) yalnız has dervişlerin sultanı değildir. Kur'an fermanında nûn ve'l-kalemi âyeti onun tuğrasıdır.

78 — Eğer derviş isen dervişlere kem nazarla bakma. Zira Güneş, çıplaklara Altın işlemeli elbise verdiği halde kendisi çıplaktır.

79 — Fakr zamanında daha sömert ol. Asma dalı sonbaharda gündün güne aceze düşmüş bir derviş haline gelince altın saçmaya başlar.

80 — Bir karşılık alacağım diye cömertlik etmek himmet nazarında faiz yemektir. Çünkü bir veriyorsun, Allah'dan on istiyorsun.

81 — Kötüden iyilik gelmezse bu, onun yaradılışındandır. Onu ma'zur görmek lazımdır. Zira yılan arı gibi bal vermiyorsa ma'zurdur.

82 — Arı bir zaman âdeta bal yağdırır. Bununla beraber iğnesi de vardır. Onun şânında Ehra Rabbûke âyetinin nazil olduğuna bakma!

83 — Mümkün olduğu kadar elini bu dünya pisliğine bulandıрма. Dünya, şeytanın kullamp kirlettiği bir taharet taşıdır.

84 — Herkes dünyaya aşık. Biz ise gamdan azâdeyiz. Zira katı yürekli (köpek yürekli) sevgilinin gamını it canlı olanlar çeker.

85 — Bir haftalık artan ikbâl sevinme. Artması yüzünden noksana doğru giden iki haftalık aydır.

86 — Kene otunun bahardaki sür'ati gelişmesine bakma. Ekim ayındaki düşkünlüğünü gör.

87 — Çarh'dan öyle bir ikbâl istiyorsun ki edbâr olmasın. Çarhın kendisine bile böyle bir saâdet nasib olmamıştır. Zira yeni ayın ikbâli sırtının edbarı iledir.

88 — İkbâlin hiç bakası yoktur. Bunun ne kadar tecrübe etmişsindir. İkbâli tersine okursan «Lâ bekaa»dır; Oku (La bekaa, bekaası yoktur demektir).

89 — Gece pususuna yatmış zayıfların ok yağmurundan kork. Zira zayıflıktan feryad eden, inleyenin okunun açtığı yara, daha derin olur.

90 — Geceleri uyumayıp yağmur gibi kanı yaş döken mazlumun âhından hazer et. Sen yatakta huzur içinde yatmışsın; ama onun göz yaş yağmuru sonra bir sel olur. (Seni ve hânımanını silip süpürür.)

91 — İlahi kaza birisini felakete mahkûm etmişse bunu sen ta'cil etme. Zira arkasından birinin yere yuvarlandığını görürsün. O felâkete düşenin feryadı arşı titretir.

92 — Bir bijeni kuyuda habsetmiş isen sakın Afrasiyap gibi uyuma! Zira Rüstüm pusudadır ve kaftanının altında bir temah (zerre) vardır.

(Bijen İran kumandanlarından Giu'in oğlu ve Rüstem'in kız kardeşinin oğludur. Afrasiyabın kızı Menije'yi seviyordu. Bir gece herkes uyurken Mi-

jen'in köşküne gelmiş bunu duyan Afrasiyap onu yakalatarak bir zindana attırmıştı. Bu zindana BİJEN KUYUSU denir. Rüstem bunun işitince bir gece baskın yaparak Bijen'i kurtarmıştı).

93 — Sen, ipek böceği gibi sarhoş uyuyorsun. Bak senin incittiğin adam ateş böceği gibi gece uyanık, yana yana dolaşıyor.

94 — Bir köpeklik ettinse derhal pişman olup af dile (Afvuu de Bunların telaffuzu köpek havlamasına benzer). Bir köpek bile eğer pişman olursa afv diler.

95 — İhtiyarlayıp öldüğün zaman niçin seni ağlar görsünler. İşte çocuk da doğduğu zaman onu da ağlar görürler.

96 — Dünya seni Çarh'ın bir konuyu (hamel kuzu burcu. Güneş baharda bu burca girer) ile aldatıyor. Sen onun köşkünün temelini zemin öküzüne yüklediğinsin. (Dünyanın öküzün boynuzunda durduğu inancı).

97 — Zemin bir süt ninedir. Sen de bir çocuk. Sen onun sütünü içersen o senin kanını... Senin bütün kanın onun memelerinden emdiğin süttendir.

98 — Hırka üzerine vurulan yamalardan meydana gelen yazılar, eğer iyice okursan Levh-i Mahfuz'un remizleridir.

99 — Şarap içme. Zira o değerli insanların kanıdır. Toprak onları içmiş ve sonra asma dalından dışarıya komuştur.

100 — Yeryüzü zâlim insanların yüzünden zulmederek kazandığı ile kendini süsleyen zâlime benzer. İçi mezarlık dışı bağ-bahçedir.

101 — Horasan eğer Mekke olsaydı, onun en iyi ka'besi «Melikşah» olurdu. Semerkand bir felek olsaydı, en büyük yıldızı «Kadirhan» olurdu.

102 — «Kadirhan» bir gün geldi öldü. Semerkant matem tutup ağlamıyor. «Melikşah» da bir gün geldi öldü. Horasan onun arkasından ağlamayıp sızlamıyor.

103 — Melikşah su ve ateş idi. O su akıp gitti ve ateş söndü. Şimdi Isfahan'da kalan onun gölü ve toprağıdır.

104 — «Gürhan» evvelce «Sencer»e hücum etmişmiydi. Fakat ecel bir gece baskını verdi. «Gürhan» in yatak odası mezar. «Gür-hâne» oldu.

105 — «Hakani» hidayete ermek imkânını bulduğu için ne büyük devlete nail olmuştur. Onun bu mekanı karşısında yüz dane felsefi (feylesof, hükema) bir kızıl meteliğe değmez.

106 — Ey Hakani sen bir çocuksun. En iyi üstadın Dindir. Zend-Avesta'nın veya Zerdüşt ile Cehennem'in burada yeri yoktur.

107 — Din adamlarından doğru yolu öğren, feylesoflardan değil. Zira papağan Hind'den gelir. Onu kimse Hazran'dan aramaz.

108 — Farzları edaya çalış, sünnete uy, usul öğren mezhepleri oku! Muhihi ve onun şekilleri nedir; aklidesi ve akranı kim oluyor?

109 — Namazını yedi niyaz suyu ile abdest alıp öyle edâ et. Yoksa böyle abdest almayana kardeşlerimiz cünüp derler.

110 — İçinde yedi derya bulunan bir su ile abdest alınmış ve namaz kılmış olsa dahi ibâdetini vecd ve tehalük ile eda etmeyen insanın namazı namaz değildir.

111 — Eflatunun üç ilim (Rıyazi, Tabii, İlâhi) ile edâ ettiği ibadeti bir koca karı birâze dört rek'at ile yerine getirir ve onun iki misli sevaba nail olur.

112 — Bir fakih Eflatun'a müraccahdır. Çünkü gözü ağrıyan bir insanı Kâmilin bir göz hekimi Kirman'ın ilaç satan yüz attar (attarlar aynı zamanda ilaç satarlardı) mdan daha iyi tedavi eder.

113 — Bugün Şeriat göz hekimi için ilk dünya bir dükkandır. O yolun yolcuları en değerli göz ilacı (sürme) olan kühlü'l-cevâhiri o dükkânda bulmuşlardır.

114 — Eğer din sürmesi istiyorsan dükkânında meleklerin havan döğdükleri o insanın (Hz. Muhammed'in) huzurunda havaneli gibi hizmet kemerini bağla.

115 — Bütün dünya bu havan sesi ile dolu. Ama efendi bunu işitmiyor. Çünkü onun nasipsizlik kulağına dalalet civası aktılmıştır.

116 — Felek bile bir sürme havanıdır. Ancak sürme yapmayı men için sanki onu tersine çevirmişlerdir. (Hz. Muhammed'den sonra peygamber gelmez).

Din Tahsili Veren Müesseselerimizin Manevî Şahsiyeti

Hayreddin KARAMAN
İzmir Yük. İslâm Enst.
Öğrt. Üyesi

BİLİNDİĞİ üzere ferderde şahsiyet birini diğerinden ayıran manevi ve umûmî karakteristiklerin bütünüdür. Müesseseleri de yekdiğerinden ayıran manevi şahsiyetler vardır. Meselâ bu mânada meclisin, ordunun, camiin... manevi şahsiyetinden bahsedilir. Bu şahsiyet gözle görülmez, elle tutulmaz fakat manevi bir gerçektir. Sahibi olan müesese ile beraber hisedilir, sevilir, sayılır, korkulur... Ferd, yüce bir manevi şahsiyeti temsil eden müesseseye dahil olunca benliğinde değişiklik hisseder, başkalaşır, o manevi şahsiyeti temessül eder. Bir iki ay önce liseden mezun olan bir genç, meselâ Harbiye'ye girince oranın manevi şahsiyet potasında eriyerek yeniden şekillenmiş, farklı bir ferdi şahsiyet kazanmış olur.

Bir büyük binâ tasavvur ediniz; bir hafta önce otel iken boşaltılmış ve meclis binâsı haline getirilmiş olsun. Maddî unsurlarda önemli bir değişiklik olmamakla beraber, bu ismin şahsiyetine büründür bürünmez orası, içine girenlerin, önünden geçenlerin hattâ tasavvur edenlerin gözünde ve gönlünde büsbütün değişir, daha ulvî his ve hâtıraları tedâf eder hale gelir. Şu halde müesseselerin manevi şahsiyetinde maddî unsurlardan ziyâde — cemiyet içindeki fonksiyonu, mazisi, mensuplarının taşıdığı vasıflar gibi — manevî unsurların rolü vardır.

* * *

Resmen din tahsili (terbiye ve bilgisi) veren müesseseler Kur-

an kursları, İmam-Hatip Okulları, Yüksek İslâm Enstitüleri, İslâmî İlimler Fakültesi ve İlahiyat Fakültesidir. Bu yazımızda, Maârif Vekâleti'ne bağlı bulunan son dördünün manevi şahsiyetleri ile talebesinde bulunan ve bulunması gereken vasıflar üzerinde duracağız.

Halkımız, esefle kaydedelim ki kültür bakımından mütecanis değildir. Kesin taksim ve isimlerden kaçınarak söyleyelim: Bu müesseselerin —umûmî ve teker teker— manevi şahsiyetleri hakkındaki telâkki de kültür ve bilgi farklarına göre değişiktir. Dini bilgisi bir takım menfi şekil ve örneklerle şartlanmış, mezkûr müesseseler hakkında da doğru bilgisi bulunmayan kimseler, meselâ, İmam-Hatip Okullarının ismini işittikleri zaman sağlı, sakallı, cüppeli, bereli, aşırı zayıf veya şişman, asık suratlı kimseleri; küflü ve ışiksiz odaları... belli belirsiz tasavvur eder ve bu tasavvurun ilhâm edeceği duygularla ürperirler. Bu okulları yakından tanıyan veya dini ve ona bağlı şeyleri sevmiş bulunan kimselere bu müesseselerin ilham edeceği duygular tabii daha başkadır. İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitülerini eserlerinden değil de isimlerinden tanıyanların, bu müesseselerin manevi şahsiyetleri üzerindeki duygusu ve düşünceleri için de —aşağı yukarı— aynı şeyler söylenebilir.

Bunlar müesseselerimizin dışındaki olan halkımıza ait bazı tesbitlerin kısaca arzıdır. Bu müesseselere mensûp talebeye gelince onların da önce dışarda iken, sonra da okulların manevî havasına girdikten sonra duygu ve intiba-

ları farklıdır. Yıllardır bu okullarda talebe ve öğretmen olarak bulunuyor, bir kısmı hakkında da mensuplarından bilgi alıyoruz. Bunlara dayanarak diyebiliriz ki umûmiyetle talebe bu müesseselerde aradığını bulamamaktadır. Buralarda aradığını bulamayan talebenin bir eksiklik ve tatminsizlik duygusuna kapılacağı, tatmin ve ikmâl için okul dışına taşacağı, dışardaki tesirler çeşitli ve kontrolsüz olduğundan bunun da birçok problemler doğuracağı tabiidir.

Müşahede ve kanâatimize göre durum bu olunca mezkûr müesseseleri aslında çok ulvî olan «manevi şahsiyetleri»ne kavuşturabilmek için ve böylece maddî kalkınmamızın, milletçe mutlu olmanımızın da şartlarından biri olan «dini irşâd» fonksiyonlarını hakıyla ifâ edebilmelerini sağlamak için devlete, bu müesseselerin idareci ve hocalarına ve nihayet talebesine mühim vazife ve mesuliyetler düşmektedir.

* * *

1. Hükümetler bu öğretim ve eğitim dâhî peşin hükümlerden, politik düşüncelerden uzak, önemli bir memleket meselesi olarak, ciddiyetle ele almalıdır. Ne yazık ki bugüne kadar tutulan yol bu olmamıştır. Meselâ:

a — Yıllardan beri asistan kadrosu yerilmediği ve ehliyetli öğretmen yetiştirmek için başkaca tedbirler de alınmadığı halde Yüksek İslâm Enstitülerinin sayıları artırılmış, —akademileştirmek bir yana — bu yüksek okullar orta öğretim seviyesine yaklaştırılmıştır.

b — İmam-Hatip Okullarının orta kısımları (I. devreleri) kapatılırken sözde tevhid-i tedrisat, eğitimde birlik prensipleri ve tek tip orta okul projesine dayanılmıştır. Halbuki bu okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bulunduğu göre tevhid-i tedrisatın ihlâli bahis mevzûu olamazdı. Eğitimde birlik ilkesine gelince: Önce birleşilecek millî-manevî esasların iyi tesbit edilmesi, sonra bütün maârif müesseselerinin, köklü bir reform ile bu birliği tesis edecek hale getirilmesi gerekirdi. Bu yapıldıktan sonra eğer İmam-Hatip Okullarındaki

egitim ve öğretimin aksak tarafları tesbit edilirse, orta kısmını kapatmak gibi garip bir tasarruf yerine programları gayeye uygun hale getirilmeli idi.

Şunu da unutmamak gerekir ki dev-lis, dev-geç gibi kuruluşlar ile eşkiya gürühu, din tahsili veren okulların bünyesinden çıkmamıştır. Şu halde Türk milletini seven, mâzisini sayan, onun yüce vasıflarını zedelemeyen, kültürünü dejenere etmeden muâsir medeniyet seviyesine gelmesini hedef edinen vatandaşlar yetiştirmek gaye ise ve bu esaslarda birlik temin edilmek isteniyorsa — İmam-Hatip Okullarından önce — diğer bütün maârif müesseselerine reformcu bir nazarla yönelmek ve el atmak gerekecektir.

c — Öğretmen okulları, Kız Sanat okulları hâlâ ilkokullara dayalı iken ve İmam-Hatip okulları bunlardan daha ziyade hususiyet taşıırken — on, onbeş yıl içinde, tedricen ve plânlı bir şekilde yapılacak — işe derhal bu okullardan başlamak normal olmasa gerekir.

d — İmam-Hatip Okulu mezunları için üniversitenin uygun bölümlerinin — hattâ İlahiyat Fakültesi'nin — kapıları hâlâ kapalıdır. İlkokuldan sonra yedi yıl tahsil gören, meslekî dersler yanında kuvvetli bir müsbet ilim kültürü alan bu memleket çocuklarını üniversite bünyesine sokmamak memleketin zararına, millî birlik ve beraberliğin aleyhine bir davranıştır.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Maksadımız, yukarıda sözünü ettiğimiz «politik düşüncelerden, peşin hükümlerden uzak, ciddiye... ele alma» teklifimize bazı deliller sunmaktır; bu da hâsıl oldu sanırım.

İDARECİ VE HOCALAR :

2. Dini tahsil müesseselerimizin idareci ve hocaları, manevî şahsiyet mevzûunda en büyük pay ve mesuliyeti taşıyan kişilerdir. Onların millet ve memleket sevgileri, ilim ve ehliyetleri, yurdun maddî ve manevî kalkınmasında rol alacak bir irfan ordusunu yetiştirme heyecanları, iman ve ümitleri ne kadar mevcut ve kuvvetli ise bu müesseseler de o kadar mevcut, kuvvetli

ve ulvidir. Küçük hesapları bir tarafa atmak, okullarımızın gayeye en uygun hale gelmesini ilk ve son hedef edinmek mecburiyetindeyiz.

TALEBE :

3. Bu müesseselerde aradığını bulamadığı için dışarıya uzanan, yuvasına sırtını dönen, bazı komplekslerin esiri olarak mesleğini gizleyen, parçalanıp zayıflayanlar var; işte bilhassa onlara sesleniyorum: Kardeşlerim! Sizler çok ulvî bir hedefe yönelerek denize açılmış bir gemidesiniz. Hedefin ulviliğini bildiğiniz veya bilenlerin tesiri altında kaldığınız için gemiye bindiniz. Binince gördünüz ki gemi yavaş seyrediyor, aksayan işler var, kılavuzu, kaptanı, tayfaları zayıf... Bu durumda iki yoldan birini tutabilirsiniz: Birincisi elbirliğiyle gemiyi ıslâh etmek, eksikleri gidermek ve aradığınızı bulacak hale getirmek. İkincisi belki daha konforlu ve sür'atli bir gemi bulurum ümidiyle işi gücü bırakıp etrafa bakmak veya birer ikişer suya atlamak. Şimdi soruyorum: Siz hangi yolu seçiyorsunuz? Eğer ikincisi ise milletin varını yoğunu sarfederek meydana getirdiği ve ümit bağladığı bu ulvî yuvaları ölüme terk ediyor, daha iyisini de yapmıyorsunuz demektir. Birinci yolu seçiyorsanız size zafer müjdesi veriyorum; önünüzde çok mükemmel bir örnek var: Her şeylerini Mekke'de bırakıp yalnız iman, ümit ve sevgileriyle Medine'ye göçen ilk müslümanları hatırlayın. Sıfatı âlemlere rahmet bir peygamber olan zâtın aç karnına mescid binasına taş taşıdığını, savunma hendeği kazılırken kazma salladığını, daha dün sıfatları büyük tüccar, asil kişi olan Ebu-Bekir, Ömer, Osman, Abdurrahman, Musab gibi zevâtın da aynı şekilde davrandıklarını unutmayın. Biliyorsunuz sonunda öyle bir ümmet ve devlet doğdu ki asırlarca onun manevî şahsiyeti mazlumlara aman, zâlimlere yaman oldu.

Siz mensûb olduğunuz büyük milleti düşünür, dokuzyüz bu kadar yıldır karış karış fethederek vatanlaştırdığı, çiftini bırakıp silâhına, silâhını bırakıp kalemine sarılarak geliştirip koruduğu şu

mübârek vatanın geleceğini size emanet ettiğini unutmaz; uzayan saçları, kalçalarını dışarı uğratan dar pantolonlarıyla sokaklara dökülen gençleri görüp istikbâl hakkında ümitsizliğe kapıldıkça — onlara da iyi, güzel ve doğrunun rehberi olacak bir nesil diye — size bakıp yeniden ümitlendiğini hatırlarsanız başaramıyacağınız iş, aşamıyacağınız engel yoktur. Sizin müesseselerinize yönelmeniz, onların ulvî olan manevî şahsiyetlerini korumak için titizlik göstermeniz, istikametinizden aslâ yüz çevirmemeniz ve bilhassa örnek davranış ve eserleriniz... yakın ve uzak çevrenizi tesiri altına alacaktır. O zaman dışardakilerin size bakışı değişecek, hocalarınız daha bir şevkle çalışacak, ilim ve ehliyet hâkim, cehalet mağlûb ve mahkûm hale gelecek, size uzanmak isteyen kötü niyetli eller yeisle geri çekilecektir.

Kardeşlerim, siz bütünleşmek mecburiyetindedesiniz! Önce din tahsili veren müesseselerin talebe ve mezunları olarak, sonra da yarının ümidi olan bütün gençlik olarak... Kitaplarda, dedi-kodu yerlerinde, iri, ufak kimselerin, kalem ve dillerinden saçılan mikroplara karşı muâfiyet kazanacak, birliğinizi bozmayacaksınız. «Yeminli Enstitü mezunları diyânetten İlahiyat mezunlarını temizleyeceklermiş.» denilecek, «Yeminli İlahiyatlılar din eğitimi sahasından Enstitüleri atacakmış.» denilecek ve daha nice iftiralar, propagandalar yapılacak; sizler kendinizden emin olduğunuz müdetçe bu fitne ve fesad tohumlarına gönlünüzde yer vermeyecek, yeşerme hakkı tanımayacaksınız.

Kuvvetli ve müstakil bir şahsiyet, iyi ahlâk, insanlık sevgisi, ilim, her sınıf insanı irşâd heyecanı, tevâzu, merhamet ve bilhassa birlik-beraberlik prensibi şiarımız olacaktır. Başka bir isimle değil, yalnız müessesenize bağlı bir isimle anılacak, aranacak, sevinecek ve sayılacaksınız.

* * *

«Hepiniz birden Allah'ın ipine sınıksız sarılın, ayrılmayın...» (Alî-İmrân: 3/139)

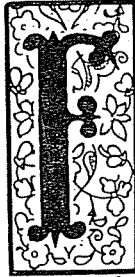
(Devamı sh. 56'da)

İktisat

Faiz - Banka
ve İslâm

Mustafa COŞKUN

II

FAİZİ iyice anlayabilmek için onun tarihi seyrine kısaca bir göz gezdirmek gerekir. Bunun için eski Yunan'dan başlayıp zamanımıza doğru geleceğiz.

a) Eski Yunan'da Faiz:

Eski Yunan'da iktisadi hayat, Yunanlıların Fenike ve Babililerle temasları neticesinde başlamıştır. Bu temaslar, M.O. VII. asırdan itibaren gelişmiş, VI. asırda ufak çaptaki bankaların kuruluşuna tesir etmiştir. IV. asırda da bankaların ekonomik rolleri genişlemiştir.

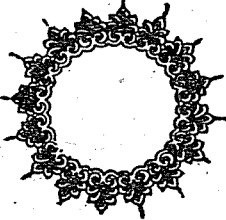
Dr. Feridun Ergin, Yunanistan'da büyük bankaların yanında ikinci planda faaliyet gösteren sarrafların varlığından ve bunların faizli mevduat kabul ettiklerinden bahseder. Faizin temeli ilk defa bu sarraflar tarafından atılmıştır.

Dr. Feridun Ergin, Yunanistan'da mabetlerin de kredi işleriyle meşkul olduklarını ve halk ile devletten topladıkları bağışlarla çok zengin hazinelere sahip olduklarını söyledikten sonra şöyle demektedir: «Mabetler bu hazineleri işletmekte ve kâr getiren işlere yatırmaktaydı» (1)

Demekki faizin Yunanistan'da başlangıç tarihi, M.Ö. V. ve IV. asırlardır. Fakat faizin kınandığı ve yasak edildiği devirler de vardır. Kendenin sonraki nesillere fikirleriyle yol gösteren Aristoteles (M.Ö. 384-322), faizi en ağır tabirlerle kötülemiştir. İlerde faiz hakkında ileri sürülen teorileri verirken genişçe bahsedeceğimiz gibi, Aristo'ya göre para, yumurtlayan bir tavuktur, ticarete bir mübadele vasıtasıdır. Faiz getirmek için kullanılamaz. Bu kuram (teori) in etkisiyle Yunanistan'da faiz yasak edilmiştir.

b) Roma'da Faiz:

Milattan önceki devirlerde Roma'da faizin hem de kanunla yasak edildiğini görmekteyiz. Fakat imparatorluğun genişlemesi ve tüccar tabakasının doğumu ile bu yasak yavaş yavaş gevşemiştir. Roma Cumhuriyet devrinde de faiz hadlerinin sadece sınırlandırılmasıyla yetinil-

miştir. Fakat Roma hukukunda âdi ödünçler için faizsizlik esastı. Aşağıda da görüleceği gibi, âdi ödünçlerde ödünç sözleşmesi yanında bir de sözlü anlaşma yapmak gerekirdi.

«Roma'da M.Ö. 342 yılında Lex Genucia adlı bir kanunla faiz tamamen yasaklanmış, fakat iktisadi şartlar dolayısıyla bu yasak uzun süre devam edememiş, Roma Cumhuriyet devrinin sonlarında faiz nisbetleri sınırlanmakla yetinilmişti. Roma hukukunda ödünç akdi, bugünkü Türk hukukunda ticari olmayan ödünçlerde görüldüğü gibi, esas itibarıyla faizsizdir. Faiz istenebilmesi için, mutuum (ödünç sözleşmesi) yanında ayrıca bir stipulatio (sözlü anlaşma) yapmak gerekirdi. Dar hukuk sözleşmesi mahiyetinde olmayan ilişkilerde ise, faiz stipulatio ile şart edilmesi zorunlu değildi, sözlü şekil kayıtlarına bağlı olmayan bir pactum (sözleşme) kâfi gelebiliyordu.

Roma hukuku'nda faiz sermayenin tamamı üzerinden ve aylık olarak hesaplanırdı. İmparatorluk devrinde en çok faiz haddi ayda yüzde bir; yani yılda on iki idi. Justinianus devrinde ise, bu nisbet yüzde altı'ya indirilmişti. Tacirler yüzde sekiz'e kadar faiz alabilirlerdi. Tanınmış ve mevki sahibi kimseler yüzde dörtten fazla faiz alamazlardı.» (2)

Görülüyor ki Roma'da faiz tamamen serbest bırakılan ve hoş görülen bir ticari muamele değildi. Ya tamamen yasak edilmiş veya faiz nisbetleri tahdit edilerek zararın az hadde indirilmeye çalışılmıştır. Âdi ödünçlerde ise faiz hiçbir zaman korunmamıştır.

c) Arabistan'da Faiz:

Taif, Mekke ve Medine Arabistan'ın en önemli şehirlerindendi. İslâm'dan önce bu şehirlerde faizli muamele almış yürümüşti. Taif şehrinde alınan borç zamanında ödenmediği takdirde misliyle ödenirdi. Meselâ: borç alınan 200 lira zamanında ödenmezse 400 lira, yine zamanı gelince ödenemezse 800 lira olur ve zamanla ödenemez hale gelirdi.

Bir ticaret merkezi olması dolayısıyla Mekke'de de faiz, muhitine hakim buluyordu. İslâm'ın

hakimiyetine kadar Medine ve diğer Arabistan şehirlerinde de durum aynıydı.

Ömer Rıza Doğrul, Razi'nin bu konudaki izahatını şöyle özetlemektedir: «Arapların cahiliyet devrinde faizini iki şekli hüküm sürüyordu. Biri karzen verilen bir mal mukabilinde, sermaye olduğu gibi bâki kalmak üzere her ay faiz almak, sonra borcun vadesi hulûl (gelince) edince sermayeyi geri almak. Şayet borçlu sermayeyi ödemiyecek olursa, faizi artırmak mukabilinde va'deyi uzatmak. Buna Nesie Ribası derlerdi. Ayet-i kerimenin (Bakara, 275) nazil olduğu sırada en çok hüküm süren riba ne'vi bu idi. İkincisi nakit ribası idi ki, bir akçe mukabilinde onun iki misli değerinde olan bir şeyi, peşin borç vermek suretiyle ele geçirmekti.» (3)

İslâm'dan önce zaten Arap ileri gelenlerinin yegâne gelir kaynağı faizcilikti. Bilhassa Kureyş ileri gelenlerinin herbiri bir bankerdi. Herbirinin kendisine has faiz verme şekli vardı. Kimi esas paraya bir miktar faiz ilâve eder bununla yetinirdi, kimisi de re'sü'l-mal (ana mal) e faizi ekler, ikisi toplamını yeni bir faize esas kabul ederdi. Buna mürekkep faiz denilirdi. Tecrid-i Sarih Tercemesinden aldığımız bilgiye göre, her ne suretle olursa olsun, Kureyş tefecilerine yakalanan ihtiyaç sahiplerinin bunlardan yakalarını kurtarabilmeleri müstesna bir tesadüfe bağlı idi. Bu sebepten borçlunun borcu seneden seneye artar, az zamanda ana paranın bir veya birkaç misline ulaşır. Bu suretle borç verilemeyecek bir hale gelince kavgalar, harpler başlardı. Cahiliyet devrinin bir çok muharebeleri bu sebebe yani ödenemiyen faiz borçlarına bağlıdır. (4)

d) Zamanımızda Faiz:

Zamanımız iktisadi düzenine damgasını vuran kapitalist devir, faizin meşru' görüldüğü devirdir. Zaman zaman faizin yasaklandığı ve kınandığı devirler olmuşsa da bu, devamlı olmamıştır.

Hristiyan dünyasında Tevrat ve İncil'in bazı öğretilerine dayanarak faiz yasaklanmıştır. Fakat bu yasak, şiddetini muhafaza ede-

memiş ve zamanla ihmal edilerek işlemez hale gelmiştir. Kilise hakimiyetinin zayıfladığı devirlerde faize karşı ılımlı bir davranış başlamıştır.

Prof. Kâzım Atıf'ın dediğine göre: «Borçlu borcunu zamanında ödemediği takdirde bir miktar tazminat ödemesi Kilise tarafından kabul edilmiştir. St. Thomas gibi Kilise sanadından (ileri gelenlerinden) olan bir alim bile parasından uzak kalan mukriz (ödünç veren) in uğradığı zararın ve geçen vakte göre kaybolan kıymetin tazmini lâzım geldiği kanaatındaydı.» (5)

16 ve 17. yüzyıllarda Kilise hukukçuları, yeni tefsir ve tevil yolları aramış neticede faizi, aşırı ve normal diye ikiye ayırmışlardır. Böylelikle faiz için bir çıkış yolunu bulunmuş oluyordu. 18. asırdan itibaren faizin haramlığı üzerindeki münakaşalar, faiz nisbetinin hangi hadden sonra fahiş olacağı üzerine dönmüştür.

İnsan tabiatındaki bencillik uzun zaman din baskısı altında tutulabilmiş fakat türlü tesirlerle egoist duygular, hürriyetini ilân etme imkânını bulmuştur. Öyle bir devir gelmiş ki, faiz oranı üzerindeki münakaşalar bile lüzumsuz sayılmış ve ihtiyaç sahipleri, vicdanlara terk edilmiştir.

Enver Kureşi bu hususta şöyle demektedir: «Nihayet öyle bir devir gelmiştir ki, Kilisenin faiz üzerindeki yasak kaidesi tamamen gevşemiş ve sonunda faiz hadlerini kontrol ve tahdit etme imkânları tamamen ortadan kalkmıştır. Hükümetlerin bile politikası altın ve gümüşün toplanmasına doğru çevrilmiştir. İngiliz kültürünün iktisadi yönden temsilcileri, Adam Smith ve Ricardo, faizi ödünç alanın elde ettiği kazanca mukabil, ödünç verene ödediği bir bedel olarak tavsif etmişlerdir.» (6)

Böyle olmasına rağmen Hristiyan Avrupa'da faizin yasak edildiği devirlere de rastlamaktayız. Nitekim «İngiltere'de faiz yasası, 1571; Fransa'da ise esas itibarıyla 1789'da kaldırılmıştır.» (7)

Şu halde bu tarihlere kadar faiz, her iki devlette de himaye görmemiş ve yasaklanmıştır.

Bugün Doğu Blokunun dayan-

diği sosyalist sistemde de faiz yasaktır. Fakat bu yasak, ahlâki bir nedenle değil, iktisadî bir doktrin sebebiyledir. İlâhî emir veya ahlâki kurullar, sosyalist görüşte gaye değildir. Marx'a göre, faiz işçinin iş-gücü istismarından doğan bir durumdur. Bunun için faiz yasaktır. Fakat tatbikat hiç de böyle değildir. Zira; Rusya, Mısır Cumhuriyetine vermiş olduğu kredilerden faiz almaktadır. Komünist sistem gayesinde samimi ise başka bir devlete vermiş olduğu kredilerden de faiz almaması gerekirdi.

Komünist sistemde şahsî mülkiyet ve hususî teşebbüs tanınmamıştır. Bütün mülk devletindir. Şahıslar, krediye ihtiyaç gösteren büyük yatırımlara girilemez, yatırım yapan da; zararı-kazancı göze alan da devlettir. Bunun için krediye, bankaya —şayet lüzumlu ise— FAİZE zaten ihtiyaç yoktur. Gerçi faizsiz bir sistemin dünya üzerinde tatbikatı oluşu önemli bir meseledir. Fakat Komünist sistemdeki faiz yasağı, yukarıda belirttiğimiz gibi ahlâki ve ilâhî düşünüşten değildir. Bunun için inandırıcı bir etki meydana getirememektedir. Şayet İslâm tatbik sahası bulmuş olsaydı, elbette komünizminki gibi yapmacık olmazdı. Çünkü İslâm dininin koyduğu hüküm, ilâhî ve ahlâkidir. Bu sebepten vicdanlara etki eder. Vicdan ile tatbikat arasında bir âhenk kurar. Emirleri bütün inançlılara aittir. Fakat İslâm, henüz tatbik kuvvetini bulamamıştır. Muhammed Kutub'un dediği gibi: «Bu iki nizam (İslâm ve Komünizm) arasındaki vakıa farkı, Komünizm kendi nizamını tatbik edecek kuvveti bulmuş, İslâm'a gelince O'nun henüz kendi kuvvetini toparlayamamış olmasıdır.» (8)

XIX. yy. içinde, banka-faizcilik usullerinde epeyce değişmeler oldu. Bugünün ticaret ve sanayi alanındaki esas temeller bu yüzyıl içinde atıldı. Büyük şirketlerin doğuşu, güçlü bankaların kurulmasını ve faizin yayılmasını kolaylaştırdı. Mahallî bankalar, birleşerek büyük kredi kurumları meydana getirdiler. Diğer taraftan banknot, madeni paranın yerini aldı ve bunları basma yetkisi

emisyon bankalarına verildi. Böylece faizli muameleler esaslı temellere dayandırılarak kanunların himayesine verilmiş oluyordu.

Türkiye'de XIX. yy. ortalarına kadar faizli muameleler resmen korunmamıştır. Müslüman olmayan Galatalı bankerler, gayr-i resmî olarak para işlemlerini yürütüyorlardı. «Kurulan ilk banka İstanbul Bankasıdır. —1847—. Daha sonra 1863 yılında Osmanlı Bankası kapitülasyonların yardımıyla bazı yabancı bankalar açıldı. 1867 yılında sonra tamamı yerli sermayeyle millî bankalar kurulmasına geçildi. İlk millî kurum olan Emniyet Sandığı da bu tarihte faaliyete geçti.» (9)

Türk bankacılığı Cumhuriyet dönemiyle birlikte oldukça değişiklikler gösterdi. Bunun üzerine yabancı bankaların işlerinde bir azalma millî bankalarda ise önemli gelişmeler kaydedildi. Banka ve faizli muameleler zapt-ü zapt altına alındı. 22 Mart 1303 (1885) tarihli murabaha nizamnamesinin bazı maddeleri değiştirildi. Türk Ticaret kanununun 1473. maddesi «Murabaha nizamnamesinin ticari işlere ait olan hükümleri kaldırılmıştır.» demektedir. Şu halde mezkûr nizamnamenin bazı hükümleri âdi ödüncüler için uygulanır.

Bugünkü ticaret kanunumuzun 8. maddesinde «Ticari işlerde faiz miktarı serbestçe tayin olunabilir» hükmü yer almaktadır. Âdi ödüncülerde ise Murabaha nizamnamesinin birinci maddesi uygulanır ki, o da yıllık % 9 dur. Şayet % 9 dan fazla olarak kararlaştırıldığı anlaşılırsa, % 9 a indirilir. (Murabaha nizamnamesi, md. 3)

«Azamî haddi aşan faiz, borçlu tarafından ödenmiş ise ticari işlerde, ödenen faizin haddi aşan miktarı «sebpsiz iktisap» sayılacak ve Borçlar kn. md. 62'den farklı olarak, ödeme «hataen» yapılmış olmasa bile geri istenebilecektir. Buna karşılık, âdi ödüncülerde aşırı olarak faiz kararlaştırılmış ise, alacaklı ve borçlu arasındaki hesap tamamen tasfiye edilip faiz ödendikten sonra geri istemek mümkün değildir. Böylece, âdi ödüncülerde faizin haddi aşan miktarı bir nevi «eksik

borç» (10) meydana getirmektedir. Murabaha nizamnamesinin âdi ödüncülerdeki faiz haddine getirdiği bir sınırlama da şudur: faiz ana parayı geçemez. Murabaha nizamnamesinin bu kuralı koyan 4. maddesi sadece ikrazat (ödünç verme) faizinden bahsettiği ve Murabaha nizamnamesi itcarî işlerde uygulanamayacağı için, bu sınırlama yalnız âdi ödüncülerde (11) değer taşıyacaktır.» (12)

Borçlar kanunu 113/2 maddesine göre, faiz borcu fer'î bir borçtur. Asıl borç ödendikten sonra, anlaşmada, evvelce işlenmiş bulunan faizleri isteme hakkının saklı olduğu bildirilmedikçe bu faiz istenemez.

«7 Ağustos 1970'te yapılan devlâtyondan sonra faiz haddi, sanayicilere ait senetlerde % 5'ten 7,5'a, diğer senetlerde % 7,5'tan % 9'a tahvil üzerinden avanslarda % 6'dan 7'ye çıkarıldı. T.C. Merkez Bankası mevduat karşılıkları faizlerinde değişiklik yapmadı. Ancak özel bankaların bir çoğu ikrazat faizinde olduğu gibi mevduat —bankaya yatırılan para— FAİZİNDE de yükseltme yaptılar. —yakış. ol. % 9— (13) (Devamı sh. 56'da)

- (1) Ekonomi Bilgisi, sa: 163.
- (2) Meydan Larousse, Faiz maddesi.
- (3) Tanrı Buyruğu, c: II, sa: 529.
- (4) Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. c: 6, sa: 387.
- (5) İktisat Dersleri, c: II, sa: 247.
- (6) Faiz Nazariyesi ve İslâm, sa: 27.
- (7) İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi, c: 4, sa: 250.
- (8) İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler, sa: 186.
- (9) Meydan Larousse, Banka maddesi.
- (10) Eksik borç: alacaklının dava yoluyla borçluyu ödemiye zorlamayacağı buna karşılık borçlunun, rızasıyla yaptığı ifanın geçerli olduğu ve geri alınmayan borç ki, zaman aşımına uğrayan borçlar ile kumar borçları gibi.
- (11) Âdi ödüncü: Karşılığında rehin bırakılmış alacaklar...
- (12 ve 13) Meydan Larousse, FAİZ maddesi.

MEVLÂNÂNA CELÂLEDDİN

Hayatı ve Eserleri Arasındaki İlgî

Dr. Neclâ PEKOLCAY

ONUNCU asırda Diyâr-ı Rûm'un en kuvvetli mutasavvıflarından biri olarak tanınmakla kalmayıp, İran mutasavvıflarının da bir önderi sayılan Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin mânevî terbiyesini geliştiren başlıca şahıs babası Bahâeddin Veled b. Hüseynü'l-Hatîbî olmuştur. İlm ü irfânı sebebiyle, Sultânü'l-ulemâ leka-biyle mâruf bulunan Bahâeddin, câmi ve medreselerde, halkı ve müridlerini irşad vazifesini üzerine almış, büyük bir takdir kazanmıştır. Meclislerine, hükümdarların ve devri ileri gelenlerinin katıldığından bahsedilmektedir. Kaynaklardan bazıları, Hz. Mevlânâ'nın, Hz. Ebû Bekr'in on birinci torunu olduğunu kaydediyorlar. Celâleddin'in anné tarafından da seyyidliği belirtilmekte, ceddî Ahmedü'l-Hatîbî'nin Abdullâhı Serahsî'nin kızı Fîrdevs Hatun'un aldığı, Hüseynü'l-Hatîbî'nin ondan doğmuş olduğu bildirilmekte, bu meyanda Abdülâh-ı Serahsî'nin Peygamber sülâlesine mensûbiyetine de işaret edilmektedir. Ayrıca, Hüseynü'l-Hatîbî'nin, Hârizmşâh Alâeddin'in kızı ile evlenmiş olduğu, kayıtlar arasında yer alıyor. Celâleddin'in annesinin Belh emîri Rûkneddin'in kızı Mû'mine Hatun olduğu da bildiriliyor.

Kaynakların ekserisinde, Celâleddin Rûmî'nin 6 Rebiülevvel 604=30 Eylül 1207'de Belh'te doğduğundan bahsedilmektedir; bu tarihi 1201, 1203 olarak gösteren kaynaklar yanında, 1200'den evvel çıkarılanlar var ise de, Mevlânâ'nın doğduğu şehir hakkında bir ihtilâf yoktur.

Bahâeddin Veled'in, oğlunun doğumundan sonra Belh'ten ayrıldığı bildirilirken, Fahreddin Râzî'nin şikâyeti üzerine Hârizmşâh Muhammed ile aralarının açılmış bulunması, moğul istilâsının Belh'e

yönmesi başlıca sebepler olarak gösteriliyor. Bahâeddin Veled yoldayken, Belh'in moğullar tarafından işgal edildiği (617 h.) İbtidânâme'de mukayyetir. Devletşâh Tezkire'sine göre, Sultânü'l-ulemâ Nişâpûr'da, yanında oğlu Celâleddin bulunduğu halde Attar ile görüşmüş, Attâr Esrarnâme'sini Celâleddin'e vermiştir. Fakat, Mevlânâ'nın hayatı hakkında belli-başlı kaynaklar olan İbtidânâme'de ve Menâkıbü'l-ârifin'de bu kayıt mevcut değildir.

Nişâpûr'dan Bağdad'a geçen Bahâeddin Veled şehir civarında rastladığı saray muhafızlarının nereden gelip nereye gittikleri sorusuna: «Allahtan geldik, Allaha gidiyoruz. Allahtan başka kimsede kudret ve kuvvet yoktur ki, bizi durdursun. Biz mekânsızlıktan geldik, mekânsızlığa gidiyoruz» sözleriyle mukabele edince, muhafızlar bu sözleri halîfeye ulaştırmışlar. Halife, yanında Şeyh Şihâbeddin Sühreverdi olduğu hâlde, Bahâeddin Veled'i karşılamaya gitmiş ve onu saraya davet etmiştir, deniliyor. Fakat, onun bu davete icâbet etmeyerek, bir medreseye yerleştiği de, verilen bilgiler arasındadır.

Oradan Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a geçtiği kaydedilmektedir. Haleb'den Malatya, Erzincan, Akşehir'e giden Bahâeddin Veled'in Akşehir'de Fahreddin Behramşah ve zevcesinin yaptırdığı hankahta bir yıl oturup, Konya'ya müteveccihen yola çıktığı, Risâle-i Sipehsâlâr'da mukayyettir. Sivas, Kayseri, Niğde yoluyla, evvelâ Lârende'ye geçtiğinden de bahsedilmektedir.

Babası Bahâeddin Veled'den kuvvetli bir dinî terbiye ve kültür alarak yetişen Celâleddin'in yine babasının arzusu ile Şerefeddin Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun ile Lârende'de evlendiği bildiriliyor.

Bahâeddin Veled'in Konya'ya geçiş tarihi İbtidânâme'de 1228 olarak gösterilmekte, Altun-Aba (İplikçi) medresesine yerleştirildiği, ders ve vaazlarının müridleri tarafından Maarif adlı bir eserde toplandığı bildirilmekte, orada vefât ettiği kaydedilmektedir. Bu sûretle Konya, Celâleddin âilesinin son durağı olmuş, Mü'mine Hatun ve Muhammed Alâeddin orada defnedilmiş, Celâleddin'in çocukları Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi orada doğmuştur.

Seçuklu devletin esası bir kültür ve tasavvuf merkezi Konya'da din ve ilme rağbet eden, inanç sâhibi bir müslüman olan hükümdar Alâeddin Keykubad I.'ın takdirini kazanmış bir babanın çocuğu olarak yetişen Celâleddin gerek irsen, gerek terbiye bakımından, bu âile ve muhitin tesirini devam ettirmiş, babasının ölümünü müteâkip de, halkın ve ilim adamlarının göz bebeği olmuştur.

Mevlânâ Celâleddin'in hayatındaki merhaleler içinde, babasının Anadolu'ya göç eden talebesi Tirmizli Seyyid Bürhâneddin'in müridleri arasına girmesi ve 9 yıl onunla berâber bulunması, hocasının tavsiyesine uyup, Şam ve Haleb'de iki yıl kaldıktan sonra, Konya'ya dönmesi, bilâhare Seyyid Bürhâneddin'in ölümünden sonraki yalnızlığında kendini fıkıh, tefsir, hadise vermesi, İran, Hindistan, Arap edebiyatlarının yanı sıra, rumca öğrenerek, yunan felsefesiyle iştigâl etmesi yer alır. Bu sırada vaazlarının toplandığı Mecâlis-i seb'a adlı eseri meydana getirmiştir ki, bu eserin şekil ve ruh bakımından Mesnevi'yi hazırladığına işaret olunmaktadır.

Daha sonra 1244'te, medrese dönüşü, sokakta Şemseddin Tebrizi ile tanışması onu yepyeni bir

hayata itecek, Şems'e bağlılığı, onun kaybından sonra Divân-ı kebir'i tekâmül ettirecektir.

1247'de Şems'in kaybolmasıyla yalnız kalan Mevlânâ, kuyumcu dükkânından gelen çekiç darbeyle semâ ettiğini gördüğü Celâleddin'in müridleri arasına katıldığı bildirilen Salâheddin Zerkub'un sohbetleriyle avunmaya başlayacak, hattâ gazellerinde Şemseddin gibi, Salâheddin mahlasını da kullanacaktır.

Onun, son halifesi Çelebi Hüsâmeddin'in teşvik ve gayretiyle Mesnevi'nin kaleme alındığı mâlûmdur, hattâ Mevlânâ'nın, bu eserine Hüsâminâme adını verdiği de bilinmektedir.

Mesnevi'nin tanziminden evvel Attar'ın Mantık'ı-tayr'ı ve Hakim Senâf'ın Hadika'sını okuyan mevleviler için bu iki kitap tarzında bir eser tertip etmesini söyleyen Hüsâmeddin Çelebi'ye Mevlâna: «Bana da öyle bir fikir ilhâm olundu» cevabını vermiş, sarığının arasından 18 beyti muhtevel bir kâğıt çıkararak, Çelebi'ye uzatmış, devamını ise, Mevlâna söylemiş, Hüsâmeddin Çelebi yazmış. Böylece bu 6 cildlik edebî ve tasavvufî şaheser vücut bulmuş.

Mevlânâ'nın hayatını bu son devresinde Divan olgunlaşıp Divan-ı kebir olurken, Mesnevi de aşk-ı ilâhiye susamış gönüllerin kaynağı olmuş, ayrıca herkese kendi dilediklerince neşve vermiştir. Onda hem fikir, hem his ve şiir vardır. Mesnevi'nin eski ve sahih nüshaları, beşerî tedâiler silsilesinin kopmayan halkaları olarak devam edip gitmektedir.

Nihâyet 672=1227 kışında Mevlânâ bu fânî âlemden göç edecek, fakat eserleri ölmezliği muhâfaza edecekler.

Muhterem Okuyucu...

İslâm Medeniyeti sizin mecmuanızdır.

Abone olunuz, abone bulunuz.

Okuyunuz ve okutunuz.

Teşekkür ederiz

MEHMET ÂKİF

Büyük Nâzım Dahî Sanatkâr

Cahid BALTACI

AN'ATI tanımadan Âkif'i, Âkif'i bilmeden, aruz nazımını edebiyatımızda eriştiği son merhaleyi kavramak mümkün değildir. Zira Âkif, san'atı ile hayatını aynı potada yoğuran ve zühre yıldızı gibi edebiyatımızı aydınlatan son ışığımızdır.

Nâci'den sonra son Osmanlı nesli, iki büyük nazım tanıdı. Biri aradığını bulamamanın ızdırabı içinde kendi helâkını hazırlayan Fikret, diğeri davaların davasına gönül veren Âkif... Her ikisi de nazımda üstaddılar ve san'atta kemâl Âkif'tedir. Fakat davâ yönünden kıyas çok güç!.. Bu, zulmetle nuru kıyaslamak gibi bir şey!.. Neslimiz henüz Âkif'in sesinin üstüne çıkan bir ses «ton» işitmedi ve halâ semâlarımızda onun sesi dolaşmaktaadır:

**Donanma, ordu yürürken muzafferin ileri,
Üzengi öpmeye hasretti garbın elçileri!**

Mısraları, Âkif'in kulağımızda çınlayan gür sesi, «ton» un son frekansını aşan «hoş sedâ» sıdır.

Ya Çanakkale müdafaasındaki «ton», sanki mehmetçiğin şehâdet mertebesine yükseldikten sonra lâmekanlardan haykırdığı bir ses!..

**Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim gel seni tarihe! desem sığmazsın!
Here ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitap...
Seni ancak ebediyetler eder istiâb.**

**Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihad...
Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana âğuşunu açmış, duruyor Peygamber.**

Yüksek duygu ve düşüncelerin en güzel ifadecileri olan san'atkârları iki kısmında incelemek mümkündür. Bunlardan bir kısmı hayattan kaçmaya çalışan, ruhlarına tatmin arayan, fakat bir türlü tatmin imkânı bulamayan betbahtlardır. Bunlar, kendi koydukları bir takım kalıplarda tatmin arar ve âfâka yükselemeyip, kendi mahpushânelerinde can verirler. Bizde bunun tipik misâli «san'at san'at içindir» tezini savunan Servet-i Fünûncularda görülür.

Diğer sınıf ise kendi aczini idrâkle tatmin için sonsuza, yani Allah'a yönelirler. Tarihte dâhi san'atkârlar daima bu gruptan çıkmışlardır. Fuzûli, Sâdi, Mevlânâ, İkbâl ve Âkif hep bu mecrayı tutmuşlardır. Âkif sonsuza yücelten ışığı buldu, Kur'an'a sarıldı, teslimiyet aşkını tattı. Bunun için onun san'atı, ne şekil, ne renk, ne heyecan ve ne de sadece duygudur. O, kesret âleminde vahdet âlemine yükselen kırılmaz bir ışıktır.

Seçtikleri mevzu ve kullandıkları malzeme itibarıyla edebiyat tarihimizde şâirlerimiz iki grupta mütalâa edilirler. Daha çok yüksek yaşayışı ve bilgileri konu edinen ve yüksek tabakanın anlayabileceği bir lisanı kullanan divan şâirleri ve halkın içinden çıkıp, onların dilini konuşan halk şâirleri... Âkif ise divan nazımını ve sade halk lisanını seçmekle her iki kitleye de hitap edebilen tek millî şâirimizdir.

İdeal, zihni daima sonsuza yaklaştıran, ona tatmin imkânları arayan din, ah-lâk, san'at ve ilme ait tasavvurlardır. İdeallerin ulviyetinin dereceleri sonsuzluğa olan nispetleriyle ölçülür. Sonsuzluk karakterini taşımayan tasavvurun ve ideal miyarında yer alamayan san'atın değeri yoktur. Güzel ifade, çekici üslup, san'atta olgunluk, san'atkârda gaye değildir. San'atta gaye, sonsuzluk; kâmil, sonsuzdan gelen akisleri san'atkârda icra ettiği tesirdir. San'at eseri meydana getirmek gayesiyle dolap beygiri gibi kendini zorlayan nazım'a acırım. Zira eserinin hiç bir san'at değeri olmayacaktır... Sana'tta ideal, idealde san'at, işte Âkif'in san'at cephesi...

Âkif, başlangıçta san'atını ideale basamak yaptı ve bu basamaklardan yükselerek dâhi san'atkâr oldu. Âkif'in san'atı Kur'an-ı Kerim'den geçen sonsuzluk idealinde düğümlenir. Onda san'at, Kur'an-ı Kerim gibi bir mucize şâhikasında ör-gülendiği için, onun idealizmi gibi san'atı da çok cephelidir.

Âkif, yedi kitaptan ibaret Safahat'ında, mérhale mérhale gerçek san'ata yükseldi. Hatta yedinci kitapta san'atın dahi ifadeden âciz kaldığı, gerçek huzuru arayan bir veli gibi Yunus'un, Mevlânâ'nın hazzını tatmaya çalıştı. Safahat, Âkif'in ruhuyla beraber yükselen san'atının çeşitli safhalarıdır. İlk iki kitap, çıraklık, altıncı kitaba kadar kalfalık ve onu takip edenler de ustalık devridir (1). Bu safhalar âdetâ Sinan'ın çıraklık devrinde inşa ettiği Şehzâde-başı, kalfalık devrinde yaptığı Süleymaniye ve ustalığında yükselttiği Selimiye camilerine benzer (2).

Yedi kitap içinde «Âsım» adını verdiği altıncı kitap, Safahat içinde bir altın penceredir. Bu pencerede şâirin san'atını, felsefesini, iman salabetini ve yapmak istediği gerçek inkılabı görürüz. Şâir bu idealini «dört başı mâmur» Âsım'la senbolleştirerek san'atta gerçek şahsiyeti âbideleştirdi. Âsım, bir aktör veya bir roman kahramanı değil, bütün varlığını davasına adayan bir İslâm mücahididir.

Yedinci kitap, hakka ilticanın arandığı mistik bir kapıdır. Burada hayatın olduğu kadar, düşüncenin, duygunun ve san'atın berraklaştığı, ideale en çok yaklaştığı görülür.

San'atkârın eserinde büyük bir yer işgal eden ifade, doğrudan doğruya san'atkârın hayatı ve duygularıyla ilgilidir. Ömrünü dertler arasında, binbir mücadele ile geçiren, onların ıztıraplarını ruhunda duyan ve onlara bir merhem olmaya çalışan insan, büyük insan; O çileli hayatın terennümünü yazan şâir, üstad şâirdir. Âkif, koca bir imparatorluğun param parça olduğu bir devirde yaşamış, hayatını muz-taripler arasında geçirmiş, onların yaralarında ciğeri yanmış bir halk şâiridir:

Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğirim

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.

Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım.

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım.

Âkif'e göre san'at cemiyet içindir ve san'atkâr cemiyetin hâdimidir. Onun ikinci kitaptaki muhavereyi Seyfibaba manzumesi san'atın fazilete hizmetinin bir şaheseridir:

Ortalık açmış, uyandım. Dedim, artık gideyim,

Önce amma şu fakir âdemi memnun edeyim.

Bir de baktım ki: Tek onluk bile yokmuş kesede;

Mührüm boynunu bükmüş, duruyormuş sade!

O zaman koptu içimden şu tahassür ebedi:

Ya hamîyyetsiz olaydım, ya param olsaydı!

San'atına büyük tesiri olan hayatı ise, san'at anlayışının da terennümü olan şu mısralardadır:

Safahatımda evet, şiir arayan hiç bulamaz;

Yalnız, bir yeri hakkında «hazindir işte bu!» der.

Küfe?

— Yok,

— Kahve?

— Hayır

Hasta?

— Değil,

— Hangisi ya?

Üçbuçuk nazma gömülmüş koca bir ömr ü heder.

Gerçekten Âkif, hayatını şiiriyle meczeden ve san'atı ile terennüm eden bir şâirdir. O, safahatını sadece duymamış, bizzat yaşamıştır.

San'atına tesir eden ruh haline örnek ise şu mısralarda en güzel ifadesini bulur:

Utandım ağlayarak, ağladım utanmayarak!

Âkif'in şiirlerinde görülen iniş ve çıkışlar, onun san'atına has, bir hususiyettir. Bu öyle bir özelliktir ki, şiiri, dış kalıpları ve mânasıyla dalgalandırır. Heyecanlı mısralarda aruzun hareketli bahirlerini, durgun mısralarda mânasına uygun bahirler yer alır (3). Bu, âdetâ bir sandalın dalgalı bir denizdeki iniş, çıkış ritmine benzer.

Sert ifadelerinde:

fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün

veznini;

Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile...

Âdem aldatmaksa maksat, aldanan yok, nâfile!

Kaç hakiki müslüman gördümse, hep makberdedir;

Müslümanlık, bilmem amma galiba göklerde!

İstemem, dursun pâyânsız mefâhir bir yana...
Gösterin ecdâda az çok benziyen bir kan bana!

Fikri şiirlerinde:

Mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün

veznini;

Şu sessiz kubbenin altında insandan eser yokmuş!

Diyorduk: «Bir buçuk milyar!» Meğer tek bir nefer yokmuş!

Sofiyâne duyuşlarında:

Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün

veznini kullanmıştır.

En üstün san'at, en güç erişilebilen san'attır. Herkesin çıkabildiği dağ, yüksek değildir. Âkif, daima san'atta güçlüğü kolaylıkla ifade etti.

Bazı san'atkârlar, şiirde nazmı öne alır, mevzuu ihmal ederler. Bazıları da bunun tam aksini yaparlar. Heriki halde de meydana getirilen eser nâkıstır. Âkif, mevzuu öne aldı, fakat nazmı ihmal etmedi. Onu ifade edebilecek nazmı aradı. Bu karakteriyle Âkif, ne yalnız nâzım, ne de sadece mevzu şâiridir. O, san'atta nazmı, sesi, tonu aradı. «aruzun orkestrasyonunu yaptı» (4) ve bütün bunlarda bize kendi sesini dinletti. San'attaki bu iki esas unsuru birleştiren, onların sentezini yapan ve aruzu pürüzsüz bir tabiilikle dilimize en güzel bir şekilde tatbik eden tek ressam —şâirimizdir—.

Büyük san'atkâr geniş bir fikir, duygu denizinde yaşar. O kadar ki, düşündükleri ve duyduklarının tümünü anlatmaya ne kalemi, ne de ömrü vefâ eder. Belki ancak onların cüzi bir kısmını bize sunabilir. Bunun içindir ki, bütün büyük san'atkârlar muztariptirler. Âkif'te bu, son haddine ulaşır:

Benim de kalb-i harâbümde duyduğum hicran,
Henüz duyulmadı, mızrabımın lisanında.

.....
Ağlarım, ağlatamam, hissederim söyleyemem;

Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârim!

SİNAN nasıl mermere İslâmın ruhunu nakşetti ve onu dile getirdiyse, Âkif de nazma ses güzelliğini soktu ve onunla mûsikimizi inlettii. Safahatın ilk kitabında:

Safahatımda şiir arıyorsan, arama;

Yalnız bir yeri vardır ki, hazindir, göster!

— Küfe?

— Yok,

— Kahve?

— Hayır,

— Hasta?

— Değil,

— Ya hangisi?

Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder
şeklinde hiç kusuru olmayan kafiye ile yazdığı halde Âkif için son şekil değildir. Ve onu, diğer tab'ında şöyle değiştirecektir.

Safahatımda evet, şiir arayan hiç bulamaz!

Yalnız bir yeri hakkında «hazin işte bu!» der.

— Küfe?

— Yok,

— Kahve?

— Hayır,

— Hasta?

— Değil,

— Ya hangisi?

Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ümr ü heder

En büyük fazilet, insanın kendi kusurunu görebilmesidir. Bu, san'atkârdan olursa daha büyüktür. Âkif ömrü boyunca bu yolda yürüdü, kendi kendinin münek-kidi oldu. Bunun içindir ki, nazımda pürüzsüzlüğü, san'atta sonsuzu gaye edindi. Safahatta değiştirdiği birçok mısralar, onun san'atındaki titizliğini ve güzeli arayışını gösterir. Hatta matbaada basılırken bile manzumeleri değiştirdiğinin gözden kaçmayışı, onlari san'atkâr ruhun derinliğini gösterir. Zaten bunu kendisi de «eğer akşam yazdığım şiirleri sabahları yırtmasaydım, kütüphaneler, benim şiirlerimle dolardı.» (5) demekle ifade etmişlerdir. Onun bu husustaki kıstası şu idi. «Beni bile tatmin etmeyen eser, başkalarını nasıl doyurabilir?» (6).

Kudretli san'atkâr ferdi heyecanlarını başkalarına doğrudan doğruya intikal ettirebilen ve onlara aynı heyecanı duyurabilen san'atkârdır. Mehmed Âkif bunu muvaffakiyetle başardı. «Bülbül» ü, «Çanakkale Şehitleri» ni okurken veya dinlerken aynı heyecanı duymamak mümkün değildir. Bu bakımdan Âkif edebiyatımızda kendine mahsus kürsü kuran bir heyecan şâirimizdir (7).

Samimiyet san'atkârda aranacak esas unsurlardan biridir. Bu hasletten mahrum olan san'atkârın eseri, unutulmaya mahkûmdur. Âkif, bütün eserlerini, samimiliğine borçlu olduğunu söyler ve tevazuun erişilmesi kolay kolay mümkün olmayan örneğini verir:

Ne hüviyette şu karşımdaki duran eş'arım;

Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;

Ne tasannu bilirim, çünkü ne san'atkârım,

O, tasannuya uğraşmadı, fakat san'atın en güzelini terennüm etti.

Âkif nazım tekniği bakımından umumiyetle san'atını iki şekilde örgüledi: Didaktik, lirik (8). Fikir olarak da İslâm rasyonalizmine bağlıdır (9). Âyet ve hadislerin tefsiri mahiyetinde olan şiirlerinin çoğu didaktiktir. «Süleymanye Kürsüsünde», «Fatih kürsüsünde», «Hakkın sesleri» ve bazı hatıralarında hep bu tarzı kullanmıştır.

Vecd ve aşk içinde yazdığı bir takım şiirleri de vardır ki, bunlar Âkif'deki lirizmin en güzel örnekleridir. «Leylâ, Gece, Hicran, Secde» bu şekilde yazılmışlardır. Leylâ hariç diğerlerini hep Mısır'da yazmıştır (10).

Âkif, gerek lirik, gerek didaktik ve gerekse epik şiirlerinde çoğu zaman aruz vezninin mesnevi şeklini kullanmış, «tasvir» ve «tahkiye» ile örgülemiştir (11). Bununla beraber son Safahata ilâve edilen kıt'alar ve muhavere hikâyeler tarzındaki muhtelif şiirleri onun nazım tekniği bakımından da çok cepheli olduğunu gösterir.

Âkif, ondokuz yaşında Zeynep'in türküsüne nazire olarak yazdığı hece vezni ile birinci Safahatın ellinci sayfasındaki «Bayram» manzumesi içinde kullandığı hece vezni hariç, bütün şiirlerinde aruz veznini kullanmıştır (12). Fakat bu, onun hece veznine düşman olduğunu göstermek. Bunu bizzat kendisi bazılarının aruz vezninden korktuklarını halbuki aruzun kendisinden korktuğunu ve şâyet Ziya Gökalp bey kızmaya Türk gençliğine örnek olacak hece vezni şiirler yazacağını söylemekle bâriz bir şekilde ifade etmişlerdir (13). Ona göre şiirde asıl olan manadır. İster hece, ister aruz vezni olsun mana ifade etmiyorsa boştur. Aruz veznini tercih ettiği aruzun daha çok gelişmiş olmasından ve ona olan an'anevi bağlılığından (14).

San'atın zirvesine yükselen büyük şâir Âkif, edebiyatımızda velud şâirlerimizin başında yer alır. Yedi ciltlik Safahatında takriben 12 bin mısra nazmetmiştir; yani 6 bin beyit. Birinci Safahatta 3 bin, ikinci Safahatta bin, üçüncüde beşyüz dördüncüde bin sekizyüz, beşincide binaltı yüz,, altıncıda ikibin beşyüz, yedincide binbeşyüz, beyt kullanmıştır (15). Son devirde hiç bir şâirimiz bu kuvvette ve bu kadar çok manzume kaleme almamıştır.

GERÇEK san'atkâr her şeyi tabiatta olduğu gibi hakıyla görebilen san'atkârdır. Âkif eserlerinde daima realist olmanın örneklerini verdi:

Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

Çok cepheli Âkif'in en çok muvaffak olduğu sahalardan ikisi de tasvir ve teşbihtir. Edebiyatımızda bu kadar canlı tasvir ve teşbihlere rastlamak güç, hatta mümkün değildir. Bunlar içinde «Mahalle kahvesi» yalnız bizim edebiyatımızın değil, dünya edebiyatının bir incisidir:

Çamurlu bir kapı, üstünde bir deyirmi delik;

Önünde tahta mı, toprak mı? sorma, pis bir eşik

Şu gördüğün yer için her ne söyleyen caiz;

Ahırla farkı: O yemliklidir, bu yemliksiz!

Zemini yüz sene evvel döşeme malta imiş...

«İmiş» le söylüyorum, çünkü anlamak uzak iş,

O bir karış kirin altında hangi maden var?

Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,

Mavun cilâsına batmış tütünle nargileler;

Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden,

Dikilmi şortaya boynundan üstü az koyu al,

Vücudu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.

Şu var ki, bilmeyen insan görürse birden eğer,

«Balıkcının kara saçtan yapıma heykeli!» der.

Mehrum bunu bir sohbetinde şöyle anlatır: «Benim şiirimde öyle yüksek hayaller bulunmaz. Ben şiirde hayale dalmam. Ben, âdi şeylerden bahsederim. Meselâ bu taş, ona taş derim. Hacer-i semâvi demem. Bu tahta, ona tahta derim. Taht demem. Eşyanın hakikatlarını hayal kuvvetiyle değiştirip, mâ tefkattabia bir şekle koymam, her şeyi olduğu gibi görür, görüldüğü gibi tasvir ederim (16).

Diğer bir sohbetinde de merhum, eserleri içinde en çok Mahalle kahvesini beğendiğini ifade eder: «Bence en güzel yazdığım eserlerimin biri, Mahalle kahvesidir. Çünkü o şiirde bir mahalle kahvesinde olan şeyleri, olduğu gibi görürsünüz. Hatta muayyen bir kahve tasvir ettim, kahve sahibine o şiiri okudukları zaman:

— Bu herif muhakkak böyle yerlerde yetişti, demiş.

Bence, şiirlerimin bir vasfı her şeyi olduğu gibi görmek ve göstermektir.

Âkif'in aruza olan vukufu da harikulâdedir. O kadar ki, âdeta onun elinde aruz bir «tüleci çamuru» dur. Onu istediği şekilde ve hiç güçlük çekmeden kullanabilir. Bunun içindir ki o, eserini selh-i mümteni (17) ile yazmıştır. Bu hususiyetindedir ki, edebiyatımızda Âkif, şiirle resim çizmiştir. Bu bakımdan Safahat Âkif'in elinde fırça ile cemiyetimizin dertlerini tablolastırdığı bir milli hayat albümüdür.

Edebiyatımızda Âkif, hikâyeyi nazma sokan ve muhavere tarzı şiiri muvaffakiyetle başaran en ileri san'atkârimızdır. Eserlerinin bir çoğu karşılıklı konuşma şeklindedir. «Küfe» bunlar içinde en çok şöhrete ulaşmıştır (18).

Bir hamal küfesiymiş... acep kimin derken,
Onüç yaşında kadar bir çocuk öteden;
Gerildi tekmeyle indirdi öyle bir küfeye,
Teker, meker küfe bitâb düştü tâ öteye.

— Benim babam, senin altında öldü, sen halâ,
Kuruntu ile yat sokağın ortasında böyle daha,
O anda karşığı evden bir orta yaşlı kadın
Göründü:

— Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın,
Ne istedin küfeden yavrumsu? ağzı yok, dili yok...
Baban sekiz sene kullandı... hem de derdi ki «çok»
Uğurlu bir küfedir... kalmadım hemen yüksüz»
Baban gidince kaldı âdeta öksüz,
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini,
Bebekmişin daha öğrenmedin mi sen işini?
Dedim ki ben de:

— Ayol dinle annenin sözünü,

Fakat çocuk bana haykırdı, ekşitip yüzünü.

— Sakallı yok mu işin? git cehennem ol şuradan

Ne durlanıp duruyorsun, sabahleyin oradan.

YEDİ ciltlik Safahatıyla edebiyatımızda büyük bir şiir antolojisi meydana getiren Âkif, bütün Safahatı değil, sadece Bülbülü ve Necid çöllerini yazsaydı yine muvaffak bir san'atkâr ve yalnız Çanakkale'yi terennüm etseydi, yine milli şair sayılacaktı (19).

Canlıda ruh ne ise, san'atta da asalet odur. Kozmopolit eserler hiç bir san'at değeri arzetmezler. Âkif, san'atta daima bunu aradı, ve san'at dünyasında âbideleşen bir uslub meydana getirdi:

O başka... sorsalar, uslub için şudur denemez.

Asalet olmak san'atta evvel;: Bu melez.

Hayır melez değil... belki birçok uslubun

Halita hâli ki, tahlile kalkışılca: uzun!

Nevib eser arıyorsan: sebile bak, işte...

Taşıp taşıp dökülürken o şi'r-i berceste,

Safayı fitrat şahid ki tertemiz aslı;

Damarlarında yüzen kan, can da Osmanlı!

Görüp bu cüşîşi san'atta, ruh-i ecdâd,

Biraz sıkımalı şehrin, sıkılmaz evlâdı!..

Büyük nazım Âkif, nazım anlayışını şu teşbihle anlatır: Cümle teşkili, şöyle bir aile teşkiline benzer. Kelimeleri bir biriyle evlendirirken vücudlarındaki sıhhat ve kuvvete çok dikkat etmek lâzımdır. Çürük ve zayıf vücudlu ana ve babadan cılız

ve cansız bir yavru doğacağı gibi, sağlam ve gürbüz anne ve babadan da kanlı, canlı, güçlü çocuklar meydana gelir.»

Cümlelerin kelimeleri anne, baba gibidir. Mazmun da doğan yavru yerindedir. Yanyana getirilen kelimeler iyi seçilmez, kuvvetli olup olmadıklarına dikkat edilmezse mahsul-ü izdivaçları olan mâna; maksat mazmun yavruları cansız, cılız, çürük vücudlu doğar ve solgun cehreli yaşar (20).

Bütün bunlardan sonra kat'iyetle deriz ki, bayrakla kefenlenen tek büyüğümüz Âkif (21), kuvvetli değil, edebiyatımızda hiç kimsenin kürsüsüne yükselemediği (22) dehşetli bir nazımdır (23).

Mevzûn düşürür, saçmayı bir saçma adam var,

Mazmun sayıklar gibi manzumê sayıklar.

Hayatıyla meczettiği san'atı ise, gerek ideal, gerek mevzu ve gerekse san'atın bütün unsurlarını başarı ile kullanmanın üstünde bir karakter arzeder ki, o, sadece Âkif'e aittir. Edebiyat tarihi, Âkif'ten daha büyük bir İslâm ve Türk şairi tanımaz (24). Âkif san'atın zirvesinde taht kuran bir san'atkârdır. Bunun için diyoruz ki onun san'atı, ne şekil, ne renk, ne heyecan ve ne de sadece duygudur. O, kesret âleminde vahdet âlemine yükselen kırılmaz bir ışıktır.

(1) Nureddin Topçu, Mehmed Âkif, Milliyetçiler Derneği yay. N. 14 biyografiler 2, İst. 1961 Belediye Kütüp. K/3325

(2) Aynı eser.

(3) Âkif Safahatı yazarken muhtelif aruz bahirlerini kullanmıştır. Güzel bir araştırma yapan Fevziye Abdullah Tansel, Âkif'in onbir çeşit vezin kullandığını, ve yine bu hususta iyi bir araştırma yapan M. Behçet Yazar da merhumun ondört vezin üzerine Safahatı yazdığını söylemektedir.

A. Ziya Tansel'e göre, Âkif'in kullandığı vezinler:

- 1) Mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün,
- 2) Feilâtün, feilâtün, feilâtün, feilün
- 3) Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün
- 4) Feülün, feülün, feülün, feül,
- 5) Müfteilün, müfteilün, müfteilün, müfteilün
- 6) Müfteilün müfteilün, fâilün

Mürekkep vezinler:

- 1) Mefâilü, mefâi, mefâilü, feülün
- 2) Mefâilün, feilâtün, mefâilün, feilün
- 3) Mefülü, mefâilün, feülün
- 4) Feilâtün, mefâilün, feilün
- 5) Müfteilün, fâilün, müfteilün, fâilün

(Fevziye Abdullah Tansel: M. Âkif Hayatı ve Eserleri. Şehir Mat. İst. 1958, Belediye Küt. K/2975 s. 169-172).

M. Behçet Yazar da şu vezinleri kullandığını yazıyor:

- 1) Feilâtün, (Fâilâtün) feilâtün, feilâtün, feilün
- 2) Mefâilün, feilâtün, mefâilün, feilün
- 3) Mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün
- 4) Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün
- 5) Mefülü, mefâilü, mefâilü, feülün
- 6) Feilâtün, (fâilâtün) mefâilün, feilün
- 7) Mefülü, fâilâtü, mefâilü, fâilün
- 8) Mefülü, mefâilün, feülün
- 9) Mütefâilün, mütefâilün
- 10) Mefâiletün, mefâiletün
- 11) Rübâi vezni
- 12) Feülün, feülün, feülün, feül
- 13) Müfteilün, müfteilün, fâilün
- 14) Müfteilün, fâilün, müfteilün, fâilün

(M. Behçet Yazar, Mehmet Âkif hakkında bir tetkik. M. Âkif Hayatı, Eserleri, ve 70 Muharririn Yazıları. s. 150-154 Toplayan Eşref Edip Âsar-ı İlmiye Kütüp. Neşr. «1357, 1938» Belediye Küt. K/4014).

(4) Mithad Cemal Kuntay: Âkif'in San'atkâr Tarafı Hakkında Notlar 1965, Saf. 6, basım İst.

(5) Mehmed Âkif'ten Hatıralar. «Eşref Edip».

- (6) Aynı eser.
 (7) İsmail Habib Sebük, M. Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.
 (8) Prof. Ali Nihad Tarlan, M. Âkif Hak. Tetkik. M. Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.
 (9) Nevzat Ayas, Aynı eser.
 (10) Fevziye Abdullah Tansel, M. Âkif, Hayatı Eserleri, Kanaat Kitaevi, İst. 1945, Belediye Kütüphanesi K/2975.
 (11) Ali Ekrem. Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.
 (12) Âkif'in kullandığı nazım şekilleri:
 1) Mesnevî tarzı: Manzumelerinin ekserisini bu vezinle yazmıştır.
 2) Muhammes: Mezarlık şiirini bununla yazmıştır. Safahat Sh. 47, İstibdat, Sh. 103, Ezanlar manzumesinin ilk kısmı Sh. 125, Bir Mersiye Sh. 135, İslâm Diyarı ilk kısmı Sh. 8 hep bu vezinle yazılmışlardır.
 3) Gazel: Yedinci Safahatta: Ne Eser, Ne Semer, Sh. 70, birinci Safahatta Bir Mersiye Sh. 133.
 4) Müseddes: Birinci Safahatta Merhum İbrahim Bey manzumesi sh. 70.
 5) Kıt'a: Mezar kitâbesi, sh. 168, Gül ve Bülbül sh. 169, bir iki tercüme, sh. 169, Yemişçi İhtiyar, sh. 191, İtiraf, sh. 191, üçüncü Safahatta Hazin Bir Mevlut Gecesi, sh. 45, yedinci Safahatta, Hüsrân sh. 5, kıt'alar, sh. 61, yine kıt'alar, sh. 81, Mehmed Ali'ye, sh. 15.
 6) Rübâi: Vahdet manzumesinin son beytinde kullanılmıştır:
 Nisyâne çıkan yolda mı kaldın gümrâh?
 Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh

Safahat 7. sh. 487)

- (13) Mehmed Âkif'ten Hatıralar. Eşref Edip.
 (14) Fevziye Abdullah Tansel. M. Âkif Hayatı ve Eserleri.
 (15) M. Behçet Yazar. M. Âkif Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, sh. 473.
 (16) Mehmed Âkif'ten Hatıralar: Eşref Edip.
 (17) Eşref Edip, Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.
 (18) Fevziye Abdullah Tansel. Mehmed Âkif, Hayatı, Eserleri.
 (19) Abdülkadir Karahan. M. Âkif, yazarlar: N. Atsız, M. Turhan Tan, Dr. İhsan Abdurrahman Konuk, Nâmık, N. Salih, M. Kemal Ergenokon, Ahmed Rûhî, Necmi Gözen, Muzaffer Kemal. Toplayanlar: M. Sencer, N. Salih. Bozkurt Basımevi, İst. 1937, Belediye Küt. K/696.
 (20) M. Âkif'ten Hatıralar, Eşref Edip.
 (21) Fethi Tevetoğlu. M. Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharrirlerin Yazıları.
 (22) Prof. Fuad Köprülü. M. Âkif, Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, Sh. 349.
 (23) Prof. Ali Nihad Tarlan, M. Âkif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları.
 (24) Cenap Şahabeddin. Aynı eser.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Safahat: M. Âkif Ersöy.
 2 — M. Âkif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları: Eşref Edip, Âsar-ı İlmiyye Kütüphanesi neşriyatı (1357, 1938), Belediye Küt. K/4014.
 3 — M. Âkif: Milliyetçiler Derneği yayınları: 14, biyografiler 2, İst. 1961, Belediye Küt. K/3325.
 4 — M. Âkif Hayatı ve Eserleri: Fevziye Abdullah Tansel, Kanaat Kitabevi, İst. 1945, Belediye Küt. K/654.
 5 — Mehmed Âkif, Safahat ve Mekan: Neriman Öztürkmen, Şehir Matbaası İst. 1953, Belediye Küt. K/2975.
 6 — M. Âkif Hayatı, Eserleri ve İdealleri: Cemil Sena Ongün: Şemsi Paşa Küt. K/1533.
 7 — M. Âkif İslâmcı Bir Şairin Romanı: M. Emin Erişirgil, Şemsi Paşa Küt. K/5509.
 8 — M. Âkif İstiklâl Şairi: Mithat Cemal Kuntay, Şemsi Paşa Küt. K/2854.
 9 — M. Âkif: Ragıp Tunçgor: Şemsi Paşa Küt. K/5342.
 10 — M. Âkif Safahat ve Mekan: Neriman Malkoç, Şemsi Paşa Küt. K/6268.
 11 — M. Âkif ve Cemiyetimiz: Doç. Dr. Faruk Kadri Timurtaş.
 12 — M. Âkif: Toplayanlar: M. Sencer, N. Salih, Bozkurt Basımevi, İst. 1937, Belediye Küt. K/696.

Sorunuz Söyliyelim

YENİDEN BAŞLARKEN

Ramazan ARSLANBABA

BİR süre zaruri çıkamayıştan sonra İslâm Medeniyeti yeniden çıkıyor, elhamdülillâh.
 Cenab-ı Hakkın tevfikına mazhar olduğumuz nisbette ve sürece bu sahifelerde muhterem okuyucularımızın sorularına cevap arzetmeye çalışacağız. «Sorunuz Söyliyelim» bölümü mutlak olarak sorulacak her sâile cevap sunmak istek teâmül ve teahhüd ile konulmuş bir bölümdür. Biz de şüphesiz bu teahhüd ve geleneğe uyarak, vâki sâilleri cevaplandırmaya çalışacağız.

Ancak, İslâmî konularda sâil sorma mes'elesi ile ilgili olarak değerli okuyucularımızdan şimdiden bazı isteklerimiz olacak; «İslâm Medeniyeti Sorunuz Söyliyelim» sahifesi P.K. 1315 Sirkeci — İstanbul» adresine sâil yollarken şu hususları unutmamalarını istihham edeceğiz:

1 — Her sâil bir amel ve aksiyona, bir hayr ve haseneye mesned, malzeme ve sermaye olmalıdır. İlim, ilim için değil, gaye içindir. Bir şeyi bilmenin hazzını o bilgi ile bir iş işlemenin suuru ile süsleyip olgunlaştırmayacak; niye sorup niçin öğreneceğiz? İşte böyle kendisi ile amel olunmayacak ve olunmakta olan bilgileri kasederek Peygamber Efendimiz: Allahım, faydasız bilgiden sana sığınırım.» (1) buyurmuşlardır.

2 — İslâmın bütün ilim dalları ile birlikte hayatımızı en çok nurlandırması gereken şu'besi sünnete kemâliyle müstenid bir fıkıh ruh ve şuurudur. Bu ruhun seâdet devresindeki kadar canlı bir yaşamı hâğe kavuşması, insanımızın en çok muhtaç olduğu bu gününün ve yarınının (bugün dünya, yarın ahiret) mutluluk kaynağına kavuşması olacaktır. Tefakküh eden tesessuk eder (fıkıh ile meşgul olan yoldan sapar) demek, ne büyük gaflet ve ne büyük bir cinayettir. Rasûlü Mübeccel (S.A.V.) «Allah (Teâlâ) kimin için hayr

muradederse o'nu dinde fakih kılar» (2) buyuruyorlar mı?

Gerçekten, bid'atlerden, tahriflerden uzak ve selefi evvelinin sağlam ve yüksek anlayışlarına uygun olan bir tefakkuh derecesinde hiç bir bilgi insanın kuvve-i kudsiyesini yükseltmez.

3 — Süallere sunacağımız cevaplar, Kitap, sünnet ve ehli sünnet ulemâsının mümtaz hüküm, görüş ve anlayışları paralelinde olacak, bunun dışında hiç bir muayyen meslek ve meşrebe iltifat gösterilmeyecektir. Mutlak ve umumî olarak bütün imân kardeşlerimizin hizmetinde olduğumuz, olmaya gayret göstereceğimiz unutulmamalıdır.

Bu sahifeyi hazırlayıp sunarken «Kim ki, ilimden (bir mes'ele kendisinden) sorulur da onu (söyleyerek) saklarsa, kıyamet gününde ateşten bir gemle gemlenir» (3), «İlim öğrenip te sonra onu söylemiyen kişinin misâli, servet edinip te sonra ondan infâk'da bulunmayan kimsenin misâli gibidir.» (4) Hadisi şerifleri, cevap verme seciyemizin rehber ve ölçüsü olacaktır.

Bu noktada hemen belirtmeliyiz ki, bilmeyenin, muhtaç olduğu bilgiyi bilenden, bildiğini sandığı kimseden istemesi Allah Teâlânın emridir. Rabbımız Kur'an-ı Keriminde «Eğer bilmiyorsanız (bilencilere âlimlere) sorun.» (5) buyuruyorlar.

«En efdal sadaka (yardımlaşma, iyilik) müslüman kişinin ilim öğrenmesi (sonra) o ilmi müslüman kardeşine öğretmesidir.» (6) Hadisi şerifi de sevk ve övünç kaynağımız olacaktır.

Allâhın selâmı üzerinize olsun.

S a y ı n H â l i d e G ü n : D u m l u — E r z u r u m .

«İslâm Medeniyeti'nin dâimi okuyucularındanım. Çok faydalaniyorum. Aşağıdaki sorularımın cevaplandırılmasını istirham ederim.

1 — Cenaze namazında en gerideki saf diğer saflardan niçin efdaldır?

2 — Bir kimse kendi memleketine müsafir olarak gittiğinde namazı nasıl kılar?

3 — Senebaşları, bu arada Rumi yıl neye dayanarak konmuştur?

4 — Cum'a günü kılınan zuhr-u ahir namazı ne zamandanberi kılınmaktadır?

5 — Kur'an-ı Kerim'in hareketlerini kim yazmıştır?» diyor.

Sorularımızın cevapları şöyledir:

1 — Cenaze namazında üç saf olmak efdaldır. Hattâ cemaat yedi kişiden ibaret dahî olsa yine böyle olmalıdır. Şöyleki, yedi kişiden biri imam, üçü bir saf, ikisi bir saf ve yedinciside üçüncü saf olarak durulur.

Cenaze namazında son saf çoğunlukla yalnız ve تنها olduğu orada durmak tevâzuu gerektirir. Mahviyet ve tevazu' his ve duygusu ile kılınan cenaze namazı ve bu namazda edilen düâ ise, kabule

daha yakın ve lâyük görüldüğü için son saf daha hayırlı ve daha efdaldır. Ancak, cenaze namazının gayri namazlarda ilk saflar efdaldır.

2 — Bir kimse memleketine, yani doğduğu yere (ki evlendiği yer de böyledir) ne zaman avdet etse mukim olur. Seferi olanın yararlandığı kolaylıklardan yararlanamaz. Hattâ memleketinde onbeş günden daha az kalmaya niyetli olsa dahî vatan-ı aslisinde mukim sayılır, müsafir sayılamaz. Binâen'-aleyh, namazını tam olarak, yani aynen evinde mukim iken kıldığı gibi kılacaktır.

3 — Çeşitli olaylar milletlerce tarih başlangıcı olarak kabul olunagelmıştır. Yahudiler Buhtünnasr tarafından Kudüs'ün tahririni, Kıptiler Kleopatra'nın yenilişini ve Nasârâ da Hz. İsa (a.m.)'nin doğumunu tarih başlangıcı olarak kabul etmişlerdir ki, hâlen yurdumuzda bu tarih yani milâdî yıl kullanılmaktadır. Rumi senenin başlayışına sebep teşkil eden olay ise İskender-i Dârâ (Daryüs) nin katlidir.

Biz müslümanların ise senebaşımız Muharrem ayı olup Peygamberimizin hicretlerini, tarih başlangıcı sebebidir.

4 — Cum'a günü kılınmakta olan zuhr-u ahir namazının kılınmaya başlayışını kesin bir tarihe bağlamak imkânımız yoktur. Yalnız bu namazın aşâb-ı kirâm ve tâbiîn hazarâtı devirlerinde kılınmadığı kesindir. Bu konuda M. Zihni Efendi merhum bu namazın kılınış sebebinin ele aldıkları sonra «Bahri Râik» dan naklen şöyle diyor «... Bazı müteahhirinin vaz'ettikleridir. Rivâyet-i mezkûre ise muhtar değildir ve cum'adan sonra Zuhr-u ahir namazı ne İmam-ı Â'zamdan ve ne sâhibeyninden rivayet olunmamıştır.»

5 — Hazreti Osman İbni Affân (r.a.) Efendimiz zamanında yazdırılan Kur'an-ı Kerim nüshalarının noktaları ve hareketleri yoktu. Kur'an-ı Kerim ilk noktalan zât Ebû'l-İsved Ed-Düeli (vefatı, 69 H) dir. Harekeleme işini ise Halil İbni Ahmed (vefatı, 170. H) yapmıştır.

Evet, zulüm ve ceberûtu ile meşhur ise de hayatının ihmâli câiz olmayan bir yanı da Kur'an-ı Kerime bağlılık ve sevgisi olan devrin Irak Valisi Haccâc'ın, zamanında vuku' bulan bu hayırlı hizmetin emredicisi olduğunu kaydetmek ise bir kadirbilirlik gereğidir.

(1) Riyazus-Sâlihîn Min Kelâm-i Seyyidil Mürselin, s. 359, Hadis No: 1476, Beyrut, 1387/1967.

(2) Et-Tergîb vet-Terhib, c. 1, s. 70, Hadis No: 100, baskı yeri (belki Mısır) 1381/1962.

(3) Aynı eser, aynı cilt, s. 97, Hadis No: 199.

(4) Aynı eser, aynı cilt, s. 99, Hadis No: 204.

(5) El-Enbiyâ, 7, En-Nahl, 43.

(6) Et-Tergîb vet-Terhib, c. 1, s. 77, Hadis No: 120.

HABERLER

Diyanet İşleri Başkanlığı Karışıyor mu?

Hazırlayan: Mehmed KESKİN

Doktor Lütfi Doğan tarafından hazırlanarak bakanlıklara sunulan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanun'u ta'dil tasarısı ile ilgili olarak basında çıkan haberler üzerine T.İ.E.T.F. Genel Başkanı Hayrettin Şallı ve Din Görevlileri Federasyonu Genel Başkanı İsmail Coşar Sayın Dr. Lütfi Doğan'ı ziyaret ettiler.

Geçtiğimiz günlerde basında kamu oyunu ve özellikle Din Eğitimi veren orta ve yüksek dereceli okul ve fakülte mensupları ile Din Görevlilerini yakından ilgilendiren bir haber yayınlandı:

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanun'un bazı maddelerini ta'dil eden ve bazı maddelerini de yürürlükten kaldıran bir kanun tasarısının Dr. Lütfi Doğan tarafından hazırlanarak bakanlıklara mütalea bildirmeleri için sunulduğu ileri sürülüyordu. Gerek bu haber ve gerekse basında yayınlanan tasarı metni üzerine, T.İ.E.T.F. Genel Başkanı Hayrettin Şallı ve Din Görevlileri Federasyonu Genel Başkanı İsmail Coşar mezkûr tasarı hakkında bilgi almak üzere Diyanet İşleri Başkanını ziyaret etmişlerdir.

Ancak burada kaydetmeliyiz ki, tasarıнын basında yayınlanan şekli ile Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlandığına inanmak zordu. Çünkü bu tasarıya göre Diyanet İşleri Başkanlığı personeli için 633 sayılı kanunun getirdiği niteliklerde değişiklik yapıyor. Dini yüksek tahsil olmayanlara bu kuruluşta görev almak imkânı getiriliyor, Din İşleri Yüksek Kurulu ve Teftiş Kurulu gibi Diyanet İşleri Başkanlığının en köklü ünitelerinde halen görevli bulunan personelin görevlerine son verecek maddeler getiriliyordu. Hatta Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İktisadi Ticari İlimler Akademileri gibi, din eğitimi ile ilgisi olmayan fakülte ve akademi mezunlarının Din Görevlilerini ve dini hizmet-

leri denetlemek üzere, Teftiş Kuruluna alınmalarını ön gören bir madde de tasarıda yer alıyordu. Bu konuda kendisi ile görüştüğümüz T.İ.E.T.F. Genel Başkanı Hayrettin Şallı, Sayın Dr. Lütfi Doğan'ı ziyaretleri ile ilgili izlenimlerini şöyle anlattı:

— «Diyanet İşleri Başkanı ile ilgili kanun teklifine ait haberi arkadaşlarımızla birlikte basından öğrendik. Hiç birimiz Sayın Dr. Lütfi Doğan'ın, hergün biraz daha olgunlaşan, basında bulunduğu teşkilâtı temelinden sarsıcı bu teklifleri ileri sürebileceğine inanmadık. Bu teklifle Diyanet İşleri Başkanı, teşkilâtının en önemli ünitelerini, branşının ilimde ve amelde çilesini çekmiş ellere teslim ediyor, demekti. Meseleyi kökünden kavramak için Ankara'ya gittim. Bu vesile ile katıldığım Türkiye İlahiyat Fakültesi Yüksek İslâm Enstitüleri Mezunları Cemiyetleri Federasyonu, 10.12.1972 tarihinde Kızılay Uz Ap. nındaki merkez salonunda yapılan genel kongresinde, çeşitli delegelerin aynı konuya temasta kanun teklifini eleştirdiklerini ve tenkidini yaptıklarını müşahade ettim. Ertesi günü Türkiye Din Görevlileri Federasyonu Genel Başkanı İsmail Coşar Beyle Diyanet İşleri Başkanını ziyaret ettik. Kendilerine 633 sayılı kanunun değiştirilmesi teklifi çalışmalarını yapıp yapmadıklarını ve basındaki bu konu ile ilgili haberlerin doğru olup olmadığını sorduk. Böyle bir çalışmanın yapıldığını, tekliflerinin Bakanlıklara gönderildiğini ve mütalaların gelmeğe başladığını bildirdiler.»

«Basına akseden tasarı maddelerinin hazırlanması gerekçesinin neler olduğunu sordumuzda; Din İşleri Yüksek Kurulunun teşkili için, mevcut kanundaki seçim usulünün elverişli olmadığını ve atama yoluyla bu kurulu teşkil etmenin uygun olacağı fikrini ileri sürdüler. Kanun teklifinin hazırlanmasında sebep olan konulardan birinin de Teftiş Kurulu ile ilgili olduğunu Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişleri arasında hissi hareket edenlerin bulunduğunu, bunların, görev değişikliğine tabi tutulmaları halinde «GÜRÜLTÜ» koparılacağını onun için tamamının ele alınarak yeni bir Teftiş Kurulunun teşekkülünün gerektiği fikrini açıkladılar ve bu kurula Siyasal, Hukuk, İktisat... gibi fakülte mezunlarının alınmaları zaruretini savundular. Ve devamla «Başkanlığın, parçalanmadaki, buhrana girmeden çalışmasını sağlayacak imkânlar hazırlanması lâzımdır. İşte bu kanun bunu sağlayacak tedbirlerden biridir...» dediler.»

«Bu fikirler karşısında mezkûr kanun teklifinin 50-60 bin din görevlisi, bir o kadar din eğitimi veren orta ve yüksek seviyede okul mensupları arasında olduğu gibi, bütün müslüman Türk milleti üzerinde de menfi etkiler meydana getirdiğini ve kesinlikle tasvib edilmediği hususunu kendilerine anlattık.»

«Çünkü, seçim usulünden, kararname ile 4 yıl için atama yoluna dönüşü sağlayan bu değişiklik, Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olan ve kararlarında tarafsızlık prensibinin en üstün seviyede gerçekleşmesi beklenen bu Kurul üyelerini, devamlı olarak istikrarsızlık ve güvensizlik içinde bırakacak, üzerlerinde daima siyasi iktidarların ve Başkanlık makamında bulunan zatın tesirini hissedeceklerdir. Buna gö-

re Kurul üyelerinin, bu tasarınn öngördüğü şekilde Diyanet İşleri Başkanının inhası ile 4 yıl için atanması halinde Din İşleri Yüksek Kurulu, Başkanlığın en yüksek danışma ve karar organı olmaktan çıkacak, aksine Başkana danışmadan karar verememek durumuna düşecektir. İşte bütün bu endişelerimizi Sayın Başkana izah ettik. Ayrıca teşkilâtın bazı ünitelerinde hissi hareket edenler varsa, kanunî müeyyidelerin de mevcut olduğunu ve işletilebileceğini, birkaç kişi yüzünden, bir üniteyi tamamen kaldırmanın teşkilâtta büyük huzursuzluklar doğuracağını anlattık.»

«Burada memnuniyetle işaret etmek istediğimiz bir husus vardır ki, Sayın Dr. Lütfi Doğan'ı tasarı üzerinde pek ısrarlı görmedik. Bu tasarı üzerinde tekrar tekrar duracaklarını, fikirlerimizi değerlendireceklerini, yanlış yolda olduklarını anlamaları halinde geri dönebileceklerini memnuniyetle tesbit ettik.»

«Sayın Doğan'ın ziyaretinden sonra söz konusu tasarı hakkında fikirlerini öğrenmek üzere Başkanlığın diğer yetkilileri ile görüştük. Ancak hayretle gördük ki, büyük bir teşkilâtın geleceğini yakinen ilgilendiren bir kanun tasarısı hazırlanırken Sayın Doğan, Din İşleri Yüksek Kurulu başkanı sayın Hamdi Kasaboğlu ile üyeleri ve Başkan yardımcıları da dahil olmak üzere hiçbir yetkilinin görüşüne baş vurmamıştır. Hallsane dileğimiz şudur ki, tasarı Başbakanlığa sunulmadan önce Sayın Dr. Lütfi Doğan geniş ve tecrübeli çevrelerle istişare etmeli, memleketin geleceği için en hayırlı sonuca ermek üzere İslâmın şûra prensibini uygulamalıdır. Aksi takdirde dönüşü mümkün olmayan kötü sonuçlar doğacak ve teşkilât bünyesinde tedavisi güç yaralar açılacaktır.»

FAİZ - BANKA VE İSLAM

(Baştarafı sh. 41'de)

Bugün T.C. kanunlarına göre her önüne gelen faizli ödünç veremez. Bankaların ve özel kanunlarla kurulan müesseseler hariç şahıslar, ödünç verme işleriyle uğraşacaklarsa hükümetten izin almak mecburiyetindedirler. Her yılın Mayıs ayında, yüzde kaç faiz alacaklarını ve borçlulara yükleyecekleri diğer şartları gösterir bir beyannameyi mahallin mülkiye amirine verirler. İkametgâhları ve sermayelerini de bu beyannameye gösterirler. Ödünç para verme işlerinde verilecek faiz hadlerini ve diğer masrafları Bankalar kurulu tesbit eder. Hükümetten izin almayan, alsa bile Bakanlar kurulunun kararlarına uymayanlara tefeci denir. Tefecilere altı aydan iki seneye kadar hapis cezası ile sağladıkları fay-

danın üç katına kadar ağır para cezası verilir.

Görülüyor ki, zamanımızda faiz, hernekadar sebest bırakılsa da hiç bir zaman başıboş olarak kılınmamıştır. Hükümetlerin tesbit ettiği hudutlar dışına çıkmak suç sayılmış ve akla gelebilecek her su-i istimal kanunlarla sınırlandırılmıştır. Vermiş olduğu-

Din Tahsili Veren Müesseselerimizin

(Baştarafı sh. 39'da)

«Gevşeklik göstermeyin, endişeye düşmeyin, -yürekten- inanıyorsanız mutlaka siz üstünsünüz.» (Alü-İmrân: 3/139)

«Size kendi içinizden öyle bir peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir, kalbi üstünüzde titrer, müminlere karşı esirgeyici, bağışlayıcıdır.» (Et-Tevbe: 9/128)

«Ey peygamber biz seni doğru

muz kanun maddelerinde de görüldüğü gibi faiz, yasaklanmamış ancak bir takım şartlara bağlı bırakılmıştır (*)

(*) Gelecek yazımızda: (Teorik Olarak Faiz ve Faiz hakkındaki görüşlere verilen cevaplar ile Tevrat ve İncil'de Faiz) konularını işleyeceğiz.

—yolu gösteren ve gözetleyen— bir şahid, bir müjdeci, —eğri yolun sonundan— sakındıran bir haberci, Allah'ın izniyle O'na çağırın ve aydınlık saçan bir ışık olarak gönderdik.» (El-Ahzâb: 33/46)

«İnsanları, Rabbinin yoluna, hikmetle (en doğru metodla), güzel öğütle davet et; onlarla en güzel şekilde uğraş...» (En-Nahl: 16/125).

İslâm Devletinde Mali Yapı

Yazan:

Prof. S. A. SİDDİKİ

Bu eser için Prof. Sabahaddin Zaim diyor ki:

«Nasıl bugünkü Batı Medeniyeti Rönesans ile başlayan kalkınma hamlesinde kültür köklerini kaynağa dönüş fikriyle Roma - Yunan Kültür ve Medeniyetine dayandırmaya çalışmış ve buna muvaffak olmuş ise, İslâm ülkelerinde de bugün İslâmın temel prensiplerine dönüş lüzumu hissedilmiştir.»

Muhterem müellif Siddiki'nin bu eseri bu yoldaki çalışmalardan bir örnektir. Eser bütünüyle, gerek iktisatçılar gerekse münevverler için çok faydalıdır.

YİRMİ ANA BÖLÜMDEN MEYDANA GELMİŞ OLAN ESERİN ÖNEMLİ MEVZULARI ŞUNLARDIR :

- Gelirler
- Kişilerin Sınıflandırılması
- Zekât - genel kurallar ve nisap
- Ticaret Maddeleri
- Toprak ürünleri
- Amme Arazisi gelirleri
- Gümrük ve geçiş resimleri
- Cizye, ganimet, maden vergisi
- Harcamalar
- Giderlerin sınıflandırılması
- Hazine
- Vergi imtiyazları
- Mali Uygulamanın İslâm Devletlerindeki İdarî ve Kazayi Yapısı
- Bütçe
- Para Standartları
- Hasıllar

Bu kitap yazarın «Public Finance In İslâm) İngilizce Orijinalinden çevrilmiş olup büyük rağbet görmüş ve ehemmiyetine binaen Pakistan Üniversitelerinde Maliye bölümü öğrencilerine ders kitabı olarak tavsiye edilmiştir.

SATIŞ ŞARTARIMIZ

— Kitapçılara: Taşra kitapçılarına mevcut yayımlarımızın beherinden 10 adet ve daha fazla siparişler için % 30 tenzilatlı ödemeli olarak gönderilir.

— Münferit Talepler İçin: Ödemeli olarak gönderilir.

GENEL DAĞITIM NİDAS

İsteme Adresi: Ankara Şubesi: Tel.: 17 35 07 Bayındır Sok. 9/B
Kızılay — ANKARA

ERDEM YAYINEVİ SUNAR

İslâm Açısından Sosyalizm

Özetle :

Kısa bir zamanda ilk baskısı tükenen «İslâm açısından sosyalizm» okuyucuların ısrarı üzerine 78 sayfalık açıklamalı bir ön-sözle tekrar basılmıştır.

YAZARA GÖRE

BU KİTAP :

Bir «hayat felsefesi» olarak, bir ideoloji olarak İslâmın, başka bir teori ile tamamlanmasına ihtiyacı yoktur. Bu kitap «İslâm sosyalizmi» diye adlandırılan fikir akımını açıklamak ve savunmak için değil, doğrudan doğruya «İslâm»ı ve İslâmın yeterliliğini belirtmek için yazılmıştır. Bu kitabın okuyucularının, İslâmın eksiksiz oluş vasfına dair zihinlerde yer etmiş olan şüphelerden kurtulacakları umulur. İslâm «teori» alanında eksiksiz ise «uygulama» da niçin asırlar boyu sapmalar görülmüştür? Laik bir ülkede bile bu soruların araştırılmasının nazarı değeri vardır. «İSLÂM AÇISINDAN SOSYALİZM» de,, bu soruların cevabı, kısaca da olsa araştırılmaya çalışılmıştır.

Dr. Hüseyin HATEMÎ

İLAVELİ

2. BASKI

Okudunuzmu ?

İsteme adresi :

DİLMEN YAYINEVİ

Yeni Sahafılar Çarşısı
No: 18, Beyazıt - İST.

Not : Ödemeli gönderilir. Kitapçılara %30 iskonto yapılır.

BAHAR YAYINEVİ TAKDİM EDER

- * KUR'AN AHKÂMI ve mezhep imamlığının görüş farkları 2 cilt tamamı 80 TL. yazar: Celâl Yıldırım
- * MUHTASAR HADİS TARİHİ Prof. Dr. M. Hamidullah ciltli 12.50 ciltsiz 6.50
- * ASR-I SAADETTEKİ İSLÂM ŞEHİTLER. Dr. Ali Sami Enneşar ciltli 12.50 ciltsiz 800
- * KADIN İLMİHALİ. H.M.C. Öğüt, ciltli 10.00 ciltsiz 7.50
- * HZ. FATMATÜZZEHRA (R.A.) H.M.C. Öğüt, ciltli 17.50 ciltsiz 12.50
- * BİDAYETÜ'L HİDAYE İmam'ı Gazali 500
- * İRFAN ORDUSUNUN EL KİTABI. İmam-ı Gazali 2.50
- * MÜNEBBİHAT İbni Haceril Aşkalânî 5.00
- * AİLEDE SAADET PRENSİPLERİ Mehmed Said 4.00
- * GARP MEDENİYETİNİN Kuruluşunda Müslümanların Rolü H. Bamat 2.00
- * MEŞHUR ŞEYHÜLİSLÂMLAR Veli Ertan 4.00
- * AFRİKA'DA VE AVRUPA'DA İSLÂMİYET Veli Ertan 4.00
- * SÜLEYMANİYE'DEN HİTAP (Hutbe kitabı) Ömer Öztop 15.00
- * KUR'AN-I KERİM VE GARP KAYNAKLARINA Göre Hristiyanlık Ziya Kazıcı 7.50
- * VEYSEL KARÂNİ (K.S.) M. Necati Bursalı 5.00
- * FETVALAR Mustafa Oruç 10.00
- * KIZIL ZİNDANLAR Cavit Ersan bir cilt 7.50
- * İSLÂM İLMİHALİ (İman, İbadet ve Ahlâk Esasları). M. Asım Köksal ciltli 12.50 ciltsiz 7.50
- * SİHHAT HAZİNESİ Tarsuslu Tabib O. Hayri Mürşit Efendi 10.00
- * RUHİ ÇÖKÜNTÜ Hamdi Gülâl 4.00
- * YOLLARIN AYRILIŞ NOKTASINDA İSLÂM Muhammed Esad 4.00
- * KIZIL PENÇE (Piyes) Mustafa Bayburtlu 2.50
- * 31 MART FACIASI C. Rifat Atılhan 12.50
- * MUTLULUK YOLU (Roman) Mahmut Gül 7.50
- * FEVZİ ÇAKMAK (Hayatı) Mahmut Gül 10.00
- * İSLÂM NİZAMI (Hutbe) Ali Rıza Demircan 15.00 (Dağıtım)
- * KUR'AN'IN GÖSTERDİĞİ HİDAYET YOLU (Hutbe) Kemal Snnetçioğlu 7.50 (Dağıtım)
- * TÜRK, İŞTE DÜŞMANININ Cevat Rifat Atılhan 10.00 (Dağıtım)
- * İSLÂM - TÜRK Tarihinin Altın Sayfaları Celâl Yıldırım lüks ciltli 25.00 (Dağıtım)
- * HANIMLARA SAADET YOLU İnci Beşoğlu yeni çıktı 6 TL.
- * DÖRT MEZHEBİN FIKIH KİTABI Ter.: Hasan Ege 1. cilt 35 - 2. cilt 20 TL. (Umumî dağıtım)
- * FIKIH TARİHİ ve İSLÂM HUKUKU Osman Keskiöğlü 312 sayfa Fıatı: 15 Lira.

BAHAR YAYINEVİ

Beyaz Saray Zemin Kat No: 25 — Beyazıt-İST.

Tel: 27 60 03

Arslan Yayınevi Takdim Eder

6 CİLDİ DE ÇIKTI

İMAM-I GAZALİ'NİN EN BÜYÜK ESERİ

İHYA-İ ULÜM-İD-DİN

Tercüme: Eski Tekirdağ Müftüsü ALİ ARSLAN

İSLAMİ MESELELERİ EN GENİŞ ŞEKİLDE İZAH EDEN
VE DİNİ BİLGİLERİNİZİ TAMAMLAYACAK TEK ESER

II. Hamur kâğıt, Lüks cilt, 600 sahife Fiyatı: 37,5 Lira

İSLAMIN DÜNYA GÖRÜŞÜ

Büyük âlim ve Allah yolunda fedâ-i canla şehadet şerbetini içen büyük mücahid Seyyid Kutup, bu eserinde İslâm dininin cihan-gümüllüğünü ve her asırda, hususan asrımızda bunalmalar geçiren insanlığın mes'elelerinin ancak İslâm ile çözümlenebileceğini, İslâm'da çözümlenmeyen hiçbir davranın bulunmadığını, emsalsiz bir ifade ile açıklamaktadır.

Her müslümanın İslâmın kucakladığı bütün mes'eleleri bilmesi, gerektiğinde etrafını tenvir edebilmesi bakımından bu eseri mutlaka okuması lazımdır, hattâ defalarca.

Eser tamamen ilim ve fikir hazinesidir.

Karton kapak, Fiyatı: 10 Lira.

Büyük Mutasavvıf ve Mütefekkir Merhum Medine'li ve Beykoz'lu

Hacı Osman AKFİRAT Efendinin
BASİRETÜS — SÂLİKİN
(ERENLERİN KALB GÖZÜ)

adlı eseri eski Tekirdağ Müftüsü Ali ARSLAN tarafından tercüme ve neşredilmiştir. Büyük boy, lüks kapak, 2. hamur kâğıt ve 300 sayfalık bu eser 12,5 liradır.

Sualli - Cevaplı YENİ İLMİHAL

Bu eser, emsalleri arasında sualli-cevaplı oluşu ve ihtiva ettiği mes'elelerin çokluğu bakımından müstesna bir değeri haizdir. Arzu edilen her türlü dini mes'eleler aklı gelen soru tarzına göre cevaplandırılmıştır. Bilhassa Kur'an Kursları talebelerinin durumu nazara alınarak bahislerin sonuna alıştırmalar diye bir bölüm ilâve edilmiştir.

Fiyatı: 6 Lira.

Arslan Yayınevi — Beyazsaray Zemin kat No: 6 Beyazıt — İSTANBUL

Not: Kitapçılara % 30 tenzilat yapılır ödemeli gönderilir.

MÜSLÜMANIN REHBERİ

Komünist kurşunlarına hedef olan büyük âlim, mücahid Hasanül-Bennan'ın bu küçük eseri, her saniye göz önünde bulundurulması gereken düsturlardan ibarettir. Her müslümanın İslâmı gereği gibi yaşaması için her gün, değilse bir kaç günde bir okuması, muhteviyatını ezberlemesi gereken bir eserdir.

Fiyatı: 100 kuruş (ancak toptan gönderilir.)

KADINLARA HİTAB

Bu eser, müslüman hanımlara İslâmın esasları, emir ve tavsiyeleri dahilinde yaşama yollarını gösteren çok kıymetli bir eserdir. Baştanbaşa hadis tercemeleri ve onların ışığı altında izahlarla doludur. Hadis metinleri arapça aslı ile konulmuş, altına terceme, sonra da izahları yapılarak tamamlayıcı bir üslûpla dizilmiştir.

Bu eser, müslüman kadının yalnız tezettürü ile değil, aile hayatından tutun da cemiyetin her sahasında kadının yeri ve durumu ile alâka kurarak ona yön vermeğe çalışmıştır.

Bu eseri okuyuculara takdim etmekle yayınevimize şeref duyar.

Ciltsiz: 12.50 — Ciltli: 17.50 TL.

ALTUN HALKALAR

Büyük âlim ve İslâm şehidi Hasan el-Benna hazretlerinin İslâm inançlarına aid yazılmış bir eseridir.

İslâmın akaidine muttali olmak isteyen her müslüman, mutlaka ve muhakkak bu eseri bir defa okumalıdır.

Fiyatı: 4 Lira.

İYİ AHLAK PARİLTİLERİ

İslâm iyi ahlak temelleri üzerine oturmuş bir dindir. Onun ahlak kaidelerini iyi bilme, hayatımıza o kaideler tahtında yön verme durumundayız. İyi ahlak nedir, nasıl olmalıdır? İyi ahlak pariltileri insan oğlunda nasıl tezahür eder. Bu hususların bilinmesi lazımdır ki kemal mümkün olsun. İşte bu kitap bu mânada yazılmış bir eserdir.

Fiyatı: 3 Lira.

İBADETİN SIR VE HİKMETLERİ

Bu eser, isminden de anlaşılacağı üzere Cenâb-ı Hakın farz kıldığı ibadetlerin birçok hikmetlerini gözler önüne sermekte ve bu hikmetler tahtında bize daha şuurlu ibadet imkânını sağlamaktadır.

Okuduktan sonra takdiri okuyuculara bırakıyoruz.

Fiyatı: 4 Lira.

Hadis-i Şeriflere Göre EVLENME ADABI

Bu eser her müslüman kadın ve erkeğinin evlenmezden evvel birbirlerine İslâmî bakımdan arayacakları vasıfları, evlendikten sonra da aile hayatının devami için lazımgelen hususları ve riayeti gereken hak ve hukuklar en lâtif bir tarz ve üslûpla anlatır. Aile hayatını şuurlu bir İslâm düzeni ile idâme ettirmek isteyen her müslümanın bu eserden faydalanması lazımdır. Bu hususta fazla söze lüzum olmadığı nitelikte eser okunduktan sonra da anlaşılacaktır.

Fiyatı: 5 Lira.

Arslan Yayınevi

Beyazsaray Zemin kat No: 6 Beyazıt - İST.

Not: Kitapçılara % 30 tenzilat yapılır ödemeli gönderilir.

NİZAM YAYINEVİ'NİN

Sizlere Sunduğu Şaheserler

ALLAHIN VARLIĞI VE SIFATLARI

Hasan-ul Benna

Fiyatı: 6.00 TL.

O BİR YETİM İDİ

Hacer Hikran Göze

Fiyatı: 10.00 TL.

HAZRETİ LOKMAN VE SAĞLIK ÖĞÜTLERİ

İlhan Yardımcı

Fiyatı: 7.00 TL.

İSLAMIN İSTİKBALİNDE TALEBELER

Fiyatı: 4.00 TL.

ÇOCUKLARA EDEP VE TERBİYE

Seyyit Muhammet

Fiyatı: 2.50 TL.

SEÇİLMİŞ RESİMLİ VE DİNİ HİKAYELER

İlhan Yardımcı

Fiyatı: 2.50 TL.

ALİM VE ZALİM

Yusuף El Kordavi

NİZAM YAYINEVİ

Beyazsaray Zemin kat No: 15

Not: Kitapçılara % 30 indirim yapılır. Ödemeli gönderilir.

Dr. SİGRİD HUNKE
AVRUPA'nın ÜZERİNE DOĞAN

İslâm Güneşi

TAM METİN

Almancadan Çev.: Servet SEZGİN

Eseri Tetkik ve Takdim:
Ahmet KABAKLI

Avrupa'nın ilim ve teknikte, bugünkü başdöndürücü bir noktaya ulaşmasında tek mesnet teşkil ettiği, muhteşem ve cihânsümûl «İslâm medeniyeti» nin başlangıcından itibaren, târih boyunca karanlıklar içinde yüzen Avrupa'ya yaptığı inkârı gayri kaabil tesîrleri, delil ve vesikalarıyla ortaya koyan; bilhassa, mazisinden kopmuş ve mensûb bulunduğu medeniyetten habersiz hâle gelmiş aydın Türk zümresini de hayretlere garkedecek, bu emsâlsiz ilmî eseri, Yayınevimize hazırlatmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmedi.

Kitâbın sonuna vesika ve resimler ilâve edilmiştir. Şimdiye kadar bir benzeri neşredilmeyen bu emsâlsiz eseri bütün okuyucularımızın almalarını temin maksadiyle fiyatını çok ucuz koyduk. BU ESERİ MUTLAKA OKUYUNUZ VE OKUTUNUZ.

520 sahife Krome lüks çok şâhâne kapak içinde fiâtı sâdece 20 liradır. Kitâbcılara ve en az 5 adet alanlara posta ve ambalaj masrafları yayınevimize ait olmak üzere % 25 tenzilat yapılır. Fazla miktarda alan kitapçılara ayrıca tenzilat yapılır.

İsteme Adresi: BEDİR YAYINEVİ
Vilâyet Karşısı No: 7/1 Cağaloğlu —
İSTANBUL

25 dile çevrilerek milyonlarca basılıp satılan meşhur hikâye kitabı

Kapışılıyor 2. BASKI KELİLE ve DİMNE

Eseri Tetkik ve Takdim:
Ahmet KABAKLI
Mustafa YAZGAN

Bu eserin gâyesi ahlâkı düzeltmek ve insanları güzel ahlâk sahibi kılmak için meydana gelmiş bir kitâbdır.

Herkesi okurken dinlendiren, dinlendirirken öğreten hikmet ve ibret dersleri veren bu eser akıcı bir üslûbla tercüme edildiğinden elinizden bırakamayacaksınız.

Bu kitâb kovuyuculardan, kötü kimselerin akibetlerinden, arkadaş ve dost fayda ve zararlarından, düşman tuzağından, İhmâl ve Gafletin zararından, Acelecilikten, İhtiyat ve Tedbirden, Kinci kimselerden, Suğullardan, Müicâzât ve Mükâfattan, ağız gözlülüğün zararlarından, ağırbaşlılık ve sükûndan, Hâin ve gaddarlardan ve Tevekkülden bahseder.

Osmanlı Padişahları tarafından büyük rağbet gören bu eser Sultan II nci Abdülhamid tarafından Ahmed Mithat Efendiye tercüme ettirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılmış olup mevcûdu kalmayan bu muhteşem eseri yayınevimize eksiksiz tercüme ettirdi.

Krome lüks çok şâhâne bir kapak içinde Fiâtı 15 liradır. Kitâpcılara ve en az 5 adet alanlara posta masrafı Yayınevimize ait olmak üzere %30 tenzilat yapılır. Ödemeli isteyiniz.

İsteme adresi :

BEDİR YAYINEVİ

Vilâyet Karşısı No. 7/1 Cağaloğlu
İSTANBUL

ŞAMİL YAYINEVİ SUNAR

ŞAMİL
YAYINEVİ

İslâm ve
materyalizme
göre

İNSAN

MUHAMMED KUTUP

İnsanlıkta ve
İslâm'da
Cinsiyet
Problemi
Suç ve ceza
Meseleleri
Fert ve
Cemiyet
Münasebetleri
İslâm'ın
Hıristiyanlığın
Kominizma'nın
İnsan görüşü

Ödemeli
Gönderilir
25 Lira

Şamil Yayınevi
Beyazıt Beyazsaray
No:13 İstanbul

Bölgeler Arası Dengesizlik ve
DOĞU KALKINMASI

Dr. Mustafa E. Erkal

Türkiye'nin ızdırabı doğu... Müreffeh bölgelerle doğunun mukayesesi... Doğunun kurtuluş ümidi, senelerin incelemesi bu eseri mutlaka okuyunuz. Fiyatı: 15 Lira

DEMİRPERDEYİ ARALIYORUM

A. Rahmi Balcıoğlu

Demirperde..... Bakan körlerin yaşayan ölümlerini dıramı... Fiyatı: 7,5 Lira

EKMEK GÖÇÜ

A. Rahmi Balcıoğlu

Almanya..... Batıda batırılanlarımızın ekmeğe satılanlarımızın hikâyesi...

Kaynaklarımıza Göre

İSLÂM TERBİYESİ

Osman Şekerci

Senelerin emek mahsülü, Müslümanın yirmidört saatini dolduran adablar silsilesi. Her ev için mutlak lâzım olan eser. Fiyatı: 25 Lira

İSLÂM'DA BEŞERİ MÜNASEBETLER

Prof. M. Ebû Zehra

İslâm Devletinin beşer devletleriyle münasebetlerini belirten, Dünya devletleri içinde tek hürriyeti İslâmın sağladığını delilleyen, şimdiye kadar yazılmamış mevzularla sâhasının tek eseri... Fiyatı: 10 Lira

İSLÂM CEMİYETİNE DOĞRU

Prof. Seyyid Kutup

Müsveddelerinden temize geçmeye fırsat bulamadan ölen büyük şehidin son kitabı...

NASIR'ın ölüm kemendinin son cildini tamamlamaya fırsat vermediği eser.

Bütün mevcudiyetini İslâma ve İslâm Cemiyetine hasreden Prof. Seyyid Kutup'un, müstakbel İslâm Cemiyetini en güzel anlatan eseri... Fiyatı: 8 Lira

MÜSBET İLİM ve ALLAH

Mehmet Aydın

Zerreden küreye, yokluktan varlığa, yaratılmışlardan Yaradana varış... Akıl, mantık ve felsefenin cevap bulup, tatmin olduğu eser. Okuyunuz. Mutlaka okutunuz.

Fiyatı: 8 Lira

TEŞRÎ İSLÂM TARİHİ

Prof. Abdolvahhab Hallâf

İslâm hukuku tarihini, geçirdiği devirleri, dayandığı esasları kronolojik tertip içinde veren; herkesin mutlaka okuması icab eden el kitabı. Fiyatı: 6 Lira

GERÇEK MÜSLÜMANLAR

Ali Tantâvi

Fiyatı: 5 Lira

SOSYALİZM ve İSLÂM

Abdu'l Azil el-Bedri

Fiyatı: 5 Lira

TASAVVUFUN ESASLARI

İmam-ı Gazali

Fiyatı: 7,5 Lira

DALÂLETTEN HİDAYETE

İmam-ı Gazali

Fiyatı: 7 Lira